

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

EX. A
S. O. U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1950:48
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

KVINNAS BEHÖRIGHET

TILL KYRKLIGA ÄMBETEN
OCH TJÄNSTER

STOCKHOLM

1950

Statens offentliga utredningar 1950

Kronologisk förteckning

1. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:18. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Örebro län. Beckman. 44 s. K.
2. Betänkande angående tyskgruvorna och centralorgan för gruvärenden. Victor Petterson. 157 s. H.
3. Betänkande med förslag angående folkskolans disciplinmedel m. m. Kihlström. 137 s. E.
4. Skolöverstyrelsens utlåtande angående beskrining av timplanerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. Statens Reproduktionsanstalt. 105 s. E.
5. Ortsavdragskommittén. Betänkande med förslag till ändrade kommunala orsavsdrag m. m. Beckman. 199 s. Fi.
6. Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m. Marcus. 64 s. Fi.
7. 1949 års uppbördssakkunniga. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i uppbördsförfarandet. Marcus. 112 s. Fi.
8. Betänkande angående rationaliseringsverksamheten inom den offentliga förvaltningen. Beckman. 155 s. Ju.
9. Utredning angående de handelspolitiska arbetsformerna m. m. 2. Redogörelse för de olika avtalstyperna i det svenska avtals-systemet. Katalog och Tidskriftstryck. 74 s. H.
10. Den svenska elbranschens kapacitet och konkurrensförhållanden. Marcus. 175 s., 1 pl. H.
11. Socialvårdskommitténs betänkande. 17. Utredning och förslag angående lag om socialhjälp m. m. Beckman. 64* s., 515 s. S.
12. Handelsutbildningskommitténs betänkande och förslag. 1. Handlingsgymnasierna. Marcus. 445 s. E.
13. Skyddsrum för civilbefolkningen. Nordisk Rotogravyr. 154 s., 1 pl. I.
14. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 4. De smalspåriga västgötabanorna. Gummesson. 99 s. K.
15. 1948 års järnbruksutredning. Betänkande angående järnbrukens arbetskraftsförsörjning och därmed sammanhängande problem. Kihlström. 55 s. S.
16. Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. Av I. Strahl. Victor Petterson. 168 s. Ju.
17. Betänkande med förslag rörande decentralisering inom väg- och vattenbyggnadsverket m. m. Victor Petterson. 151 s. K.
18. Elkraftutredningens redogörelse nr 2:19. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Västmanlands län. Beckman. 37 s. K.
19. Betänkande med utredning och förslag angående fordringar på synförmågan för anställning i allmän och enskild tjänst m. m. Kihlström. 235 s. S.
20. Undersökning rörande brukningskostnadernas samband med åkerfältens storlek, form och beskaffenhet. Gernandt. 276 s. Jo.
21. 1944 års allmänna skattekommitté. 4. Betänkande med förslag angående ändrade bestämmelser för beskattning av periodiskt understöd, m. m. samt av utdelning å svenska aktier och andelar i vissa fall, m. m. Marcus. 170 s. Fi.
22. Statabidrag för ålderdomshem. Beckman. 61 s. S.
23. Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 5 angående verksamheten vid sjukhustvätterierna och möjligheterna att rationalisera densamma. Kihlström. 201 s. I.
24. Betänkande med förslag till det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. Norstedt. 62 s. Ju.
25. Det statliga utredningstrycket. Trycksakskommitténs betänkande. Idun. 43 s. Fi.
26. Kommittévenska. En undersökning och ett försök till riktlinjer av E. Wellander. Bilaga till trycksakskommitténs betänkande. Idun. 88 s. Fi.
27. Betänkande med förslag till ny lag om flottning i allmän flottled, m. m. Beckman. 220 s. Ju.
28. Länsstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen. Idun. VI, 680 s. I.
29. Betänkande angående arbets- och kapitalkostnaderna i jordbrukskalkylen. Idun. 369 s. Jo.
30. Partsorgan inom yrkesinspektionens distrikt. Marcus. 39 s. S.
31. Betänkande med förslag till lag om prästmöte och stiftsmöte m. m. Av H. Ljungberg. Katalog och Tidskriftstryck. 93 s. E.
32. Arbetstidsutredningens betänkande. Del 4. Tre veckors semester. Beckman. 92 s., 128* s. S.
33. Allmän pensionsförsäkring. Principbetänkande. Norstedt. 329 s. H.
34. Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden vid 1945 års allmänna fastighetstaxering. Norstedt. VI, 174 s. Fi.
35. Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående avdrag vid taxering för utländska skatter. Beckman. 149 s. Fi.
36. Försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning. Beckman. IX, 287 s. Fö.
37. Försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning. Bildbilaga. Beckman. 89 s. Fö.
38. Utredning rörande frivilligt försvarsarbete. Beckman. 311 s. Fö.
39. Maskinell täckdikning. Almqvist & Wicksell, Uppsala. 135 s. Jo.
40. Förslag till ändringar i jaktlagstiftningen. Marcus. 197 s. Jo.
41. Betänkande angående vissa med religionsfrihetslagstiftningen sammanhängande skattespörsmål. Katalog och Tidskriftstryck. 57 s. Fi.
42. Förslag till ändrad lagstiftning om avbetalningsköp. Idun. 89 s. Ju.
43. Betänkande med förslag till nya grunder för avlöningen av präster, m. m. Del 2. Idun. 214 s. E.
44. Statsbidragsgrunder för det kommunala och enskilda yrkeskolväsendet. Beckman. 72 s. E.
45. Planväsendets uppgifter och organisation. Gernandt. 184 s. K.
46. Utbildningen av lärarinnor inom det husliga området. Kihlström. 385 s. E.
47. En anstalt för svärbehandlade. Ungdomsanstaltutredningens betänkande. Victor Petterson. 153 s. Ju.
48. Kvinna^s behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster. Victor Petterson. 128 s. E.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ekklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1950:48
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

KVINNAS
BEHÖRIGHET
TILL KYRKLIGA ÄMBETEN
OCH TJÄNSTER

*Betänkande av
inom ecklesiastikdepartementet
tillkallade sakkunniga*

VICTOR PETTERSONS BOKINDUSTRIAKTIEBOLAG
STOCKHOLM 1950

STATENS OFFENTLIGA TRYCKERIEN 1924
KONSTFÄRVERIET

KVINNAS
BEHÖRIGHET
TILL KYRKLIGA ÄMBETEN
OCH TJÄNSTER

Utgått af
Kungl. Maj:ts Höfvens
Tryckeri

VICTOR FATTINGSSON BOKFÖRLÄGARE
STOCKHOLM 1924

INNEHÅLL

Skrivelse till statsrådet Nils Quensel	5
Förslag till lag om kvinnas behörighet att innehava prästerlig och annan kyrklig tjänst	7
Kap. I. Utredningsuppdraget	9
Kap. II. Historik	13
Kap. III. Bedömningen av frågan om kvinnan och prästämbetet med hänsyn till kyrkans trohet mot bibeln	30
Kap. IV. Behovet av ökad kvinnlig insats i kyrkans arbete	48
Kap. V. Särskilt kvinnligt ämbete eller kvinnliga präster?	53
Kap. VI. Förslag angående kvinnas tillträde till prästämbetet	60
<i>Bilagor 1—4 (till huvudbetänkandet):</i>	
1. Kvinnan och prästämbetet enligt reformatorisk åskådning. Av Ragnar Askmark	64
2. Kvinnas behörighet till ämbeten eller tjänster inom frikyrkliga organisationer och rörelser	70
3. Kvinnan och prästämbetet i andra kyrkor	77
4. Erforderliga ändringar i kyrkohandboken, därest kvinnor skola prästvigas	87
Särskilt yttrande av herr Bohlin och fru Lutteman	88
Särskilt yttrande av herr Hallén	89
Gemensam reservation av herrar Hartman, Helander och Lemark samt fröken Scheutz	90
<i>Bilagor 5—6 (till den gemensamma reservationen):</i>	
5. Promemoria angående ritual vid vigning av kvinna till kyrklig tjänst	105
6. Exegetisk utredning, verkställd på uppdrag av medreservanterna Helander, Lemark och Scheutz. Av Olov Hartman	109
Reservation av fru Leijon	120

INNEHÅLL

Skrivelse till statsrådet Nils Gustaf 1

Förslag till lag om Kinnans deltagande i förhållandet mellan Kinnans
 kyrkliga församling 1

Kap. I. Utredningsberättelse 1

Kap. II. Historik 1

Kap. III. Beredningen av förslaget om Kinnans kyrkliga deltagande i
 förhållandet mellan Kinnans kyrkliga församling och församling
 i Kinnans församling 1

Kap. IV. Förslaget om Kinnans kyrkliga deltagande i förhållandet
 mellan Kinnans kyrkliga församling och församling i Kinnans
 församling 1

Kap. V. Särskild förklaring till förslaget om Kinnans kyrkliga
 deltagande i förhållandet mellan Kinnans kyrkliga församling
 och församling i Kinnans församling 1

Kap. VI. Förslag angående Kinnans församling och församling i
 Kinnans församling 1

Bilagor 1-4 till huvudskriften:

1. Kinnans och församlingens enligt statsrådets beslut om
 Kinnans församling 1

2. Kinnans deltagande i förhållandet mellan Kinnans kyrkliga
 församling och församling i Kinnans församling 1

3. Kinnans och församlingens i förhållandet mellan Kinnans kyrkliga
 församling och församling i Kinnans församling 1

4. Erforderliga ändringar i kyrkoböckerna i Kinnans församling
 på grund af Kinnans kyrkliga deltagande i förhållandet
 mellan Kinnans kyrkliga församling och församling i Kinnans
 församling 1

Särskild förklaring af det förslaget om Kinnans kyrkliga deltagande
 i förhållandet mellan Kinnans kyrkliga församling och församling
 i Kinnans församling 1

Särskild förklaring af det förslaget om Kinnans kyrkliga deltagande
 i förhållandet mellan Kinnans kyrkliga församling och församling
 i Kinnans församling 1

Remissens reservation af herrn Hofman, församling i Kinnans församling
 församling 1

Bilagor 5-6 till den gemensamma reservationen:

5. Remissens reservation af herrn Hofman, församling i Kinnans församling
 församling 1

6. Exempel utredning, utkastad på grund af remissens reservation
 af herrn Hofman, församling i Kinnans församling församling 1

Remissens reservation af fru Lofman 1

Till

Herr Statsrådet Nils Quensel.

Genom beslut den 28 juni 1946 bemyndigade Kungl. Maj:t Herr Statsrådet att tillkalla högst femton sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning av frågan om kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster samt avgiva de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 9 augusti 1946 såsom sakkunniga biskopen *Torsten Bernhard Bohlin*, fru *Elin Greta Matilda Bredberg*, numera ledamoten av riksdagens första kammare, överdirektören och chefen för fångvårdsstyrelsen *Hardy Paul Göransson*, ledamoten av riksdagens andra kammare, prosten *Harald Martin Hallén*, komministern i Nässjö pastorat, numera direktorn i Sigtunastiftelsen *Carl Olov Hartman*, professorn vid universitetet i Uppsala *Dick Adolf Viktor Helander*, teologie och filosofie kandidaten *Eva Gunilla Elisabet Junker*, författarinnan *Märta Kristina Leijon*, komministern i Eskilstuna Fors pastorat, numera e. o. lektorn vid folkskoleseminariet för kvinnliga elever i Göteborg *Oskar Werner Martin Lemark*, teologie och filosofie kandidaten *Ester Lutteman*, församlingsdiakonissan i Hedvig Eleonora församling i Stockholm *Elsa Hermanna Scheutz*, lektorn vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm i Stockholm *Erik Konstans Teodor Sjöberg*, kyrkoherden i Adolf Fredriks församling i Stockholm, numera kyrkoherde emeritus *Tord Valfrid Ström* och ledamoten av riksdagens andra kammare *Ellen Sofia Axelina Svedberg*, varjämte uppdrogs åt Bohlin att såsom ordförande leda utredningsarbetet.

Till sekreterare hos de sakkunniga utsåg statsrådet Quensel den 15 oktober 1946 efter vederbörligt bemyndigande dåvarande förste amanuensen i eklestiasitikdepartementet *Torsten Vilhelm Svensson*. Sedan Svensson begärt entledigande från sekreteraruppdraget, förordnades i hans ställe dåvarande

förste amanuensen hos kammarkollegiet Agnar Ivar Arfvidson att från den 27 juni 1947 vara de sakkunnigas sekreterare. Efter av Arfvidson begärt entledigande har till hans efterträdare som sekreterare genom beslut den 3 november 1947 utsetts e. o. byråsekreteraren hos kammarkollegiet Gunnar Sven Eskil Kjellberg.

På uppdrag av de sakkunniga har docenten, numera rektorn Ragnar Askmark verkställt en utredning angående kvinnan och prästämbetet enligt reformatorisk åskådning.

Efter fullgjort uppdrag få de sakkunniga vördsamt överlämna betänkande med förslag i ämnet. Vid betänkandet finnas fogade fyra bilagor, däribland Askmarks ovannämnda utredning.

Särskilda yttranden ha avgivits av ledamöterna Bohlin, Hallén, Hartman, Helander, Leijon, Lemark, Lutteman och Scheutz, därvid två bilagor bifogats en av herrar Hartman, Helander och Lemark samt fröken Scheutz avgiven gemensam reservation.

Vissa till kommittén inkomna skrivelser överlämnas samtidigt ävensom övriga till ärendet hörande handlingar.

Stockholm den 15 augusti 1950.

Torsten Bohlin

Greta Bredberg

Hardy Göransson

Harald Hallén

Olov Hartman

Dick Helander

Eva-Gun Junker

Märta Leijon

Werner Lemark

Ester Lutteman

Elsa Scheutz

Erik Sjöberg

Tord Ström

Ellen Svedberg

/ Gunnar Kjellberg

Förslag

till

LAG

om kvinnas behörighet att innehava prästerlig och annan kyrklig tjänst.

Härigenom förordnas, att kvinna skall äga lika behörighet som man att prästvigas och att innehava prästerlig tjänst; dock att kvinna ej må förordnas till prästerlig tjänstgöring eller utnämnas till prästerlig tjänst i annan församling än sådan, i vilken finnas minst två prästerliga tjänster och av dessa tjänster minst en har manlig innehavare.

I fråga om behörighet att innehava kyrklig tjänst, vilken icke är att hänföra till prästerlig tjänst, skall kvinna vara likställd med man.

Denna lag träder i kraft den

Genom denna lag upphäves vad i lag eller särskild författning finnes stadgat mot densamma stridande.

1870
151
170

om kinnans betydelse för händelse
och kinnens betydelse

Det är en förståelse för kinnens betydelse som är nödvändig för att kunna förstå den roll som kinnens spelar i den mänskliga organismen. Kinnens betydelse är inte bara en fysisk funktion, utan den är också en psykisk funktion. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens försvarssystem. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens kommunikationssystem. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens känslusystem. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens intellektuella system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens sociala system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens kulturella system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens religiösa system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens filosofiska system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens vetenskapliga system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens konstnärliga system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens sportliga system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens rekreativa system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens utbildnings system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens arbets system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens familjära system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens samhälls system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens världss system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens universella system. Kinnens betydelse är att den är en del av den mänskliga organismens eviga system.

Genom denna jag upphäver vad i lag eller förordning föreskrivet
samt mot denna omständigheter.

I. UTREDNINGSUPPDRAGET

Direktiven för de sakkunnigas arbete framgå av statsrådet Quensels yttrande till statsrådsprotokollet den 28 juni 1946 i samband med att bemyndigande begärdes rörande utseende av de sakkunniga. Statsrådet anförde därvid följande:

Gällande bestämmelser om kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag finnas dels i § 28 regeringsformen, dels ock i en med stöd av denna paragraf utfärdad lag.

I § 28 regeringsformen stadgas, att Konungen äger att i statsrådet utnämna och befordra infödda svenska män till alla de ämbeten och tjänster, högre och lägre, vilka äro av den egenskap att Konungen fullmakter därå utfärdar. Till ifrågavarande befattningar må även *kvinnor* kunna utnämnas och befordras med tillämpning av grunder, som av Konungen och riksdagen godkänts. Detta gäller dock icke om prästerliga tjänster; till sådana må kvinnor ej utnämnas med mindre annorledes blivit bestämt i den ordning § 87 mom. 2 regeringsformen stadgar, d. v. s. genom särskild lag, stiftad såsom kyrkolag av Konung och riksdag samfällt och med samtycke av kyrkomötet.

Vid 1945 års riksdag antogs såsom vilande ett förslag till ändring i § 28 regeringsformen, enligt vilket åtskillnaden mellan män och kvinnor i avseende å tillträde till ämbeten och tjänster kommer att helt bortfalla, dock att angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig tjänst fortfarande skall gälla vad därom särskilt stadgas. Samtidigt antogs med stöd av regeringsformen § 28 en ny lag om kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag. Enligt denna lag, som gäller till dess grundlagsändringen träder i kraft, skall kvinna äga lika behö-

righet som man att efter förtjänst och skicklighet befordras till statstjänst eller annat allmänt uppdrag; dock att angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig eller annan kyrklig tjänst skall gälla vad därom särskilt stadgas.

Någon särskild lagstiftning reglerande kvinnas behörighet att innehava prästerlig eller annan kyrklig tjänst finnes icke. Den ännu gällande kyrkolagen av år 1686 utgår från den förutsättningen att endast män kunna innehava prästerliga tjänster. I fråga om övriga kyrkliga befattningar utfärdades redan år 1861 en kungl. kungörelse angående rätt att antaga kvinna till förestående av organistbefattning, där denna ej är med klockarsyssla förenad. Klockartjänsterna äro alltjämt förbehållna män. Kungl. Maj:t torde emellertid så gott som undantagslöst bevilja kvinnor dispens att söka dylik tjänst.

Frågan om kvinnas behörighet till prästerlig tjänst har vid olika tillfällen varit föremål för utredning och diskussion. Sålunda tillkallade år 1919 dåvarande chefen för justitiedepartementet fyra personer att såsom sakkunniga biträda inom departementet med utredning av frågan om beredande av utsträckt behörighet för kvinnor att vinna tillträde till civil statstjänst. I ett år 1920 avgivet betänkande behandlade de kommitterade bland annat frågan om kvinnors tillträde till prästerliga tjänster ur allmänna synpunkter. I en särskild sammanfattning uttalades den uppfattningen, att genom bestämmelser av kyrkolags natur borde stadgas dels att kvinna skulle kunna prästvigas och dels att kvinna skulle äga behörighet att innehava prästerlig tjänst, dock med den inskränkning, att kvinnlig präst icke skulle kunna anställas eller förordnas mot vederbörande församlings vilja. Detta uttalande avsåg icke att från kommitterades sida utgöra en slutlig eller uttömmande behandling av ämnet. I vissa

med anledning av kommitterades betänkande avgivna yttranden berördes emellertid frågan i hela dess vidd. Teologiska fakulteten i Lund uttalade sålunda enhälligt sin livliga övertygelse om värdet av ökat kvinnligt arbete i kyrkans tjänst samt sin uppfattning, att från evangeliskt-kristlig ståndpunkt intet principiellt hinder föreläge för kvinnans tillträde till prästämbetet. Då emellertid kommitterade icke tillräckligt beaktade de stora svårigheter av praktisk art som uppstode, när det gällde kvinnlig prästs anställning, avstyrkte fakulteten förslaget i dess föreliggande avfattning samt påpekade behovet av en utredning, vida mer ingående på konkreta förhållanden än den av kommitterade förebrogta.

Sedan kommitterade upptagit frågan om kvinnliga präster till mera ingående behandling avgavs år 1923 betänkande och förslag i ämnet (SOU 1923: 22). Betänkandet upptog även förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas tillträde till prästerlig och annan kyrklig tjänst. Förslaget innehöll en allmän regel om behörighet för kvinna att erhålla prästvigning samt att bekläda prästerlig tjänst. Dock skulle kvinna ej få förordnas till prästerlig tjänstgöring eller utnännas till prästerlig tjänst i annan församling än sådan, i vilken funnes minst två prästerliga tjänster och av dessa tjänster minst en hade manlig innehavare. Kvinna skulle ej heller få innehava prästerlig tjänst, med vilken vore förenad skyldighet att tjänstgöra vid armén eller marinen, eller prästerlig tjänst vid fångvårdsanstalt, allmän uppfostringsanstalt, allmän alkoholistanstalt eller annan dylik inrättning, såvida anstalten vore avsedd huvudsakligen för män eller manliga minderåriga. Innan förordnande till prästerlig tjänstgöring i församling meddelades kvinna, skulle domkapitlet inhämta yttrande av vederbörande kyrkoråd. I fråga om behörighet att innehava kyrklig tjänst, vilken icke vore att hänföra till prästerlig tjänst, skulle kvinna vara likställd med man. Därjämte föreslog kommitterade vissa ändringar i då gällande lag angående tillsättning av prästerliga tjänster.

Kommitterades förslag i förevarande del avstyrktes i allmänhet av de kyrkliga myndigheterna och föranledde ingen lagstiftning i frågan.

År 1938 blev frågan om kvinnas tillträde till prästerlig tjänst åter föremål för debatt närmast med anledning av att detta spörsmål då aktualiserades i Norge och där fick sin lösning genom lag den 24 juni 1938. Därmed tillerkändes i princip kvinna samma behörighet som man att erhålla anställning i norsk statstjänst. Beträffande de kyrkliga tjänsterna stadgades dock, att kvinna icke borde utnännas till präst, om församlingen av principiella skäl motsatte sig detta.

Från svenskt kvinnohåll framfördes frågan på nytt, bland annat av sex kvinnoorganisationer, som i en skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 maj 1938 hemställde, att frågan om kvinnors tillträde till prästämbetet måtte upptagas till utredning. I skrivelsen betonades särskilt, att kyrkan icke borde fylla sitt behov av kvinnlig arbetskraft genom att skapa ett särskilt kyrkligt ämbete för kvinnor utan rätt till sakramentsförvaltning.

I det av kvinnoarbetskommittén år 1938 avgivna betänkandet angående gift kvinnas förvärvsarbete m. m. behandlades även frågan om kvinnas behörighet till prästerliga tjänster. Kommittén hänvisade i stort sett till 1923 års betänkande men framhöll angelägenheten av att en prövning av opinionsläget komme till stånd, då förhållandena i detta hänseende i betydande utsträckning torde ha förändrat sig, sedan 1923 års betänkande avgavs.

I en motion av herr Björkquist vid 1938 års kyrkomöte hemställdes om utredning rörande de frågor, som sammanhänge med inrättandet av en ny kvinnlig tjänst inom svenska kyrkan. Motionären antydde dock även en lösning av frågan i huvudsaklig överensstämmelse med det av ovan nämnda sakkunniga år 1923 framlagda lagförslaget.

Första tillfälliga utskottet, som tillstyrkte motionärens förslag, anförde i sitt betänkande nr 9 bland annat, att inga avgörande principskäl kunde anföras, varför icke kvinnan skulle lämnas tillträde till prästämbetet för utförande av den gärning i kyrkans tjänst, vartill hennes särskilda gåvor hänvisa henne. Men då meningarna i denna fråga vore synnerligen delade i vår kyrka och då kvinnans tillträde till prästämbetet på många håll skulle möta allvarliga betänkligheter, ansåg utskottet,

att den sak det här gäller — den kvinnliga tjänsten — icke skulle gagnas, om man då ginge fram på denna linje. I likhet med motionären var utskottet av den mening, att vi i vår kyrka vore föga betjänta av en prästtjänst, som påtvingades församlingarna mot deras eller många församlingsmedlemmars vilja. Utskottet ansåg sig icke heller kunna förorda en utbyggnad av det kvinnliga diakonatet utan tog i stället, i likhet med motionären, sikte på inrättandet av en särskild kvinnlig tjänst i kyrkan. Utskottet pekade härvid icke blott på behovet av kvinnliga resesekreterare inom stiftet, kvinnliga själasörjare vid sjukhus, fängelser och uppfostringsanstalter m. m. utan även och framför allt på behovet av dylik kvinnlig hjälp i församlingstjänst, med uppgift att biträda vid ordets förkunelse, i konfirmationsundervisningen, i själavården, i barn- och ungdomsverksamheten, i bildningsarbetet samt i socialt arbete och arbete för mission.

Kyrkomötet uttalade sig i samma riktning och hemställde, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande behovet, respektive inrättandet av en ny kvinnlig tjänst inom svenska kyrkan, med hänsyn tagen jämväl till det arbete, som diakonissan för närvarande utförde inom vår kyrka, samt för kyrkomötet framlägga det förslag i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

De olika framställningarna i ämnet år 1938 ha ännu icke föranlett någon åtgärd.

Nu senast har ifrågavarande spörsmål aktualiserats genom en motion vid årets riksdag i andra kammaren av herr Johnson i Stockholm (motion nr 173). I motionen hemställes om en allsidig utredning av frågan om kvinnas behörighet till präst-ämbete eller inrättande av annat kyrkligt ämbete för kvinnor. Första lagutskottet (utlåtande nr 8) anför emellertid bland annat, att inrättandet av ett särskilt kyrkligt ämbete för kvinnor skulle stå i strid med den till grund för behörighetslagen liggande principen om likställighet mellan man och kvinna. Utskottet anser det därför angeläget, att den av utskottet förordade utredningen kommer att avse frågan om kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster över huvud.

Under åberopande av vad som anförts i första lagutskottets utlåtande, har riksdagen sedan i skrivelse till Kungl. Maj:t

anhållit om utredning av frågan om kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster samt att Kungl. Maj:t måtte framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda.

Vid en sålunda företagen förnyad utredning böra de spörsmål, som ingående behandlats i det år 1923 avgivna betänkandet, särskilt uppmärksammas. Kommittéens mening, att hänsyn framför allt bör tagas till de samhälleliga intressen, som beröras av denna fråga, och icke till ett abstrakt likställighetssträvande, förtjänar att understrykas. I 1923 års betänkande framhölls, att »något skäl av principiell natur, varför icke den kvinna, som har håg och fallenhet för den prästerliga gärningen, skulle kunna intaga den plats, där hon har de rikaste möjligheterna att arbeta i kyrkans religiösa uppgift, icke torde kunna förebringas».

Det motstånd, som dock finnes mot att giva kvinnan tillträde till prästämbetet, synes framför allt grunda sig på tolkning av vissa bibelställen. Den kyrkliga traditionens betydelse på detta område kan man icke heller bortse ifrån. Den föreliggande frågan är uppenbarligen av ömtålig natur, och härtill måste den blivande utredningen taga hänsyn. Å andra sidan måste beaktas, att kvinnan ofta har en andlig utrustning, som gör henne speciellt disponerad för själavårdande uppgifter och kyrklig tjänst i allmänhet, och att ett genomförande av den ifrågavarande reformen därför kan förväntas gagna den kyrkliga verksamheten. Likaså bör beaktas, att brytandet av en urgammal tradition, även där det är berättigat och av behovet påkallat, alltid på många håll väcker motstånd och framkallar betänkligheter, som först tiden och erfarenheten kunna övervinna. På grund härav synes den eljest möjliga utvägen att invänta krav på kvinnliga präster från församlingarna själva icke vara den som bör beträdas.

Jag är av den uppfattningen, att man på ett eller annat sätt först måste giva kvinnan ett tillfälle att praktiskt visa vad hon kan uträtta i det kyrkliga arbetet, innan den helt naturligt konservativa opinionen i denna fråga kan påverkas. Jag ansluter mig sålunda helt till vad som framhölls av de sakkunniga 1923, nämligen att på samma sätt som motståndet mot diakonistjänsterna försvann i samma mån diakonis-

sorna finge tillfälle att utöva sin verksamhet, så kan församlingarnas ställning till föreliggande fråga endast i ringa grad påverkas genom principskäl och än mindre genom maktspråk, utan blott därigenom att kvinnan får tillfälle att visa vad hon duger till som präst. Vid en förnyad utredning böra därför övervägas olika möjligheter att försöksvis kunna pröva kvinnor i olika prästerliga uppgifter. Upplysningar, som stå att finna från andra länder, beträffande erfarenheterna av kvinnor

i prästerlig tjänst böra likaså beaktas vid utredningen.

Den av kyrkomötet och riksdagen begärda utredningen synes sålunda nu böra komma till stånd och verkställas genom särskilda sakkunniga, vilka till antalet böra vara högst femton. Vid utredningen bör möjligheten att från kvinnligt håll rekrytera prästerliga tjänster undersökas. Lämpligheten av enkäter bland den studerande kvinnliga ungdomen vid universitet och gymnasier torde därför böra övervägas.

II. HISTORIK

Den 24 januari 1923 framlade de sakkunniga för utredning av frågan om beredande av utsträckt behörighet för kvinnor att vinna tillträde till civil stats-tjänst i sitt betänkande, del III, utredning och förslag i fråga om kvinnas tillträde till prästerlig och annan kyrklig tjänst. Däri ingick, bland annat, ett förslag till lag i ämnet. Enligt 1 § i detta lagförslag skulle — med vissa undantag — kvinna vara likställd med man i fråga om behörighet att prästvigas och att inneha prästerlig tjänst. De sakkunnigas yttrande innehåller i huvudsak följande.

Den avgörande synpunkten i fråga om kvinnors tillträde till prästerliga tjänster borde icke vara tillgodoseendet av ett abstrakt likställighetssträvande utan framför allt de samhälleliga intressen som berördes av frågan. Avgörande måste vara, huruvida förutsättningar funnes för att kvinnan i kyrkans tjänst skulle kunna fylla de krav, som vore förenade med det prästerliga kallet. Med hänsyn till den personliga hågen och kallelsen kunde väl män och kvinnor helt jämställas. Ej heller i fråga om de personliga förutsättningarna för handhavandet av flertalet prästerliga ämbetsuppgifter syntes finnas tillräcklig anledning att göra en åtskillnad mellan män och kvinnor. I den mån de fysiska krafterna därvid vore av direkt betydelse gällde härutinnan detsamma som i fråga om många andra slag av offentlig verksamhet. Av större vikt vore emellertid de hänsyn, som måste tagas till den all-

mäna och folkliga uppfattningen av prästens ställning.

Man kunde icke, såsom då det gällde ett ämbetsverk, helt enkelt dekretera om kvinnas rätt till anställning och befordran. Friheten i personligt hänseende vore på det kyrkliga området genomförd i en helt annan utsträckning än på andra områden av samhällslivet. Därav följde, att det personliga momentet inom kyrkan spelade en mycket stor roll och därmed också det personliga förtroendeförhållandet. Ett framgångsrikt utövande av prästens ämbetsgärning betingades i hög grad av hans ställning till den menighet, inom vilken han hade att verka. Måhända ännu mer än det rent personliga förhållandet inverkade uppfattningen av prästens ämbete och hans uppgift att vara den främste vårdaren av de religiösa intressena inom den honom givna verksamhetskretsen. Sedan urgammal tid torde inom vida lager av befolkningen, i synnerhet å landsbygden, denna uppfattning vara i viss mån präglad av föreställningar, som hade sin rot i den religiösa känslan. För en sådan föreställning låge det nära att även åt det av kyrkans ordning, vilket blott vore form och yttre skick, giva helgden av religiösa institutioner, bundna av bibliska föreskrifter eller vörnadsvärda kyrkliga traditioner. Härav förklarades, att tanken på ett prästerskap, som i sig inneslöte även kvinnor, på många håll rönt ett bestämt motstånd, vilket lade

huvudvikten vid en sådan reforms förmenta oförenlighet med den kristna kyrkans lära och grundsatser. Hur en dylik opinion än bedömdes, torde det icke kunna betvivlas, att alltför ovarsamma försök till dess brytande kunde vara ägnade att framkalla rörelse och söndring av den art, att för det kyrkliga livet icke någon vinning utan tvärtom skada skulle bliva reformens verkan.

En annan orsak till att uppfattningen på sina håll endast med en viss svårighet kunde göra sig förtrogen med tanken på kvinnliga präster syntes kunna sökas däri, att under gångna tider prästen, i synnerhet å landsbygden, uppburit en väsentlig del av kommunens administrativa och representativa uppgifter samt framstått såsom en bygdens förtroendemän ej blott i andliga utan ock i världsliga ting. Under den tid och de förhållanden, som därmed åsyftades, hade det varit uteslutet att en kvinna skolat kunna intaga en dylik ställning.

Sannolikt måste man utgå ifrån den uppfattningen, att opinionen inom flertalet svenska församlingar ännu ställde sig avvisande mot kvinnliga präster. Det spörsmålet uppställde sig då, om det måhända vore riktigast att avföra frågan om kvinnliga präster från dagordningen till en tid, då församlingarna själva begärde kvinnliga präster. Här emot kunde dock anföras, att man icke väntade med att införa diakonistjänsten, till dess församlingarna begärde en diakonissa. Motståndet mot det nya ämbetet försvann i samma mån diakonissorna utövade sin verksamhet. På samma sätt förhölle det sig utan tvivel med frågan om kvinnliga präster. Församlingarnas ställning till denna fråga kunde endast i ringa mån påverkas genom principskäl och än mindre genom

maktspråk utan blott därigenom, att kvinnan finge tillfälle att visa vad hon döge till såsom präst.

En nödig varsamhet syntes kräva, att man vid reformens genomförande, åtminstone till en början, inskränkte kvinnans prästerliga verksamhet till sådana områden, där otvivelaktigt förutsättningar funnes för att den skulle vara till verkligt gagn.

Prästämberet vore brännpunkten i det kyrkliga arbetet. Från kyrkans synpunkt måste det vara önskvärt, att de personer, vilka ägde håg och fallenhet för det arbete i kyrkans tjänst, vilket för henne vore det centrala, ägnade sig åt det prästerliga kallet. Inom kyrkan hade städe funnits varmt intresse för att varje ung man, som hade håg och fallenhet för prästerlig verksamhet, skulle kunna nå det mål, vartill hans inre kallelse och hans begåvning droge honom. I och för sig borde tydligen detta gälla ej mindre om kvinna än om man. Något skäl av *principiell* natur, varför icke den kvinna, som hade håg och fallenhet för den prästerliga gärningen, skulle kunna intaga den plats, där hon hade de rikaste möjligheterna att arbeta i kyrkans religiösa uppgift, torde icke kunna förebringas. Från kyrkans egen synpunkt måste det te sig som en misshushållning, om hon icke skulle utnyttja den dynamiska kraft, som låge i ett med fallenhet förenat starkt kallelsemedvetande.

Vad anginge kvinnans fallenhet för den religiösa uppgiften i prästgärningen vore visserligen hennes begåvning i allmänhet likartad med mannens. Beträktades emellertid det moderliga draget såsom något specifikt kvinnligt, syntes kvinnan just i denna sin egenskap äga en förutsättning att göra sin säregna insats i det arbete, som kyrkan utförde genom sina präster, ty modersvård och

själavård hade i alla tider hört nära samman.

Såsom en ytterligare synpunkt kunde slutligen framhållas, hur det för den enskilda kvinnan kunde kännas synnerligen hårt, om hon hindrades att ställa sina krafter i kyrkans tjänst på det sätt, som bäst motsvarade hennes egenart.

Om det alltså måste anses föreligga principiella skäl för att den prästerliga banan öppnades för kvinnor, gjorde sig dessa skäl med särskild styrka gällande i vad anginge vissa prästerliga befattningar, där det vore sannolikt och lämpligt, att kvinnor till en början funne ett levnadskall. Inom storstadsförsamlingar eller industriella församlingar kunde man tänka sig, att en kvinnlig präst med hänsyn till en del av församlingens kvinnliga element skulle kunna nå längre än en manlig präst. En kvinnlig präst torde i den enskilda själavården ha större möjligheter att i själavårdande syfte komma personligen nära t. ex. vid en stor fabrik arbetande kvinnor. Den erfarenhet, man haft av kvinnans arbete i kristendomsundervisningens tjänst, gäve vidare vid handen, att en kvinnlig präst i många fall skulle nå goda resultat vid konfirmationsundervisningen, där en manlig präst, just därför att han vore man, icke kunde finna de rent personliga anknytningar, vilka ofta bildade en förutsättning för en konfirmandberedelse, som ville nå sitt djupaste syfte. Man kunde slutligen tänka på själavårdande uppgifter av mera speciell natur, såsom vid kvinnliga korrektionsanstalter, vid vissa sjukhus, där en kvinnlig präst just såsom sådan kunde ha större förutsättningar än en manlig präst. Erhölle kvinna rätt att prästvigas, torde det kunna antagas, att hon komme att användas just för uppgifter

av nu antydd art. Då speciella platser för kvinnliga präster icke torde ifrågakomma, måste emellertid genom generell lagstiftning plats inom den nuvarande kyrkoorganisationen beredas de kvinnliga prästerna.

Den insats en kvinna i sist berörda fall skulle kunna göra vore beroende av att hon vore präst. Det torde icke med framgång kunna göras gällande, att hon skulle kunna göra samma insats, därest hon utan att vara präst blott vore biträdande hjälp till präst.

På sina håll, där intresset för att kvinnor skulle erhålla tillträde till prästämbetet vore stort, syntes framträda en benägenhet att avvisa varje sammanhang mellan denna fråga och tanken på nya kyrkliga tjänster, i första hand avsedda för kvinnor, tydligen emedan man i ett dylikt sammanställande av frågorna befarade, att kvinnornas tillträde till prästämbetet därigenom skulle försvåras och kvinnorna bliva hänvisade till att i kyrkans tjänst intaga en underordnad eller tillbakasatt ställning. Alla utvägar torde dock böra hållas öppna för att kvinnans kyrkliga arbete skulle på det bästa och mest fruktbärande sätt kunna tillgodogöras. Detta mål syntes icke uppnås enbart genom ett medgivande för kvinna att utöva prästämbetet, lika visst som det icke vunnos, därest man på grund av inrättandet av något företrädesvis för kvinnor avsett församlingsämbete ansåge sig böra uppgiva tanken på kvinnas tillträde till prästämbetet.

Om man alltså förordade en lagstiftning, enligt vilken kvinna skulle erhålla behörighet att inneha prästämbete, borde likväl i en sådan lagstiftning ingå föreskrifter i syfte att förebygga anställandet av kvinnlig präst i sådan församling, inom vilken en avsevärd

del av församlingens medlemmar ställde sig avvisande mot en dylik anordning. Skulle de, som i en församling mer eller mindre regelbundet besökte kyrkan, påtvingas en kvinnlig präst, kunde, där känslomotståndet vore starkt, för gudstjänstlivet inträda menliga följder. Härtill komme, att den svenska kyrkans författning vore starkt demokratisk i och därigenom att, efter urgammal tradition, församlingarna i allmänhet själva valde sina präster. Inskränkningar i denna rätt vore stadgade, exempelvis genom föreskrifterna att ledig prästerlig befattning skulle anslås till ansökan ledig och att förslag skulle upprättas. Men det vore uppenbart stridande mot gällande lagstiftnings anda, om man med tillhjälp av dessa inskränkningar skulle söka påtvinga en församling en kvinnlig präst. En lagstiftning i ämnet borde därför innehålla en allmän regel om behörighet för kvinna att erhålla prästvigning samt att bekläda prästerlig tjänst, dock under sådana förbehåll, att kvinnlig präst icke komme att utöva församlingstjänst mot vederbörande församlings vilja. Därjämte syntes till den allmänna behörighetsregeln böra knytas vissa undantagsbestämmelser, avseende prästerliga tjänster, vilka över huvud icke skulle kunna innehavas av kvinna.

Prästvigningen utgjorde en nödvändig förutsättning för behörighet att utöva prästämbete. Enligt förslaget skulle kvinnlig sökande vara likställd med manlig. Då någon skyldighet att prästviga manlig sökande icke ålåg vederbörande biskop, skulle sålunda ej heller kvinnlig sökande med åberopande av föreskrivna meriter kunna göra gällande ett ovillkorligt anspråk att erhålla prästvigning. Med prästvigning följde skyldighet för domkapitlet att förse den ordinerade med missiv inom stif-

tet och för honom en motsvarande skyldighet att mottaga sådant missiv. Med den uppställda regeln, att en församling icke mot sin vilja skulle vara skyldig mottaga en kvinnlig präst, kunde uppenbarligen icke förenas ett stadgande, som likställde kvinna med man med avseende å prästvigningens alla konsekvenser. Ett förbehåll krävdes, som befriade domkapitlet från den eljest ovillkorliga plikten att förse den prästvigda kvinnan med missiv inom stiftet. Den omständigheten, att missiv i vissa fall icke kunde meddelas kvinnlig präst, borde dock icke medföra, att prästvigning av denna anledning förvägrades henne. För den kvinnliga prästen innebure omöjligheten att i vissa fall erhålla förordnande tydligen i ekonomiskt hänseende en olägenhet, då med missiv följde rätt till avlöning. Denna olägenhet syntes i vissa fall mildras därigenom, att hon av domkapitlet i det stift, där hon prästvigts, kunde erhålla tillstånd att av annat domkapitel mottaga missiv till annan församling, som icke motsatte sig hennes anställande. En annan svårighet, som inträdde för kvinnlig präst, vilken icke kunde erhålla missiv, låge däri, att hon icke under sin nödtvungna ledighet kunde räkna prästerliga tjänsteår. Det kunde ifrågasättas, huruvida för sådana prästvigda kvinnor icke skulle kunna medgivas att såsom prästerliga tjänsteår räkna viss tjänstgöring vid undervisningsanstalt.

För tillvaratagande av församlingarnas fria bestämmanderätt med avseende å anställandet av kvinnliga präster vore en långt gående varsamhet av nöden. Det kunde knappast ifrågakomma att låta en dylik fråga helt enkelt avgöras genom majoritetsbeslut; en minoritet hade i detta fall särskilda anspråk på beaktande. En utväg att tillgodose be-

rättigade krav syntes ligga däri, att i församling, där blott *en* prästerlig befattning funnes, kvinna icke skulle kunna anställas, samt att i övriga fall församlingen bereddes tillfälle att före val eller tillsättning av präst uttala sig, huruvida församlingen ville mottaga en kvinnlig präst. Föga syntes kunna invändas mot en sådan anordning, åtminstone om den betraktades såsom en övergångsform, till dess att erfarenheten kunde läggas till grund för en mera utvidgad användning av kvinnliga präster. Kvinnliga präster skulle sålunda kunna anställas endast i sådana församlingar, i vilka funnes två eller flera prästerliga befattningar och av dessa befattningar minst en hade manlig innehavare.

Då prästerlig befattning inom dylik församling vore ledig och förordnande att uppehålla densamma skulle av vederbörande domkapitel meddelas kompetent person mötte frågan, hur domkapitlet skulle få kännedom om församlingens önskan med avseende å ett eventuellt förordnande för kvinnlig präst. Att hänskjuta ärendet till kyrkostämman skulle — frånsett att det skulle medföra tidsutdräkt — innebära en maskerad valprocedur och kunde därför icke förordas. I stället syntes domkapitlet böra inhämta kyrkorådets yttrande i ärendet. Kyrkorådet torde få anses tillräckligt representativt för församlingen för att dess utlåtande skulle kunna giva domkapitlet erforderlig ledning för bedömning av församlingens ställning till frågan. Att binda domkapitlets beslut vid kyrkorådets uttalande i ena eller andra riktningen syntes mindre lämpligt.

Vid tillsättning av ordinarie beställning i församling, där mer än en prästerlig befattning funnes, uppstode frågan, om ansökningsrätt skulle utan för-

behåll stå öppen även för kvinnlig präst. Om så bleve fallet skulle kunna inträffa, att för församling, som icke önskade kvinnlig präst, ett förslag till tjänstens återbesättande upptog en, eventuellt två eller tre kvinnliga präster. Därigenom bleve förslaget i realiteten ofullständigt eller t. o. m. ägnat att betaga församlingen rätten att erhålla manlig präst. Därför syntes böra tillses, att domkapitlet redan vid förslagets upprättande ägde officiell kännedom om församlingens ställning i frågan. I detta avseende föresloges, att det skulle ankomma på församlingen att själv hos domkapitlet giva tillkänna, att församlingen icke önskade kvinnlig präst uppförd på förslaget. Hade sådan anmälan icke inkommit inom viss bestämd tid efter ledighetens inträde, skulle domkapitlet ha att i vanlig ordning kungöra tjänsten till ansökan ledig utan förbehåll beträffande kvinnlig präst. Hade anmälan däremot inkommit, skulle kvinnlig sökande icke kunna erhålla rum å förslaget. Den tid, inom vilken sådan anmälan skulle ha inkommit till domkapitlet, föresloges till trettio dagar från ledighetens inträde. I de fall, då kvinnlig präst kunde ifrågakomma, hade domkapitlet alltså att avvakta denna tid, innan kungörelse utfärdades.

Av de föreslagna bestämmelserna följde, att kvinna kunde kallas till fjärde provpredikant endast i sådan församling, som hade mer än en prästerlig befattning och där minst en av dessa befattningar hade manlig innehavare. Skulle i dylik församling kvinna kallas till fjärde provpredikant, oaktat församlingen tidigare anmält sin önskan att kvinna icke skulle uppföras å förslag, syntes i dylikt fall kvinna böra kunna utnämnas till tjänsten endast under förutsättning, antingen att kvinna såsom fjärde provpredikant vid valet

erhållit högsta röstetalet eller ock att församlingen formligen återkallat sin tidigare gjorda anmälan till domkapitlet.

I fråga om sådana prästerliga tjänster, vilka över huvud icke borde kunna innehavas av kvinna, syntes dylika undantag endast kunna ifrågakomma beträffande sådana befattningar, med vilka vore förenad skyldighet att tjänstgöra vid krigsmakten eller vid fångvårds- eller korrektionsanstalt, huvudsakligen avsedd för män eller manlig ungdom. I vissa fall syntes det kunna ställa sig mindre lämpligt, att kvinna erhöles anställning som präst i svensk utlandsförsamling. Något lagbestämt undantag från den allmänna regeln syntes emellertid icke erforderligt med hänsyn till formerna för dessa tjänsters tillsättande, lika litet som beträffande legationspräster.

Beträffande frågan, huruvida gift kvinna skulle vara likställd med ogift med avseende å behörigheten att inneha prästerlig tjänst, syntes övertygande skäl icke kunna förebringas för att förorda en begränsning av den föreslagna lagstiftningen till att gälla endast ogift kvinna.

I sistberörda fråga hade en av de sakkunniga, sedermera biskopen Rodhe, avvikande mening och yttrade särskilt, att enligt hans uppfattning den ifrågavarande lagstiftningen borde begränsas till att gälla ogift kvinna. Enligt Rodhe kunde det icke förnekas, att för den händelse kvinnlig präst trädde i giftermål synnerligen vanskliga komplikationer av olika slag skulle komma att uppstå. Icke minst för att på förhand och en gång för alla avskära alla möjligheter till komplikationer ansåge han det vara obetingat nödvändigt att i lagen den bestämmelsen infördes, att kvinnlig präst, som trädde i giftermål,

därmed skulle anses ha nedlagt det prästerliga ämbetet.

Över de sakkunnigas förslag inhämtades yttranden av, bland andra, samtliga domkapitel samt Stockholms stads konsistorium. Alla dessa hörda avstyrkte det framlagda lagförslaget. I vissa reservationer till de avgivna yttrandena uttalades dock en motsatt åsikt, i det att förslaget tillstyrktes av professorerna Linderholm och Wetter i Uppsala domkapitel, lektorn Fransén i Strängnäs domkapitel, lektorerna Cavallin och Rosén i Växjö domkapitel, professorerna Lehmann och Herner i Lunds domkapitel, lektorn Hjelm i Visby domkapitel samt kyrkoherdarna Hallberg, Klefbeck och Bokander i Stockholms stads konsistorium.

De skäl, som i yttrandena anfördes mot förslaget, kunna i huvudsak indelas i fyra grupper, nämligen principiella skäl, traditionsskäl, församlingarnas önskemål samt praktiska skäl.

Principiella skäl mot förslaget åberopades endast av domkapitlen i Göteborg och Härnösand. Domkapitlet i Göteborg hänvisade härvidlag endast till den Heliga skrifts utsagor. Domkapitlet i Härnösand anförde, att det enligt dess mening vore lika oriktigt och summariskt, om man med stöd av t. ex. 1 Kor. 14: 34 («kvinnan tige i församlingen») dömde varje kvinnans i någon mån offentliga vittnesbörd såsom otillåten, som om man med stöd av ett annat paulinskt ord, Gal. 3: 28 («här är icke man och kvinna»), ville se varje gränsmärke mellan mannens och kvinnans ställning och uppgift inom Guds församling genom Kristus nedbruten samt en fullständig, även praktisk, jämställdhet genomförd. I båda fallen skulle man bevisa för mycket. Men i det förstnämnda ordet med dess tidsfärgade for-

mulering av förbudet mot kvinnans inträde i församlingslärarens kall avspeglade sig något av bestående, oförytterligt sanningsinnehåll, en biblisk, djupt rotad uppfattning av olikheten mellan man och kvinna även i fråga om andlig kallelsegärning. Denna grunduppfattning bottnade i sin ordning i en hög Gudstanke, en helig livets lag, den ända från skapelsen gällande differentieringens lag könen emellan, som aldrig kunde utplånas eller förryckas, utan att detta allvarsamt hämnade sig. Det vore denna lag, som mer eller mindre klart uppfattad, avhållit så gott som samtliga kristna samfund från att överlåta det historiskt utformade prästämbetet åt kvinnan.

Den kristna kyrkans tradition såsom skäl mot förslaget återopades av domkapiteln i Uppsala, Västerås, Växjö, Göteborg, Karlstad och Luleå samt Stockholms stads konsistorium. Domkapitlet i Västerås anförde i detta sammanhang, att för prästen vid altaret lämpade sig bäst mansrösten, som med sig helt naturligt associerade föreställningen om profeter, apostlar och Herren Kristus själv samt att det traditionella här betydde mycket. Den allmänkristliga altargudstjänsten hade av ålder ett rätt starkt dramatiskt-musikaliskt element, vilket bäst komme till sin rätt, när det förbehölles mansrösten, och en kvinnlig liturgs uppträdande skulle på de allra flesta åhörare göra ett för den religiösa uppbyggelsen störande intryck. Enligt domkapitlet i Växjö stode förslaget om kvinnliga präster i strid mot en fast och obruten tradition inom den kristna kyrkan ända från dess begynnelse och om förslaget genomfördes skulle det kunna medföra betänkliga vådor, i det att det kyrkliga livet skulle kunna försvagas och splittras, kanske upplösas, vartill komme, att kyrkans deltagande i det då

påbegynta och glädjande samarbetet mellan kyrkorna skulle försvåras eller lida avbräck. Domkapitlet i Göteborg ansåg, att den kyrkliga traditionen hos vårt folk slagit så djupa rötter, att ett medgivande för kvinnor att inträda i prästämbetet säkerligen skulle hälsas med ett allmänt ogillande. Domkapitlet i Karlstad framhöll, hurusom ställningen till frågan om ett kvinnligt prästämbete varit avvisande såväl i den apostoliska församlingen som i den gammalkatolska och den tidigare evangeliska kyrkan. I Tyskland syntes frågan sakna aktualitet och även det engelska episkopatet stannade för ett avvisande av kvinnans tillträde till prästämbetet. Ett brytande av denna allmänkyrkliga consensus borde enligt samma domkapitel förutsätta vida starkare skäl än betänkandet förebragt. Hänvisningen till sporadiska företeelser, såsom Frälsningsarméns praxis, enskilda kvinnors suggestiva talförmåga, det hårda i att kvinnor, som kände sig vilja bliva präster, icke finge bliva det, det i församlingarna här och där pågående vänjandet vid att se kvinnor i predikstol, sådant vore icke mycket övertygande. Svensk grundlags bestämmelser om kvinnas likställighet med man i avseende å politiska rättigheter och tillträdesrätt till statsämbeten kunde icke, borde icke och finge icke göras till en bestämmande faktor i denna innerkyrkliga och ytterst religiöst psykologiska fråga. Det som låge bakom vore tydligen den segrande feminismen i den nutida västerländska kulturen. Stockholms stads konsistorium framhöll, att den kyrkliga traditionen helt visst vilade även på en riktig uppfattning av kvinnans naturliga läggning och hade, jämte det den framhållit kvinnans uppgift i hemmet såsom den viktigaste, i fråga om hennes deltagande i det kyrk-

liga arbetet alltid öppnat för henne speciella uppgifter men icke uppgiften att beklåda prästämbetet.

Flertalet av de hörda myndigheterna, nämligen domkapitlen i Uppsala, Strängnäs, Växjö, Lund, Göteborg, Härnösand, Luleå och Visby samt Stockholms stads konsistorium åberopade som skäl mot det framlagda lagförslaget, att något önskemål om kvinnliga präster ej yppats i församlingarna. Det uttalades därvid, att frågan ej vore kyrkligt aktuell utan endast såsom kvinnosaksfråga kunde göras skenbart aktuell. Folkmeningen i vårt land vore ännu ej mogen för kvinnliga präster, och en åtgärd som den föreslagna måste få växa fram inifrån, från rent kyrkliga initiativ. Vad som anförts därom, att man icke väntade med att införa diakonisstjänsten till dess att församlingarna begärde en diakonissa, vore icke analogt med detta fall, enär diakonissinstitutionen utan tvivel framväxte från rent kyrkliga initiativ. Flertalet av vårt folk skulle förmodligen möta en lagstiftning som den föreslagna med misstro och missnöje, och det syntes onödigt och olämpligt att lagstifta för tillgodoseende av ett icke förefintligt behov.

Alla de hörda myndigheterna utom domkapitlen i Växjö, Lund och Karlstad påpekade de praktiska olägenheter, som skulle bli följden, om kvinna finge bli församlingspräst. Härutinnan må återgivas följande. Domkapitlet i Uppsala ansåg, att kvinnans egenartade läggning knappast gjorde henne skickad för den för kyrkoförsamlingens samfällda behov ansvariga och ledande ställning, som tillkommer präst i svenska kyrkan. Domkapitlet i Göteborg anförde, att den kvinnliga stämman i allmänhet icke torde vara nog stark för att den skulle kunna göra sig tillräckligt hörd i kyrkan, särskilt från altaret. Men

även för utförandet av den prästerliga gärningen i övrigt torde kvinnans krafter ofta icke räcka till. Särskilt gällde detta den gifta kvinnan. Det torde få anses omöjligt för henne att tillfredsställande sköta både sitt hem och den prästerliga tjänstgöringen. Domkapitlet i Luleå höll före, att prästämbetets utövande, särskilt i Norrland med dess vidsträckta församlingar och krävande resor, ofta vore förenat med sådana ansträngningar, att en kvinna i regel skulle få svårt att underkasta sig dem. Stockholms stads konsistorium uttalade som sin mening, att erfarenheterna från de religiösa samfund i våra dagar, vilka praktiserat kvinnans fullständiga likställighet med mannen i det religiösa arbetet, ovedersägligen pekade därhän, att åt mannen borde förbehållas de uppgifter, vilka motsvarade prästens och församlingsledarens inom kyrkan.

Mot den i lagförslaget intagna bestämmelsen, att kvinna skulle kunna prästvigas utan hinder därav, att hon icke kunde erhålla förordnande till prästerlig tjänstgöring, uttalades starka betänkligheter av domkapitlen i Skara och Visby.

Rörande frågan om kvinnlig präst civilstånd uttalade sig endast domkapitlen i Linköping, Skara, Härnösand och Visby samt Stockholms stads konsistorium, vilka alla ansågo, att kvinnlig präst icke borde få vara gift. Därvid påpekades, att en sådan bestämmelse i realiteten innebure införande av celibatet. Domkapitlet i Skara framhöll därtill, att ett stadgande av innehåll, att kvinnlig präst, som trädde i giftermål, därmed skulle ha anses nedlagt det prästerliga ämbetet, skulle vara till stor skada för den evangeliskt höga uppskattningen av prästens kall såsom förmålt med denne för livet.

Samtliga de hörda myndigheterna

utom domkapitlen i Göteborg och Karlstad uttalade sig — samtidigt som de avstyrkte det framlagda lagförslaget — för en ökad användning av kvinnliga krafter i kyrkans tjänst.

Vid 1938 års allmänna kyrkomöte föreslog nuvarande biskopen Björkquist i motion, nr 10, att kyrkomötet skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande de frågor, som sammanhänge med inrättandet av en ny kvinnlig tjänst inom svenska kyrkan. Första tillfälliga utskottet, dit motionen hänvisades, yttrade i sitt betänkande, nr 9, bland annat: Beträffande arten av den föreslagna tjänsten hade i motionen antytts tre möjligheter: 1) kvinnans tillträde till prästämbetet i huvudsaklig överensstämmelse med det av ovannämnda sakkunniga år 1923 framlagda lagförslaget; 2) det kvinnliga diakonatets utveckling till att omfatta jämväl församlings- och anstaltstjänst med väsentligen själavårdande och evangelisatoriska uppgifter; samt 3) en helt ny, icke prästerlig kvinnlig tjänst för förkunnelse, undervisning och själavård. Enligt utskottets uppfattning kunde inga avgörande principskäl anföras, varför icke kvinnan skulle lämnas tillträde till prästämbetet för att här utföra den gärning i kyrkans tjänst, vartill hennes särskilda gåvor hänvisade henne. Men då meningarna i denna fråga vore synnerligen delade i vår kyrka och då kvinnans tillträde till prästämbetet på många håll skulle möta allvarliga betänkligheter, ansågs utskottet, att den sak det här gällde — den kvinnliga tjänsten — icke skulle gagnas, om man nu skulle gå fram på denna linje. I vår kyrka skulle vi vara föga betjänta av en prästtjänst, som påtvingades församlingarna mot deras eller många församlingsmedlemmars vilja. Icke heller syntes en utbyggnad av det

kvinnliga diakonatet vara att förorda. Utskottet stannade därför inför det tredje alternativet och förordade en utredning, som toge sikte på inrättandet av en särskild kvinnlig tjänst i kyrkan. Beträffande utbildningen för ifrågavarande tjänst lade utskottet särskild vikt vid att denna komme att bli fullt likvärdig med förberedelsen för prästämbetet.

Vid den debatt, som förekom vid utskottsbetänkandets behandling i kyrkomötet, gjordes ett flertal uttalanden i frågan om kvinnans tillträde till prästämbetet. Uttalandena rörde i huvudsak den principiella sidan av denna fråga. Dessa uttalanden skola här i korthet återgivas.

Professorn Briem, som var ledamot av utskottet, anförde: Det funnes i våra dagar två olika uppfattningar om prästämbetets natur och väsen, som bröte sig mot varandra. Enligt den ena uppfattningen vore prästämbetet en vanlig tjänst, som av rent praktiska skäl inrättats för att omhändertaga de kyrkliga funktionerna. Enligt en sådan uppfattning funnes det intet hinder för en kvinna att bli präst, då en dylik tjänst kunde utföras av envar, som hade de yttre betingelserna härför. Enligt den andra uppfattningen vore prästämbetet ett ämbete, som stiftats av kyrkans Herre själv och sålunda vore en gudomlig förordning, avsedd att bevara och leda Kristi kyrka. Det hade instiftats av Jesus Kristus, då han kallat sina tolv apostlar och sänt ut dem att förkunna evangeliet såsom han själv blivit sänd av Fadern. Prästen hade därför icke fått sin fullmakt av någon människa eller församling eller kyrkoinstitution utan av Gud själv genom Jesus Kristus. Det vore detta, som gäve prästen hans auktoritet och som satte honom i stånd att förkunna evangelium och handha nåde-

medlen. Även med denna uppfattning av prästämbetets väsen funnes det enligt utskottet intet hinder för kvinnan att bli präst. Visserligen hade Kristus själv endast utvalt män, då han kallade sina tolv apostlar och utsände sina sjuttio lärjungar, och hans apostlar i sin tur hade endast valt män till sina efterträdare, en tradition, som sedan bevarats inom kyrkan. Med den uppfattning av kvinnans väsen och ställning såsom mannens egendom, som funnits i judendomen på Jesu tid, vore det otänkbart, att en kvinna då skulle kunnat sändas ut att predika. Men av denna omständighet följde icke, att det vore i Kristi ande, att det så alltid skulle vara förhållandet i hans kyrka. Medan de katolska kyrkosamfunden alltid hållit sig till bokstaven, vore det utmärkande för de evangeliska samfunden, att dessa såge genom bokstaven till anden. Och ingen kunde väl förneka, att det vore helt i Kristi ande, att, om hans kyrka i vår tid behövde kvinnans tjänst i sitt prästerliga arbete, kvinnan även som sådan kunde mottaga den nådegåva, som låge i prästämbetet. Visserligen vore den kristna traditionen av stor och välsignelserik betydelse, men än större vore det levande livets krav. Typiskt vore, att Luther själv rent principiellt erkände kvinnans rätt till prästämbetet och predikoämbetet. För honom hade detta varit en rent praktisk fråga, och då han ansett, att mannen hade de bästa förutsättningarna härför, hade han stannat vid denna anordning.

Professor Fridrichsen replikerade härtill: Fråga vore, om man i den omständigheten, att Jesus endast insatte män på de platser, omkring vilka han organiserade den messianska församlingen, kunde finna någon principiell ståndpunkt eller om man bara måste säga, att frågan om kvinnor icke varit

aktuell inom hans miljö. För sin del hyste han intet tvivel om, att man här hade att se en principiellt motiverad åtgärd, i det att man av en del tecken kunde se, att den grundläggande urkunden för hela Jesu uppfattning av verkligheten och av Gudsriket här på jorden vore Genesis (1 Mosebok) kap. 1 med dess skarpa skiljande mellan mannens och kvinnans ställning i skapelsen och i Gudsriket. Därom kunde man naturligtvis diskutera, men odisputabelt vore, att Paulus här intog en klart principiell ståndpunkt. Pauli ingripande i Korint vore icke något tillfälligt, utan bakom detta låge en radikal uppgörelse mellan biblisk tanke och åskådning och hellenistisk upplysningstanke. Här stode apostolisk, biblisk auktoritet och korintisk kulturande mot varandra. Vad Paulus sade om kvinnan vore endast en av de punkter, där han hölle en stor uppgörelse med den grekiska andan. Det kunde ju hända, att vi finge kvinnliga präster, men då skulle man icke försöka få bort, att Nya testamentet hade en annan inställning. Man måste då vidgå, att man åsidosatte den bibliska åskådningen och den apostoliska auktoriteten.

Biskopen Block ansåg, att ett principiellt avgörande i frågan om det kvinnliga prästämbetet låge i den begynnande organisation, som prästämbetet fick i den urkristna församlingen, och som otvivelaktigt gick tillbaka på Herrens eget utväljande och utsändande av lärjungar. Det vore mot denna bakgrund man borde se de ofta anförda orden av Paulus i 1 Korintierbrevets 14 kap. Detta principiella sätt att se saken hade otvivelaktigt varit det kraftigast verkande motivet till att alla de stora kristna kyrkorna på denna punkt varit av samma uppfattning.

Prosten Meurling uttalade, att det

folk, som hämtade sin uppbyggelse i våra kyrkor, hade den åsikten, att principiella hinder mot ett kvinnligt prästämbete funnes.

Prosten Thölén anförde: Kristus hade många kvinnliga lärjungar. Men han upptog ingen kvinna i apostolatet, och ingen kvinna funnes bland de sjuttio utsända lärjungarna. Förde man med rätta nådemedelsförvaltningsämbetets stiftelse tillbaka till Jesu dop- och missionsbefallning, så var där ingen kvinna med. Detta måste dock vara en princip av första rang. Principiellt betydelsefull vore ock apostlarnas inställning. Och den kyrkliga traditionen följde apostolisk sed. Visserligen borde kyrkan icke vara alltför traditionsbunden, om det vore fara för evangelium å färde. Men att utan nödfall bryta med en snart tvåtusenårig tradition i den kyrkliga organisationen, det strede helt visst mot de principer, som den svenska kyrkan eljest velat följa i liknande fall. En principiell invändning mot ett kvinnligt prästämbete vore också att hämta från Guds egen skapelseordning. Gud hade skapat människorna till man och kvinna, var efter sin art, och den därmed skapade åtskillnaden kunde icke bortresoneras. Mot tanken på kvinnliga präster kunde till sist invändas, att det uppenbarligen icke vore något djupare församlingskrav. Talaren trodde, att det vore ett särskilt krav av kvinnliga teologie studerande, som menade sig ha rätt till levebröd i svenska kyrkan på samma sätt som deras manliga kolleger. De legitima önskemål, som kunde finnas från kvinnans sida och från kyrkans sida, kunde i stor utsträckning tillmötesgåas även med den ordning, som nu vore eller med annan ordning, blott det icke skedde på det sätt, att kvinnan skulle fram till prästämbetet.

Domprosten Brundin ansåg, att kyrkan behövde kvinnan i ökad utsträckning icke blott i det frivilliga arbetet utan också i det organiserade. Genom att utskottet lade vikt vid att utbildningen för den föreslagna kvinnliga tjänsten skulle bliva fullt likvärdig med utbildningen för prästämbetet, skulle man enligt talarens mening få kvinnliga präster införda, mot bestämt uttalade intentioner men på indirekt väg. Mot en sådan utvecklingsgång måste talaren för sin del reagera.

Prosten Lysander fann det både rimligt och välbetänkt med inrättandet av en ny kvinnlig tjänst med åtföljande kyrklig invigning. Men han drog för sin del en bestämd gräns inför prästämbetet och den därtill knutna förvaltningen av särskilt altarets sakrament. Och detta av principiella skäl, emedan han trodde, att denna gräns dragits av Herren själv, icke såsom tidsbetonad eller tillfällig utan som något för hans kyrka väsentligt. Traditionen på denna punkt vore också genom hela kyrkans historia fast och obruten. Ett kvinnligt prästämbete skulle utsätta svenska kyrkan för inre splittring ända till fara för utbrytning av enskilda eller grupper, isolering från andra kyrkosamfund och därmed även ett stort hinder för alla ekumeniska strävanden.

Biskopen Ysander anförde, att i tal och skrift två skäl framlagts för ett kvinnligt prästämbete. Det första skälet vore, att en mängd kvinnor, som själva alls icke ville bli präster, kände sig mindervärdiga, därför att de icke kunde få bli det. Det andra skälet vore, att kyrkan i denna tid behövde det kvinnliga ämbetet som ett krafttillskott. Vad anginge kyrkans behov hade han svårt att värja sig för tanken, att hjärtpunkten här vore likställigheten. När det gällde kyrkans behov, vore det lika lätt

att uppvisa gagnet av en kvinnlig tjänst i enlighet med utskottets förslag som det vore svårt att påvisa effekten av ett kvinnligt prästämbete. Att i dag skapa ett sådant ämbete vore att göra det i förhoppning om att det så småningom skulle växa fram ett behov.

Prosten Bolling ansåg, att inga avgörande principiella skäl funnes mot kvinnliga präster, men i praktiken hade han svårt att tänka sig en kvinnlig präst i en församling, där det blott funnes en eller två präster. Men funnes det fler än två präster, hade han intet emot att en vore kvinna.

Biskopen Bohlin, utskottets ordförande, framhöll, att ett principiellt erkännande av kvinnans rätt till prästämbetet på intet sätt behövde betyda något slags underskattande av prästämbetet som sådant. Det behövde icke alls vara fråga om, att man skulle nivelera skillnaden mellan präst och lekman. Man kunde ha kvar alldeles obesuren synen på prästämbetets höghet och härlighet utan att därför behöva principiellt neka kvinnan tillträde till prästämbetet.

Riksdagsmannen Ernst Olsson förklarade sig icke känna sig övertygad av de hänvisningar, som under debatten gjorts till den olika värdesättningen av kvinnornas insatser under Kristi tid. Skulle Kristus, som icke saknade mod att förkunna en gentemot den judiska rättsuppfattningen så avvikande ny lära, icke ha vågat att i sitt handlande gå en annan väg än han gjorde vid utsändandet av ordets förkunnare? Det vore ju bekant, hur frigjord han var från historisk tradition i sitt bedömande av människor, vilket dock icke ledde till att han följde det i sitt handlande vid kallandet av sina apostlar. Ett bifall till motionen skulle oundvikligt i kyrkan

föra in ett stridsmoment, som kunde verka ödesdigert på kyrkans nödvändiga konsolidering och enhet.

Biskopen Runestam yttrade, att det kunde synas ologiskt att tillerkänna kvinnan för prästämbetet väsentliga uppgifter såsom ordets förkunnelse och själavård, men beröva henne titeln, ämbetet. Däri låge, kunde man säga, en viss fara, nämligen att på det sättet ämbetet och sakramentsförvaltningen skulle upphöjas till en ställning, som vore oevangelisk och oluthersk. Om man inrättade en särskild kvinnlig tjänst, som till stor del hade samma funktioner som prästens, men sade att präst kunde kvinna ändå icke få bli, så låge däri också föreställningen om en skillnad mellan man och kvinna, som icke överensstämde med evangelium. Men han trodde, att på samma gång komme en sådan eventuell verkan av inrättandet av en kvinnlig tjänst att motverkas av det faktum, att kvinnan likväl bereddes en tjänst inom kyrkan. Eljest hade han egentligen icke haft något emot att tilldela kvinnan prästerlig tjänst, men då hade det också för honom varit självklart, att det i så fall måste inrättas särskilda prästerliga tjänster för kvinnan, svarande mot hennes särskilda kvalifikationer. Han trodde sig aldrig komma att gå med på att på det sättet öppna tillträdet till prästbanan för kvinnan, att hon inbjödes till konkurrens med de manliga prästerna om nuvarande prästerliga tjänster. Den linje han helst skulle velat gå på hade egentligen varit: samma ämbete och värdighet som prästen men skilda tjänster.

Professorn Ahnlund, som icke hyste några principiella betänkligheter mot ett kvinnligt prästämbete, ansåg, att man icke borde haka sig fast vid en alltför tidsbunden uppfattning av evangeliets värld och av fornkyrkans organisation,

vartill ju komme, att även dessa regler icke vore utan undantag.

I debatten hävdade sålunda flera talare — i strid med den uppfattning, som kommit till uttryck i första tillfälliga utskottets betänkande — att principiella skäl funnos mot kvinnas tillträde till prästämbetet. Andra önskade, utan att ta ställning till denna fråga, helt avkoppla frågan om kvinnan och prästämbetet från beslutet om inrättande av särskild kvinnlig tjänst i kyrkan. Frågan om den nya tjänstens förhållande till diakonissornas arbete borde också beaktas. I enlighet härmed yrkade biskop Rodhe, att kyrkomötet — med utelämnande av utskottets motivering, där frågan om kvinnan och prästämbetet berördes — borde anhålla om utredning rörande behovet, resp. inrättandet av en ny kvinnlig tjänst inom svenska kyrkan med hänsyn tagen jämväl till det arbete, som diakonissan för närvarande utför inom vår kyrka. Kyrkomötet beslöt i enlighet härmed med 33 röster mot 22 för utskottet. Därmed hade kyrkomötet sålunda uttalat sig för inrättande av en kvinnlig tjänst inom kyrkan men lämnat frågan om kvinnliga präster öppna.

Till grund för sin motion vid 1946 års riksdag om en allsidig utredning av frågan om kvinnas behörighet till prästämbete eller inrättande av annat kyrkligt ämbete för kvinnor framhöll herr Johnsson i Stockholm följande.

Genom de ändringar i behörighetslagen, som under förra årets riksdag antogs, återstår nu endast ett offentligt ämbete, till vilket tillträde är genom lag förhindrat för kvinnor, nämligen prästämbetet.

Tusenårig tradition och en mängd andra hänsyn av olika tyngd göra frågan om upphävande av den gamla ordningen ytterst komplicerad. Många anse en sådan lösning otänkbar, andra att tiden icke är mogen

för dess genomförande. Åter andra rekommendera tillskapandet av ett särskilt kyrkligt ämbete för kvinnor för att dymedelst tillvarata dessas vilja och duglighet till kyrklig själavårdstjänst.

Under alla förhållanden är frågan mogen för en allvarlig prövning. En mycket utbredd och medveten kvinnoopinion kräver detta, icke bara för likställighetens skull utan med motivering att kvinnorna skulle tillföra den kyrkliga förkunnelsen och själavården förnyade och bestående värden. Kyrkan själv bör vara angelägen att icke stå emot denna sak, om tidsläget verkligen kräver den och om den skulle kunna väntas bli till bättnad för det religiösa livet och därmed pånyttföda de påtagligt sinande moraliska flödena i vårt folk.

Då kyrkomötet på Kungl. Maj:ts kallelse sammanträder till hösten, vore det för dess eventuella behandling av frågan av värde, om riksdagen på något sätt givit sin inställning till kännna. Detta bör givetvis i denna ömtåliga fråga icke ske annorlunda än genom att hos Kungl. Maj:t hemställa om allsidig utredning av spörsmålet. Redan däri ligger en fingervisning, att riksdagen för sin del anser tiden mogen för att frågan från kyrkligt håll ägnas den största uppmärksamhet.

Första lagutskottet anförde i sitt utlåtande över motionen följande.

Den ännu gällande 1686 års kyrkolag utgår från den förutsättningen att endast man kan innehava prästerlig tjänst. Beträffande övriga kyrkliga tjänster, såsom organistbefattningar, har däremot principen om likställighet mellan man och kvinna i viss utsträckning genomförts.

Enligt lagen den 15 juni 1945 om kvinnas behörighet att innehava statstjänst eller annat allmänt uppdrag skall kvinna äga lika behörighet som man att efter förtjänst och skicklighet befordras till statstjänst eller annat allmänt uppdrag. Angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig eller annan kyrklig tjänst skall emellertid gälla vad därom särskilt stadgas.

I motionen yrkas nu under hänvisning till ovannämnda undantagsstadgande i behörighetslagen en allsidig utredning av frågan om kvinnas behörighet till prästämbete eller inrättande av annat kyrkligt ämbete för kvinnor.

Vad först angår frågan om kvinnas behörighet till prästämbete torde numera den åsikten vara förhärskande att några religiösa principskäl icke föreligga mot att kvinna erhåller tillträde till dylik befattning. Utskottet, som är av samma uppfattning, anser under sådana förhållanden konsekvensen av 1945 års behörighetslagstiftning fordra att även frågan om kvinnas rätt att innehava prästämbete upptages till prövning och förordar alltså att en utredning härom kommer till stånd.

Utskottet är medvetet om att man på många håll hyser betänkligheter mot tanken på kvinnliga präster. Särskilt har tvekan yppats om lämpligheten av att giva man och kvinna full likställighet i fråga om rätt att innehava tjänst som församlingspräst i de församlingar, där det endast finnes en sådan tjänst. Som framgår av den tidigare lämnade redogörelsen ha dessa och liknande spörsmål ingående behandlats i det år 1923 avgivna betänkandet om kvinnas behörighet att innehava prästerlig och annan kyrklig tjänst. Utskottet förutsätter att vad i detta betänkande anförts kommer att övervägas vid den blivande utredningen.

Vad därefter angår frågan om ett särskilt kyrkligt ämbete, som för kvinnornas vidkommande skulle ersätta prästämbetet, må framhållas att inrättande av ett dylikt ämbete skulle stå i strid med den till grund för behörighetslagen liggande principen om likställighet mellan man och kvinna.

Utskottet anser det angeläget att den av utskottet förordade utredningen kommer att omfatta frågan om kvinnas tillträde till de kyrkliga ämbeten och tjänster som för närvarande äro undantagna från behörighetslagens tillämplighetsområde. Utredningen synes därför böra avse frågan om kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster överhuvud.

Vid debatten i riksdagens andra kammare efter föredragningen av utskottets utlåtande anfördes, i huvudsak, följande.

Herr Staxäng yttrade: I förevarande motion hade motionären mycket litet berört egna argument; han hade endast redovisat en hel del andras uppfattningar. De redovisade argumenten, vilka

delvis sammanföle med utskottets motivering för sitt tillstyrkande av motionen, vore, i religiöst avseende, att man betygade sitt intresse för det kyrkliga arbetet, att det gällde att tillvarataga kvinnans vilja och duglighet till kyrklig självavårdstjänst samt att kyrkan själv borde vara angelägen om att icke stå emot förevarande sak, om den skulle kunna väntas bli till båtad för det religiösa livet och därmed pånyttföda de påtagligt sinande moraliska flödena i vårt folk. Den profana motiveringen för kvinnas tillträde till prästämbetet vore, att en mycket utbredd och medveten kvinnoopinion krävde detta, alltså en likställighetssynpunkt, samt att det fordrades av tidsläget.

De anförda religiösa synpunkterna vore försåtligt missvisande, enär saken framställdes så som om kvinnans insats på detta område skulle vara helt knuten till, att hon finge tillträde till prästämbetet, och dessutom förbiginges det väsentliga, nämligen den vägledning, som funnes i Kristi handlande och den Heliga skrift.

Erhölles icke en ledning därför utan tvärtom klara utsagor *emot* kvinnans tillträde till prästämbetet, måste de profana argumenten för en dylik sak ofrånkomligen bortfalla och icke bli tillämpliga eller användbara. Kvinnans likställighetskrav i denna sak ur världslig synpunkt berördes fördenskull ej av talaren. Frånsett prästämbetet vore han beredd att ge kvinnan en berättigad likställighet med mannen.

Att talaren däremot icke kunde medverka till kvinnans tillträde till prästämbetet berodde på att han icke kunde sätta sig över den ledning, som *Gud* i sitt handlande givit honom och vad den Heliga skrift sade honom i detta fall. Gud själv valde *mannen*, då Han blev människa; Han inkarnerades som

man. Jesus själv kallade aldrig någon kvinna till apostel. Att härvidlag söka göra Gud beroende av judisk tradition och sedvänja vore att nedvärdera Gud och inordna Honom i mänsklig tillfällighetspolitik. Jesus hade i många fall varit klart obunden av en judisk uppfattning, när det gällde kvinnan. Det finnes många kvinnogestalter i Jesu omgivning, som evangeliet framställde som religiösa förebilder. Det skulle aldrig glömmas, att det efter apostlarnas flykt hade varit några kvinnor, som följt Jesus till korset, varjämte de hade varit uppståndelsens första vittnen. Jesus själv hade demonstrativt höjt kvinnan och givit henne en starkare ställning. Skulle Jesus, som icke hade saknat mod att förkunna en gent emot den judiska rättsuppfattningen så avvikande, för att icke säga revolutionerande ny lära, icke ha vågat att i sitt handlande gå en annan väg än han gjorde vid utsändandet av ordets förkunnare?

När man sedermera under apostlarnas tid avvek på denna punkt, ingrep aposteln Paulus mycket hårt och framhöll, att »vad jag skriver till eder är Herrens bud».

Kvinnan kunde ges viktiga arbetsuppgifter i kyrkans tjänst, utan att det strede mot Skriftens bud. Men talaren kunde icke medverka till en utredning, som bland sina uppgifter skulle upptaga frågan om kvinnans tillträde till prästämbetet. Han kunde icke tillägna sig en sådan kristen trosuppfattning, att han efter behag och tillfälliga tidsstämningar kunde anamma eller utsortera vissa delar av Guds ord genom den Heliga skrift. Avslag yrkades därför på utskottets hemställan.

Herr Hedlund i Östersund, ledamot av utskottet, anförde: Utskottet hade icke givit sig in på någon teologisk

undersökning i ärendet. Men med hänsyn till en mycket respekterad uppfattning om allas rätt till samvetsfrid hade utskottet sökt undersöka, i vilken mån det skulle kunna kränka religiösa tänkesätt, att kvinna likställdes med man i fråga om prästerlig tjänst. Utskottet hade därvid kommit till den uppfattningen, att några religiösa betänkligheter ej föreläge häremot, vilken uppfattning grundades på att de svenska frikyrkliga församlingarna icke i religiöst hänseende kände sig kränkta av att kvinnan inom dessa församlingar finge utöva prästerlig tjänst. Utskottets uppfattning och uttalande grundade sig vidare på att alla de vid kyrkomötet anförda betänkligheterna i varje fall icke vore av den natur, att religiöst tänkesätt kränktes, om kvinnan finge lov att inneha prästerligt ämbete.

Frågan hade bort lösas tidigare i samband med behörighetslagens införande. Utan tvivel finnes det många, som på grund av de skäl som herr Staxäng anført ej ville se kvinnan i prästkåpa. Faran torde dock icke vara så stor för att kvinnan, även om hon bleve behörig att bli präst, verkligen skulle bli det. Även om likställigheten mellan man och kvinna genomfördes på detta område, skulle det på grund av alla traditionella betänkligheter taga lång tid, innan svenska folket ginge in för kvinnor till präster. Några skäl — med undantag av herr Staxängs — torde icke finnas, som talade mot, att kvinnor skulle få rätt att konkurrera med män om prästämbeten. Bifall yrkades till utskottets hemställan.

Herr Paulsen yttrade: Den människa, som ginge in för att bli präst, torde framför allt känna kallelsen att vilja tala Guds ord till människorna och därvidlag torde icke någon skillnad finnas mellan könen. Något enda verkligt skäl

mot att kvinnan skulle få inneha präst-
ämbete hade icke anförts. Man vet ju
inte, om allmänna opinionen — såsom
påståtts — vore sådan, att man icke
ville ha kvinnan till präst. Självård
skulle hon kunna utöva i lika hög grad
som mannen. Hon torde vidare ha näs-
tan ännu större möjligheter än mannen
att på rätt sätt framställa Gudstanken.
Hon skulle också kunna utföra präster-
liga småsysslor, liksom också sköta till
prästtjänst hörande icke kyrkliga syss-
lor. Som talare hade män och kvinnor
säkert samma kvalifikationer. Orsaken
till motståndet vore gammal slentrian
från den tid, då man sade, att kvinnan
skulle tiga i församlingen. Alla skäl ta-
lade för att kvinna skulle ha samma
rätt som man till prästämbetet. Bifall
yrkades till utskottets hemställan.

Motionären anförde: Vida kretsar,
särskilt inom ansvarsmedveten kvinno-
opinion, hade ställt sig bakom det i
motionen framförda yrkandet. Mot herr
Staxängs påstående, att kyrkomötet
skulle ha desavuerats genom motionens
väckande i riksdagen, framhölls att den
djupaste principdebatten och princip-
behandlingen torde komma att ske i
kyrkomötet. För kyrkomötets behand-
ling av ärendet kunde det vara av be-
tydelse att få del av riksdagens inställ-
ning, då riksdagen ju avspeglade den
vidaste folkopinionen.

Det djupaste motivet för väckandet
av motionen vore dock av religiös art.
Det syntes motionären vara en oegent-
lighet och en anomali, att kvinnor skulle
vara utestängda från den fulla förvalt-
ningen av det evangeliska budskapet.
De av herr Staxäng anförda skälen
kunde talaren för sin del ej tillmäta
något bevisvärde, då de icke toge någon
hänsyn till det tidsläge, som rådde på
Kristi tid, och det nu rådande. Vissa
sidor i den kristna religionen vore en

kvinnan bättre lämpad att belysa än en
man.

Kvinnliga präster funnes på sina håll
i världen. Den metodistiska episkopal-
kyrkan, som ändå vore mycket sträng
i sin biblicism, hade prästvigda kvin-
nor. Det funnes också i den lutherska
konkordieboken bestämda regler om att
kvinnor in casu necessitatis, d. v. s. när
så bleve nödvändigt, kunde få fram-
träda som präster. De kunde få döpa
barn och utdela nattvardens sakrament.
Det som kunde ske, när nödvändighe-
ten krävde det, kunde också sägas ha
kristen motivering för att ske i princip.

Motionären erinrade om den oer-
hörda insats, som kvinnorna gjort på
det religiösa området, t. ex. ute på mis-
sionsfälten, samt om Mary Slessor, som
väl om någon varit en kristen präst,
även om hon icke blivit prästvigd. Det
måste ur kristna rättfärdighetssynpunk-
ter anses som en deklassering av kvin-
nan, att hon icke för sin kristna gär-
ning kunde få den vigning, som till-
komme en man. Om någonting kunde
sägas karaktärisera den kristna religio-
nen till skillnad från andra religioner
vore det att den sprängt alla privilegie-
gränser. Gränserna mellan rättfärdiga
och syndare, den gräns, som så hårt
dragits upp i judendomen, hade
sprängts av den kristna religionen, vil-
ken också sprängt gränsen mellan rik
och fattig, mellan herre och slav, mel-
lan herreras och slavras, ja, även grän-
serna mellan man och kvinna, även när
det gällde tjänst inför Gud. Detta hade
Paulus känt, när han sade: »Här är icke
man eller kvinna, här är icke fri eller
träl.» Paulus hade säkerligen ej den
ringaste tanke på att dessa råd, som
han gett i en viss historisk situation,
skulle utnyttjas för att hindra den and-
liga och kyrkliga utvecklingen under
årtusenden. Nya testamentet borde läsas

efter anden och ej efter bokstaven. Aposteln Paulus kunde ju också i vissa situationer nå upp till en sublim uppfattning av det kristna evangeliets frigörande betydelse, exempelvis när han sade att »där Kristi ande är, där är frihet». Då finnes säkerligen också den friheten att kunna välja en kvinna till präst.

De framförda synpunkterna torde vara de i längden bärande. Även om förslaget skulle falla i kyrkomötet en gång eller två gånger, skulle den dag säkerligen komma, när Sveriges kyrka såge, att den icke kunde och icke borde undvara de kvinnliga prästerna till bättnad för det andliga livet inom kyrkan.

Herr Staxäng replikerade beträffande det av pastor Johnsson citerade uttalandet av Paulus om att det icke skulle råda någon skillnad mellan man och kvinna, emellan jude och grek, att detta icke sades i fråga om prästerliga tjänster eller kvinnliga prästämbeten, utan gällde i frälsningsavseende.

Herr Hallén förklarade sig anse, att det ej föreläge några som helst religiösa betänkligheter mot genomförande av likställighet mellan könen även på detta område.

I vad mån detta vore ett s. k. reformkrav vore en helt annan sak. Frågan vore nog ej på ringaste sätt aktuell bland kyrkfolket utan det starkaste intresset för reformen torde komma från kvinnosakshåll. Enär kvinnorna hade logiska och rättsliga synpunkter på sin sida, borde man ej heller motsätta sig detta krav. I 1923 års kommitté utgick

man ifrån, att den svenska allmänheten — visserligen icke av några religiösa eller teologiska skäl utan av ganska djupa känsluskäl — i regel ej åstundade att få kvinnliga präster. De prästvigda kvinnorna beräknades därför enligt kommitténs mening få sig anvisade vissa begränsade uppgifter vid sjukhus, kvinnofängelser och liknande. Detta vore en väg att pröva sig fram på för att utröna, i vad mån de kvinnliga prästerna fyllde ett behov inom våra församlingar eller ej. Det vore ganska svårt att avgöra vid denna tidpunkt, men under sådana förutsättningar ansåg talarerna, att man kunde och borde biträda utskottets förslag.

Fru Gustafson framställde den frågan, vad som i nuvarande eller gången tid finnes hos männen av hög moral och verkligt kristen livsföring, som gäve dem företräde att på ett mera värdigt sätt utöva prästämbetet. Det avgörande för en prästerlig tjänst vore en hög moral, en kristen livssyn och att fullt och helt leva efter Kristi lära. Sedan finge det vara en man eller en kvinna, som talade till oss om kristen etik. Det vore omvittnat, att religiositeten och tron på Gud vore starka och levande hos kvinnorna i mycket stor utsträckning. Hur skulle det då på något sätt kunna dragas ned statskyrkan eller kristendomens lära, om kvinnor, som djupt och fast trodde på Guds ord och sökte leva därefter, tillerkändes auktoritet att som statskyrkans präster utöva ett prästerligt ämbete? Bifall yrkades till utskottets hemställan.

III. BEDÖMNINGEN AV FRÅGAN OM KVINNAN OCH PRÄSTÄMBETET MED HÄNSYN TILL KYRKANS TROHET MOT BIBELN

I de senare årens debatt om kvinnans tillträde till prästämbetet har själva den religiösa principfrågan kommit att spela en allt större roll. Det har därför varit de sakkunniga angeläget att noga uppmärksamma denna del av problemet. Om en religiös motivering mot kvinnans tillträde till prästämbetet kan förebringas, måste denna givetvis, då det gäller en reform inom kyrkan, vara utslagsgivande. Det förhållandet, att likställighet mellan man och kvinna genomförts i fråga om andra, rent statliga ämbeten, kan då icke ha någon som helst betydelse. Kyrkan är icke ett statsämbetsverk och dess prästämbete icke ett statsämbete. En reform av kyrkans prästämbete kan därför ej genomföras utifrån synpunkter, som gälla rent statliga ämbeten, om religiösa skäl tala där- emot.

Det principiella motståndet mot att ge kvinnan tillträde till prästämbetet reses framför allt under återopande av bibeln. Man menar, att kyrkans trohet mot bibeln som norm för kristen tro och kristet liv gör en sådan reform omöjlig.

I 1923 års betänkande föreligger en särskild utredning av dåvarande professorn Edv. Rodhe angående kvinnans ställning i den urkristna kyrkan enligt de nytestamentliga källornas vittnesbörd. Det heter där:

Vad traditionen inom den kristna kyrkan angår, är denna emot användande av kvinnan såsom präst. Uppfattningen av prästämbetets innebörd har visserligen under tidernas lopp växlat, men med vederbörlig hänsyn tagen härtill, torde man likväl kunna såsom faktum fastslå detta. Redan i den urkristna församlingen var den ledande ställningen och det offentliga uppdraget att i församlingen lära och undervisa och att handhava nådemedlen förbehållet männen. Härvidlag bör dock följande beaktas. Det har intill senaste tid, då en viss reaktion har kunnat förmärkas, varit brukligt att beteckna organisationen i den urkristna församlingen såsom »karismatisk» (Karisma = andens nådegåva), en andens fria organisation under den första entusiasmens tid. Andens gåvor voro mångahanda, såsom aposteln Paulus säger i 1 Kor. 12: 4. I samma brev kap. 14: 1 säger han: »Faren efter kärleken, men varen ock ivriga att undfå de andliga gåvorna, framför allt profetians gåva.» Denna profetians gåva spelade en stor roll vid de kristnas gudstjänstliga sammankomster, såsom fortsättningen av nämnda kapitel ger vid handen. Att profetians gåva kunde komma kvinnorna till del var för den urkristna församlingen en självklar sak. De stodo här inför obestridliga fakta. Man såg häri uppfyllelsen av det gammaltestamentliga ordet (hos profeten Joel): »Och det skall ske i de yttersta dagarna, säger Gud, att jag skall utgjuta av min Ande över allt kött, och edra söner och edra döttrar skola profetera, och edra ynglingar skola se syner, och edra gamla män skola hava drömmar; ja, över mina tjänare och tjänarinnor skall jag i de dagarna utgjuta av min ande, och de skola profetera.» (Apg. 2: 17, 18.) Också Paulus stod inför det faktum, att i

Korint kvinnor undfått profetians gåva. Huru ställer han sig till det härav betingade offentliga uppträdandet av kvinnor vid den kristna gudstjänsten? Två uttalanden i första Korinterbrevet komma härvid i betraktande, två uttalanden, som välilat forskningen stora svårigheter på grund av den motsägelse, vari de synas stå till varandra, nämligen 11:5 och 14:34. I kap. 11:5 föreskriver han, att en kvinna icke skulle bedja eller profetera med ohöljt huvud. Det torde vara omöjligt att komma ifrån, att Paulus här förutsätter kvinnans offentliga framträdande vid gudstjänsten. Det är icke tal om något mera enskilt gudstjänsttillfälle, såsom man stundom sökt göra troligt. Texten ger icke anledning till att göra en dylik inskränkning.

I 1 Kor. 14:34 ff. åter säger Paulus: »Såsom kvinnorna tala i alla de andras heliga församlingar, så må de ock tala i edra församlingar. Det är dem icke tillstätt att tala, utan de böra underordna sig, såsom lagen bjuder. Vilja de hava upplysning om något, så må de hemma fråga sina män, ty det är en skam för en kvinna att tala i församlingen.» Här synes Paulus vara avgjort emot kvinnans offentliga uppträdande. En del forskare anse också, att här föreligger en så uppenbar motsägelse mot kap. 11:5, att det är omöjligt, att samma person kunnat skriva bägge utsagorna. Man tillgriper därför den radikala utvägen att förklara 14:34 ff. såsom en senare tillsats, influerad av den uppfattning, som kommer till synes i 1 Tim. 2:11 ff., där det heter: »Kvinnan bör i stillhet låta sig undervisas och därvid helt underordna sig. Däremot kan jag ej tillställa en kvinna att själv uppträda såsom lärare, ej heller att råda över sin man; fastmera må hon leva i stillhet.» Att stryka ett bibelställe som bereder svårigheter är emellertid alltid en förtvivlad åtgärd, som får tillgripas först i sista hand och då skäl även i övrigt tala därför. Visserligen åberopas stundom i förevarande fall dylika skäl, enär en viss osäkerhet i texttraditionen föreligger. Gemenligen anser man sig dock — och utan tvivel med rätta — icke befogad att på detta sätt komma undan svårigheten.

Andra vägar torde emellertid stå till buds för att vinna en tillfredsställande tolkning. Sannolikast torde vara, att Paulus i de bägge utsagorna icke talar om en och samma sak. Den ena gången yttrar han sig

om profeterandet, den andra gången om talandet. En inblick i skillnaden mellan profeterandet och talandet ger 1 Kor. 14:29, där det heter: »Av dem som vilja profetera må två eller tre få tala, och de andra må döma om det som talas.» Vi ha således att föreställa oss tillvägagångssättet vid de kristna sammankomsterna så, att de som hade profetians gåva först uppträdde. Därefter framträdde andra, som yttrade sig om vad de profeterande andragit. De uttalade sin uppfattning om den profetia de hört, framställde kanske frågor eller begärde upplysningar. Å ena sidan »profeterade» man således, å den andra »talade» man. Sannolikt ger nu Paulus föreskrifter ena gången angående kvinnornas förhållande till »profeterandet», den andra gången till »talandet». I förra fallet böjer sig Paulus för det faktum att kvinnorna kunde hava profetians gåva. De som hade den skulle få uppträda vid gudstjänsten. I senare fallet åter ställer sig Paulus avvissande. Han ville icke att kvinnorna skulle tränga sig fram och blanda sig i det samtal som följde på profeterandet. Han säger: »Vilja de hava upplysning om något, så må de hemma fråga sina män.» Paulus motiverar sin anvisning med den allmänna satsen att »såsom kvinnorna tala i alla de andras heliga församlingar, så må de ock tala i edra församlingar». I de övriga församlingar, som Paulus kände till, brukade kvinnorna icke gripa till ordet, och detta fann Paulus vara i sin ordning. Det överensstämde med hans uppfattning av det passande och skickliga.

Vi ha icke så god inblick i det inre tillståndet i någon församling som i den korintiska, och det just genom Pauli brev till denna församling. Ja, man kan gå ett steg längre och säga, att vi knappt känna till det inre tillståndet i någon församling från den första tiden utom just den korintiska. Det är möjligt, att vad som förekom i den korintiska församlingen med avseende på kvinnornas offentliga framträdande också förekom i andra församlingar, som till sin struktur påminde om denna. Av den förut citerade utsagan i första Timoteusbrevet kan man kanske draga den slutsatsen, att samma tendenser, som Paulus ansåg sig böra motarbeta i Korint, yppat sig på andra håll och på en något senare tid. I alla fall kan man icke generalisera vad som förekom i den korintiska församlingen. Den

allmänna regeln har varit den, som Paulus åberopar, att kvinnorna icke uppträdde offentligt i församlingen med mindre de hade profetians gåva.

Men härmed är ingalunda allt sagt om kvinnans ställning i församlinglivet under den första kristna tiden. Redan i evangelierna intaga ju kvinnorna en framskjuten plats. Samma blir förhållandet senare. Där om bära t. ex. hälsningarna i de paulinska breven vittnesbörd. Över huvud är det förvånande, i vilken utsträckning kvinnor här omnämnas, och det också, om man jämför antalet män och antalet kvinnor. Av de nämnda hälsningarna framgår att kvinnorna utförde ett stort och värdefullt arbete i missionens tjänst. Paulus yttrar sig i synnerligen erkännssamma ordalag om deras insats. Några exempel må anföras. I Rom. 16:6 heter det: »Hälsna Maria, som har arbetat så mycket för eders», v. 12: »Hälsna Tryfena och Tryfosa, som arbeta i Herren. Hälsna Persis, den älskade systern, som har så mycket arbetat i Herren.» I Fil. 4:2, 3 heter det vidare: »Evodia förmanar jag, och Syntyke förmanar jag att de skola vara ens till sinnes i Herren. Ja, också till dig, min Synsygus — du som med rätta bär det namnet — har jag en bön: Var dessa kvinnor till hjälp, ty jämte mig hava de kämpat i evangelii tjänst, de så väl som Klemens och mina andra medarbetare, vilkas namn äro skrivna i livets bok.» Flera gånger nämnda i Nya testamentet äro de båda makarna Prisca och Akvila, vilka Paulus i Rom. 16:3 kallar sina medarbetare. Om dem berättas i Apg. 18:24 ff., att de i Efesus togo sig an en till denna stad kommen jude, bördig från Alexandria, vid namn Apollos. Denne, synbarligen en framstående man, vilken senare kom att få en framskjuten roll i den korintiska församlingen, fick först genom Prisca och Akvila den grundligare undervisning om »Guds väg», som satte honom i stånd att med framgång förkunna evangeliet. Den inblick, som de nytestamentliga skrifterna giva oss i kvinnornas missionsarbete, låter oss ana, vilken viktig faktor de denna tid voro just såsom missionsarbetare.

Men också på annat sätt än hittills blivit nämnt togs kvinnan i anspråk för kyrkligt arbete. Kvinnor utförde också en del praktiska uppgifter som församlinglivet krävde. I 1 Tim. 3:8 ff. talas det om hurdana församlingstjänarna (diakonerna)

borde vara. Omedelbart därefter tillfogas några ord om huru kvinnorna borde skicka sig. Sammanhanget ger vid handen, att det här är fråga om kvinnor, som utförde en församlingstjänst, analog med de manliga församlingstjänarnas. Innebörden av denna tjänst må här lämnas därhän — den var i varje fall av annan art än och underordnad församlingstjänstens. Också den frågan må lämnas oavgjord, i vad mån man på detta stadium av kyrkans utveckling kan tala om ett ämbete. Vi skola längre fram se, att man ett par århundraden senare, i fråga om ett då faktiskt förefintligt kvinnligt diakonat, åberopar det nu berörda skriftstället. Här må blott påpekas, att kvinnan under den första tiden verkligen hade en arbetsuppgift på ifrågavarande mera praktiska område.

Mångsidig har kvinnans användning i det kyrkliga arbetet varit under de första århundradena. En viktig faktor i kyrkans liv har hon utgjort. Det var ingen tillfällighet, när Celsus, den store motståndaren till kristendomen under det andra århundradet, hånade de kristna för deras religion såsom en religion för obildade, slavar och kvinnor. Under förföljelserna bevisade många kvinnor en utomordentlig ståndaktighet, och många beseglade med sitt liv sin tro. Belysande är vidare, att när kejsar Licinius under förföljelsetiden i början på trehundratalet särskilt hårt ville drabba de kristna, han utfärdade ett edikt, som förbjöd kvinnornas deltagande i gudstjänsten.

I sista hand vilade kvinnans starka ställning i urkristendomen därpå, att hon religiöst fullt jämställdes med mannen. Det var något nytt i den antika världen, när Paulus såsom fullödig uttryck för kristen uppfattning kunde säga: »Här är icke jude eller grek, här är icke träal eller fri, här är icke man eller kvinna; alla ären I ett i Kristus Jesus.» (Gal. 3:28.) Det viktiga och i själva verket revolutionerande var, att den här uttalade grundsatsen icke var resultatet av en abstrakt spekulation, utan uttryck för en praktisk erfarenhet, åvägabragt genom den religiösa upplevelsen. Varhelst denna erfarenhet gjordes med ursprunglig kraft, kom man till det resultat, som Paulus här uttalat.

Denna framställning ger en korrekt bild av förhållandena på detta område i urkristendomen. Även om enstaka de-

taljer kunna diskuteras — t. ex. förhållandet mellan 1 Kor. 11 och 1 Kor. 14 — är totalbilden utan tvekan riktig. Blott på en mera väsentlig punkt ha fortsatta forskningar medfört något nytt: den begynnande kritik av uppfattningen, att de urkristna ämbetena voro av rent »karismatisk» karaktär, som antyddes i biskop Rodhes utredning, har gått vidare och lett till en väsentlig förändring i synen på de kyrkliga ämbetena i urkristendomen. Då denna också påverkat debatten om kvinnas tillträde till prästämbetet, skall den senare något beröras.

Det för kvinnans ställning i urkristendomen karakteristiska kan i anslutning till Rodhes utredning anges på följande sätt:

1. Man och kvinna voro principiellt jämställda i religiöst avseende. Båda hade i lika mån del av frälsningen i Kristus och därigenom blev olikheten i fråga om kön — liksom i fråga om ras och socialt stånd — oväsentlig.

2. Vissa kvinnor gjorde en betydelsefull insats i den urkristna kyrkans liv genom undervisning av hedningar eller nyomvända och genom praktisk tjänst i olika sammanhang. Dessa kvinnor voro aktiva medarbetare i församlingens liv utan att inneha något speciellt ämbete eller ha någon speciell sanktion av församlingen.

3. Det är ej fullt klart om det därjämte fanns ett särskilt kvinnligt ämbete, diakonissans och församlingsänkans. Det är svårt att avgöra, om Febe, som i Rom. 16:1 kallas diakonissa (diakonos), hade detta namn som en officiell ämbets titel eller blott som en beskrivning på hennes tjänande insats i församlingen. Det är ovisst, om de i 1 Tim. 3:11 nämnda kvinnorna äro kvinnliga diakoner (så den svenska bibelövers.) eller de manliga diakonernas

hustrur. Det är också ovisst om de i 1 Tim. 5:9 ff. omtalade »änkorna», som fingo sitt uppehälle genom församlingens understöd, i gengäld hade uppdraget att fullgöra vissa uppgifter såsom församlingstjänare.

4. I 1 Kor. 14 och 1 Tim. 2 finns ett direkt förbud mot kvinnans talande i den offentliga gudstjänsten och detta förbud stod enligt Paulus i överensstämmelse med den allmänt gängse seden i de urkristna församlingarna. Trots detta hände det att kvinnor — åtminstone i församlingen i Korint — framträdde med bön och profetia vid gudstjänsten, och Paulus ger i 1 Kor. 11 intet direkt förbud mot detta utan yrkar endast på att kvinnorna vid sådana tillfällen skulle uppträda med den yttre anständighet, som seden bjöd. — Hur denna motsättning mellan Paulus' uttalanden i 1 Kor. 11 och 14 skall lösas är ännu oavgjort. Andra lösningsförslag än det, som biskop Rodhe anslöt sig till, ha alltjämt sina företrädare bland forskarna.¹

Då principiella betänkligheter mot kvinnas tillträde till prästämbetet med ökad skärpa gjorts gällande i debatten

¹De framställda lösningsförslagen, till största delen nämnda också i Rodhes utredning, äro följande: 1. Motsättningen mellan de båda styckena är omöjlig att överbrygga. Båda uttalandena kunna därför ej stamma från Paulus. 1 Kor. 14:34—35 måste anses som en senare interpolation. — 2. 1 Kor. 11:3—16 är blott att betrakta som ett preliminärt ståndpunktstagande till ett detaljproblem, som gjort sig gällande i Korint — Paulus' egentliga mening om kvinnans ställning i gudstjänsten kommer däremot fram i 1 Kor. 14. — 3. I 1 Kor. 11 är det fråga om mindre, mera privata gudstjänster, i 1 Kor. 14 om den offentliga församlingsgudstjänsten. Kvinnan hade rätt att framträda vid de förra men icke vid den senare. — 4. Förbudet i 1 Kor. 14 rör blott kvinnans deltagande i diskussioner om det i gudstjänsten framförda profetordet. Däremot upphäves icke den i 1 Kor. 11 förutsatta rätten för kvinnan att framträda med bön och profetia.

under senare år, hänger detta ihop med en markerad tendens att starkare understryka bibelns normativa betydelse för kyrkan. Man har menat, att troheten mot bibeln gjorde det omöjligt att öppna prästämbetet för kvinnor.

Man stöder sig i första hand på det i 1 Kor. 14 och 1 Tim. 2 uttalade förbudet mot kvinnans talande i församlingen. Men därjämte pekar man på att hela den urkristna traditionen utesluter kvinnan från de betydelsefullaste församlingsämbetena och framhåller, att urkristendomen i detta fall följde Jesu egen anordning, eftersom han, då han utsåg de tolv apostlarna, endast utvalde män. Dessa synpunkter tillmätas större vikt på grund av den ökade betydelse, som man, delvis i anslutning till den ovan antydda förändringen i exegetikens uppfattning av de urkristna ämbetena, tillskriver prästämbetet. Detta utgör, menar man, något för kyrkan konstitutivt och kan ej godtyckligt förändras.

Om man förutsätter, att kyrkans bundenhet vid bibeln betyder, att varje biblisk utsaga — eller åtminstone varje nytestamentlig — är absolut förpliktande för kyrkan, är saken avgjord med de direkta förbuden i 1 Kor. 14 och 1 Tim. 2. En sådan rent mekanisk uppfattning av bibelordets auktoritet står emellertid icke i överensstämmelse med en evangelisk-luthersk syn på Skriften utan leder till en lagisk uppfattning därav, som är den lutherska reformationen främmande. Dessutom är den i praktiken ogenomförbar. Den leder till så uppenbara orimligheter, att den knappast någonsin tillämpas fullt konsekvent. Även om man teoretiskt hävdar en sådan syn på bibelns auktoritet gör man i den praktiska tillämpningen i själva verket ett mer eller mindre omedvetet urval bland bibelorden och låter

somliga gälla med absolut auktoritet, medan andra lämnas obeaktade. Blott därigenom undgår man t. ex. en sådan konsekvens som den att på grund av Paulus' uttalande i 1 Kor. 11:6, 14 f. nödgas hävda, att den nu rådande seden, att kvinnorna klippa håret, bör av kyrkan bekämpas såsom stridande mot både Guds och naturens ordning.

Orimligheten av en sådan rent mekanisk syn på bibelns normativa betydelse är också — åtminstone teoretiskt — uppenbar för dem, som utifrån en mera genomtänkt åskådning hävda, att kvinnans tillträde till prästämbetet är oförenligt med bibelns normativa betydelse för kyrkans tro och liv. Man vill då ej bygga blott på det nakna faktum, att de anförda orden mot kvinnans talande i församlingen stå i bibeln, utan gör gällande, att de ha en djupare religiös motivering. Det är ej fråga blott om ett tillfälligt yttrande av aposteln Paulus, tillämpligt endast på den då föreliggande situationen, utan om något för den kristna kyrkan och den kristna tron väsentligt.

Emellertid kommer den mekaniska bedömningen av bibelordet därvid stundom tillbaka i ny form, i det att man betonar, att Paulus vid behandlingen av denna fråga direkt hänvisar till att vad han säger är Herrens bud: »Om någon menar sig vara en profet eller en man med andegåva, så må han ock inse att vad jag skriver till eder är Herrens bud» (1 Kor. 14:37). När aposteln på detta sätt sätter sin apostoliska myndighet bakom ett uttalande, måste detta, menar man, tillmätas en avgörande betydelse och betraktas som absolut normerande för kyrkan. Man arbetar därvid uppenbarligen med en teori om apostelns ofelbarhet, då han talar å ämbetets vägnar, som är påfallande lik den romersk-katolska dogmen om på-

vens ofelbarhet, då han talar *ex cathedra*. Omöjligheten av att med denna rent yttre metod skilja mellan absolut förpliktande och mera tillfälliga uttalanden i Nya testamentet kan belysas med ett exempel: Det kända dekretet från apostlamötet i Jerusalem, att de hednakristna skola avhålla sig från avgudaofferkött, från blod, från köttet av förkvävda djur och från otukt, är i Nya testamentet återgivet under högsta möjliga auktoritet: »Den helige Ande och vi hava beslutit...» (Apg. 15: 28). Trots detta är den tidshistoriska karaktären av vissa av dekretets stadganden uppenbar. Redan genom aposteln Paulus' verksamhet blev det tydligt, att detta dekret icke kunde för alla tider vara förpliktande för kyrkan. Häremot kunde man invända, att det nämnda dekretet från apostlamötet var avsett som ett stadgande i en bestämd situation och att detta också anges i dekretet självt,¹ men att detta icke är fallet med förbudet mot kvinnans talande i församlingen. Man kommer då fram till en ståndpunkt, som innebär, att de uttalanden i Nya testamentet, där det apostoliska avgörandet uttryckligen säges gälla en bestämd situation, icke ha för alla tider normerande kraft, medan däremot de uttalanden, som göras utan någon sådan reservation utan i stället framföras med en argumentering, som aposteln själv anser vara allmängiltig, skulle ha en sådan karaktär. Även detta innebär emellertid en alltför mekanisk syn på bibelordets auktoritet och är i själva verket även det en ogenomförbar tolkningsmetod. Vore den riktig, skulle man t. ex. nödgas hävda, att kvinnor

¹Jfr Apg. 15: 24: »Alldenstund vi hava hört att några som hava kommit från oss hava förvirrat eder med sitt tal och väckt oro i edra själar, utan att de hava haft något uppdrag av oss, så hava vi enhälligt kommit till det beslutet etc.»

som i enlighet med Paulus' ord om kvinnornas »profeterande» i församlingen uppträda som talare i kristna församlingar — utan att vara präster — måste ha huvudet betäckt. Detta förordnas nämligen av Paulus i 1 Kor. 11 med en argumentering, som utgår från skapelsens ordning. Trots detta torde ingen, som av »bibliska» skäl motsätter sig kvinnas tillträde till prästämbetet, velat hävda en sådan mening.

Vill man göra gällande, att förbudet mot kvinnans talande i församlingen har en djupare religiös och biblisk motivering, kan man uppenbarligen ej stanna vid en utvärtes argumentering av nyss anförd slag. Man måste uppvisa, att förbudet har ett organiskt samband med väsentliga kristna trostankar. Därvid anmäler sig problemet, vad som skall räknas som väsentligt i den kristna tron. Vill man därvid undvika ett rent subjektivt ställningstagande — väsentligt = det som jag personligen uppskattar — har man att fråga sig vad som i Nya testamentet självt är det centrala trosinnehåll, kring vilket allt samlar sig. Svaret härpå kan icke vara ovissst: det är budskapet om frälsningen genom Jesus Kristus. Därmed är icke sagt, att ord, som icke direkt ge uttryck åt detta budskap, äro oväsentliga. Frälsningsbudskapet har många olika aspekter och konsekvenser. Därtill hör skapelsen, Anden, kyrkan, det eviga livet, Kristi efterföljelse o. s. v. Men allt detta sättes i Nya testamentet i relation till den frälsningsgärning, som utfördes genom Kristi liv, död och uppståndelse, och det har ökad vikt, i den mån det har ett nödvändigt samband med detta centrala budskap i Nya testamentet. Den lutherska tesen, att bibelorden ha betydelse i den mån de »driva Kristus», måste, om saken ses ur Nya testamentets egen synpunkt, betraktas som den

rätta måttstocken för bedömningen av väsentligt och mindre väsentligt i bibeln. Relationen till Kristusbudskapet i dess olika aspekter är det avgörande.

Trots att det på sina håll ivrigt hävdas, att förbudet mot kvinnans tillträde till prästämbetet har en djup religiös motivering, är det tydligt, att det möter stora svårigheter att uppvisa en sådan. Enligt de sakkunnigas mening har ingen på ett övertygande sätt lyckats framlägga de djupare religiösa motiv, som skulle ligga bakom Paulus' och urkyrkans ställningstagande i denna fråga. Man har icke lyckats påvisa dettas samband med centrala nytestamentliga tros-tankar.

Detta beror i själva verket på att de nytestamentliga uttalandena i denna fråga själva ej utgå från något sådant samband.

Paulus redogör själv fullt tydligt för sin motivering i 1 Kor. 14: 34—35:

Såsom kvinnorna tiga i alla andra de heligas församlingar, så må de ock tiga i edra församlingar. Det är dem icke tillstätt att tala, utan de böra underordna sig, såsom lagen bjuder. Vilja de hava upplysning om något, så må de hemma fråga sina män; ty det är en skam för en kvinna att tala i församlingen.

Paulus säger här för det första, att den av honom anbefallda ordningen är allmän regel i alla de kristna församlingarna — blott i Korint hade tydligen tendenser till avvikelser från denna regel framträtt. Vidare hänvisar han till den allmänna syn på kvinnans ställning, som han — och andra hans samtida — hade: hon bör underordna sig. Som motivering härför hänvisar han till »lagens», d. v. s. Gamla testamentets, bestämmelse. Man är allmänt ense om att han därvid alluderar på orden till Eva i 1 Mos. 3: 16: »Men till din man skall din åtrå vara och han skall råda

över dig.» Slutligen nämner Paulus som ett allmänt skäl, att det är en skam för en kvinna att tala i församlingen.

Ännu klarare blir den uppfattning av kvinnans ställning, som Paulus utgår från, i 1 Kor. 11: 3—16:

Men jag vill att I skolen inse detta, att Kristus är envar mans huvud, och att mannen är kvinnans huvud, och att Gud är Kristi huvud. Var och en man som har sitt huvud betäckt, när han beder eller profeterar, han vanäras sitt huvud. Men var kvinna som beder eller profeterar med ohöljt huvud, hon vanäras sitt huvud, ty det är då alldeles som om hon hade sitt hår avrakat. Om en kvinna icke vill hölja sig, så kan hon lika väl låta skära av sitt hår; men eftersom det är en skam för en kvinna att låta skära av sitt hår eller att låta raka av det, så må hon hölja sig. En man är icke pliktig att hölja sitt huvud, eftersom han är Guds avbild och återspeglar hans härlighet, då kvinnan däremot återspeglar mannens härlighet. Ty mannen är icke av kvinnan, utan kvinnan för kvinnans skull, utan kvinnan för mannens skull. Därför bör kvinnan på sitt huvud hava en »makt», för änglarnas skull. Dock är det i Herren så, att varken kvinnan är till utan mannen, eller mannen utan kvinnan. Ty såsom kvinnan är av mannen, så är ock mannen genom kvinnan; men alltsammans är av Gud. Dömen själva: höves det en kvinna att ohöljd bedja till Gud? Lär icke själva naturen eder att det länder en man till vanheder, om han har långt hår, men att det länder en kvinna till ära, om hon har långt hår. Håret är ju henne givet såsom slöja. Om nu likväl någon vill vara genstridig, så må han veta att vi för vår del icke hava en sådan sedvänja, ej heller andra Guds församlingar.

Kvinnan är enligt skapelsens ordning underordnad mannen. Kristus är mannens huvud, mannen är kvinnans huvud, Gud är Kristi huvud. Såsom Gud är överordnad i förhållande till Kristus och Kristus i förhållande till mannen, så är mannen överordnad i förhållande till kvinnan. Samma syn preciseras

ytterligare några verser längre fram: mannen är Guds avbild och återspeglar hans härlighet; kvinnan däremot återspeglar mannens härlighet. Kvinnan är av mannen, icke tvärtom, heter det med hänsyftning på berättelsen om Evas skapelse av mannens revben, 1 Mos. 2: 18 f., och med hänsyftning på samma berättelse (v. 18 ff.) sägs, att kvinnan skapades för mannens skull, icke mannen för kvinnans. Den underordnade ställning, som kvinnan hade i det patriarkaliska samhälle, som Paulus levde i, betraktas alltså här som en gudomlig skapelseordning, som betygas genom Gamla testamentets skapelseberättelse. Här som på andra ställen i sina brev betonar visserligen Paulus, att gränsen mellan man och kvinna religiöst sett upphävts genom allas delaktighet av frälsningen i Kristus, men denna principiella religiösa jämställdhet förändrar icke för Paulus och urkristendomen kvinnans plats i den patriarkaliska samhällsordningen, lika litet som den medförde någon opposition mot slaveriet, som också ingick som ett givet moment i den givna samhällsordningen.

Samma syn på kvinnans underordnade ställning finns i 1 Tim. 2: 11—15¹:

Kvinnan bör i stillhet låta sig undervisas och därvid helt underordna sig. Däremot kan jag icke tillstämja en kvinna att själv uppträda såsom lärare, ej heller att råda över sin man; fastmer må hon leva i stillhet. Adam blev ju först skapad och sedan Eva. Och Adam blev icke bedragen, men kvinnan blev svårt bedragen och förleddes till överträdelse. Dock skall kvinnan, under det hon föder sina barn, vinna frälsning, om hon förbliver i tro och kärlek och helgelse, med ett tuktigt väsende.

¹Frågan, huruvida de s. k. pastoralbrevet äro autentiska Paulusbrev eller icke, behöves här ej upptagas, eftersom detta icke har någon betydelse för det principiella problem, som här behandlas. Av samma skäl lämnas i det följande frågan om Efesiebrevets paulinska ursprung öppen.

Kvinnan skall låta undervisa sig i stillhet och bör därvid helt underordna sig. Själv får hon ej uppträda som lärare eller råda över sin man. Som biblisk motivering härför anföres, att Adam blev skapad först och Eva sedan — mannen är såsom den först skapade för mer än kvinnan och bör därför råda över henne. Vidare hänvisas till att vid syndafallet var det icke Adam, som blev bedragen av ormen och förledd till synd, utan Eva.

De religiösa argument, som på de anförda ställena ges mot kvinnans aktivitet i församlingsgudstjänsten består alltså av en ganska hårdragen exeges av skapelse- och paradiserberättelserna i 1 Mos. Att denna skulle vara bindande för kyrkans ställningstagande i nutiden kunna de sakkunniga ej finna.

Emellertid skulle man kunna tänka sig, att Paulus bakom de skäl, som uttryckligen åberopas på de anförda ställena, har en djupare religiös motivering, som i själva verket är den i sista hand avgörande, trots att detta ej kommer till synes i hans faktiska argumentering. Det vore visserligen egendomligt, om han hade en sådan djupare motivering, men ej alls begagnade sig av den vid den konkreta diskussionen av frågan, då det dock gällde att med så vägande skäl som möjligt bekämpa en praxis, som aposteln ogillade. Men möjligheten kan likväl ej helt avvisas.

En sådan djupare motivering har man velat finna i apostelns tankar om sambandet mellan skapelse och frälsning. Paulus parallelliserar i olika sammanhang skapelsen och frälsningen. I Gamla testamentets skapelseberättelse kan han därför finna olika sidor av frälsningen i Kristus preformerade. Hela frågan om kvinnans ställning i församlingen ses, menar man, av ho-

nom ytterst ur denna synpunkt. Tecken härpå finner man för det första i det anförda stället ur 1 Kor. 11, där Paulus, som vi sett, behandlar frågan om kvinnans ställning under återopande av skapelsens ordning. Därvid förbiser man emellertid, att vad Paulus utifrån skapelseordningen motiverar på detta ställe är i första hand kvinnans underordnade ställning i förhållande till mannen och i sista hand hennes plikt att ha huvudet betäckt, när hon profeterar! Det andra textställe, där man vill finna tecken på den nämnda synen hos Paulus, är Ef. 5: 22—33. Då denna text är den mest betydelsefulla i detta sammanhang, måste den här något utförligare beröras. Den lyder:

I hustrur, underordnen eder edra män, såsom I underordnen eder Herren; ty en man är sin hustrus huvud, såsom Kristus är församlingens huvud, han som är denna sin kropps Frälsare. Ja, såsom församlingen underordnar sig Kristus, så skola ock hustrurna underordna sig sina män. I män, älsken edra hustrur, såsom Kristus älskat församlingen och utgivit sig själv för henne till att helga henne, genom att rena henne medelst vattnets bad, i kraft av ordet. Ty så ville han själv ställa fram församlingen inför sig i härlighet, utan fläck och skrynka och annat sådant; fastmer skulle hon vara helig och ostrafflig. På samma sätt äro männen pliktiga att älska sina hustrur, då dessa ju äro deras egna kroppar; den som älskar sin hustru, han älskar sig själv. Ingen har någonsin hatat sitt eget kött; i stället när och omhuldar man det, såsom Kristus gör med församlingen, eftersom vi äro lemmar av hans kropp. »Fördenskull skall en man övergiva sin fader och sin moder och hålla sig till sin hustru, och de tu skola varda ett kött.» Den hemlighet som ligger häri är stor; jag säger detta med tanke på Kristus och församlingen. Dock gäller också om eder att var och en skall älska sin hustru såsom sig själv; men hustrun å sin sida skall visa sin man vördnad.

I detta stycke göres en parallell mellan mannens förhållande till hustrun

och Kristi förhållande till församlingen. Tankegången är i v. 22—30 enkel och klar: förhållandet Kristus—församlingen skall vara en förebild för förhållandet mannen—hustrun. Den patriarkaliska synen på äktenskapet är därvid en självklar förutsättning och kommer klart till synes i de skilda förpliktelser, som åvila man och hustru i äktenskapet.¹ Liksom församlingen underordnar sig Kristus, skall hustrun underordna sig mannen, och liksom Kristus älskar församlingen så bör mannen älska sin hustru (v. 22—28). I v. 28 ff. fullföljes tankegången med ännu en motivering för mannens kärlek till hustrun. I anslutning till tanken på församlingen som Kristi kropp, vilken skymtat i det föregående, framhålles, att mannens kärlek till sin hustru bör vara så mycket mera naturlig, som hustrun egentligen är mannens egen kropp; de två äro ju ett kött. Utgångspunkten för denna tankegång är givetvis 1 Mos. 2: 24, vilket ställe också strax anföres som skriftbelägg. I samband därmed kompliceras emellertid tankegången av att brevets författare i detta skriftställe också tycks återfinna tanken på enheten mellan Kristus och församlingen såsom hans kropp. Tankefogningen är ej fullt tydlig, eftersom skriftcitaten i formellt avseende införas helt abrupt utan att klart förbindas med den omgivande texten. Men då den omedelbart följande v. 32 talar om den stora hemligheten i Kristi enhet med församlingen, förefaller det sannolikt att författaren återfinner också denna i det anförda ordet ur skapelseberättelsen.²

¹ Jfr även den här liksom i 1 Kor. 11 mötande tanken att mannen är kvinnans huvud, här parallelliserad med tanken på Kristus som församlingens huvud.

² Annorlunda den svenska kyrkobibeln, som genom ett tankestreck efter v. 31 tycks vilja ange, att v. 32 icke har något direkt

Detta har alltså — i överensstämmelse med paulinsk och judisk-fariseisk uppfattning av bibelordet — enligt hans mening ett djupare innehåll än det som ger sig genom en rent bokstavlig tolkning. Hur denna förbindelse mellan skapelseberättelsen och tanken på enheten mellan Kristus och församlingen såsom hans kropp närmare skall tänkas är ej fullt klart. Men sannolikt skall den fattas typologiskt, så att den enligt skapelsens ordning bestående gemenskapen mellan man och kvinna ses som typ för den gemenskap mellan Kristus och hans kyrka, som skulle upprättas i det nya förbundet.

Här sättes sålunda synen på mannens och kvinnans förhållande till varandra i en viss relation ej blott till skapelsen utan också till Kristus. Den nytestamentliga tanken på kyrkan som Kristi kropp belyses med mannens och kvinnans förhållande till varandra, ja, detta förhållande är en bild av Kristi förhållande till sin kyrka. Här ha vi, menar man nu, det djupaste skälet till att en kvinna ej kan bli präst: denna parallellitet mellan skapelseordning och frälsningsordning skulle brytas, om kvinnans roll i kyrkan bleve en annan än den var i urkristendomen. Detta skulle också vara den djupare motivering, som outtalad finns med bakom argumenteringen i de ovan analyserade ställena ur 1 Kor. 14 och 1 Tim. 2.

När man närmare utför denna tankegång, avlägsnar man sig ofta ganska långt från Paulus' egna tankar. Det är också, som ovan påpekats, påfallande, att Paulus själv, trots att han har nämnda syn på förhållandet mellan skapelse och frälsning, aldrig uttryckligen tar fram detta argument mot

samband med det anförda skriftordet utan hänför sig till det, som i det föregående sagts om Kristi förhållande till kyrkan.

kvinnans talande i församlingen. Det är i själva verket tvivelaktigt, om synpunkten alls finns med, ens som en omedveten förutsättning, i vare sig 1 Kor. 14 eller 1 Tim. 2. När det gäller att taga ställning till hela det anförda resonemanget är emellertid en annan synpunkt den viktigaste. Man förbiser vid detta genomgående, att det som därmed i första hand kan motiveras, är den patriarkaliska synen på förhållandet mellan man och kvinna. Denna är, såsom tydligt framgår av texten, den självklara förutsättningen för den parallellisering av förhållandet man—hustru och förhållandet Kristus—kyrkan, som göres i Ef. 5. Som ovan påpekats är det också den som motiveras i 1 Kor. 14 — liksom i 1 Tim. 2. Först i andra hand kan man utifrån denna allmänna syn på mannens och kvinnans förhållande till varandra komma till den ytterligare slutsatsen, att kvinnans aktivitet i gudstjänsten är omöjlig. Vill man inte godtaga förutsättningen, kan man inte heller godtaga slutsatsen. Å andra sidan: likaväl som tron på kyrkan som Kristi kropp kan bestå oberoende av den patriarkaliska synen på förhållandet mellan man och kvinna, likaväl kan den bestå, oberoende av om kvinnan lämnas tillträde till prästämbetet eller ej. Och på samma sätt kan tron på frälsningen som skapelsens fullbordan bestå, även om möjligheten att i detalj illustrera den så, som Ef. 5 gör, bortfaller, då tanken på mannens och kvinnans olika förpliktelser i äktenskapet («älska», resp. »underordna sig») gett vika för en mera genomförd jämställdhet och ömsesidighet.

Det är sålunda omöjligt att komma ifrån, att det urkristna ställningstagandet till frågan om kvinnans aktivitet i församlingens gudstjänst hänger samman med den patriarkaliska syn på

kvinnans ställning i allmänhet, som ur kristendomen delade med sin samtid. Det har icke ett nödvändigt samband med centrala nytestamentliga trostanekar och är icke framsprunget ur dessa.

Man har visserligen bestritt, att Paulus vid sitt ställningstagande i denna fråga varit bestämd av sina från judendomen ärvda åsikter. Han, som så radikalt brutit med judendomen på mycket väsentligare punkter, kan ej ha suttit fast i dess fördomar på denna punkt. Därvid förbiser man, att det är psykologiskt mycket begripligt, att en person i en avgörande fråga radikalt bryter med den miljö, som han kommer ifrån, men fortsätter att dela dess syn på mindre väsentliga punkter. Paulus' omvändelse förändrade radikalt hans religiösa grundinställning och medförde en brytning med den judiska religionens syn på människans Gudsförhållande, men den hade ingen direkt relation till frågan om kvinnans ställning i den sociala gemenskapen. Man har vidare hävdad, att det från judiska utgångspunkter ej skulle varit omöjligt att tillåta kvinnan att framträda i församlingens gudstjänst, eftersom det enligt judisk ordning var möjligt att vid sabbatsgudstjänsten erbjuda en kvinna att läsa ett parti av det för dagen fastställda stycket ur lagen, även om hänsynen till församlingen bjöd, att hon borde avböja erbjudandet. Just den nämnda bestämmelsen är emellertid ett vittnesbörd bland många andra om att judendomen i verkligheten var lika negativt inställd till kvinnans framträdande i gudstjänsten som Paulus: den goda tonen krävde, att hon avböjde det gjorda erbjudandet. Paulus befinner sig i själva verket, då kvinnans aktivitet i gudstjänsten avvisas, helt och hållet på samma linje som judendomen. Det är icke några med det kristna evangeliet

sammanhängande nya insikter, han ger uttryck åt, utan åt precis samma syn som under sin judiska tid. Det nya ligger i att han hävdar, att jordiska gränser mellan stånd, ras och kön upphävas genom att alla få del i frälsningen i Kristus. Men, som redan sagts, han drar inga konsekvenser därav för frågan om kvinnans ställning i kyrkans — eller samhällets — praktiska liv. I detta avseende delar han helt den allmänna judiska synen.

Kvinnans plats var inom judendomen — liksom i det gammaltestamentliga Israel — i hemmet, och där var hon underordnad familjens manliga överhuvud, före giftermålet sin far, som gift sin man. Hon var icke en fullmyndig medborgare i samhället. Därför godtogs hon t. ex. icke som vittne inför domstol.

I religiöst avseende var kvinnan visserligen som en del av Israels folk förpliktad att lyda den uppenbarade mosaiska lagen, men hon stod dock — tillsammans med barnen och slaverna — på ett lägre plan i den israelitiska religionsgemenskapen. Det fanns vissa bud, som ej voro förpliktande för kvinnor. Dessa behövde t. ex. ej läsa den dagliga judiska bekännelsen *Schema*, som varje manlig jude var förpliktad till. Kvinnor voro ej förpliktade att bo i lövhyddor vid lövhyddhögtiden etc. Inom rabbinismen formulerades huvudregeln så, att kvinnor icke voro förpliktade att iaktta de positiva bud, vilkas uppfyllande var knutet till någon bestämd tid. En far var skyldig att lära sin son den judiska lagen, men samma förpliktelse gällde ej gentemot dottrarna. Varken till studiet av Gamla testamentet eller av den muntligt traderade lagen — de äldstes stadgar — var kvinnan förpliktad. Visserligen kunde det inträffa att en kvinna trots detta kände lagen så noga,

att hon kunde ge även lärda rabbiner besked, men detta var sällsynta undantag. Man kan i stället hos vissa rabbiner konstatera en markerad aversion mot att kvinnor över huvud taget tilläts syssla med studiet av lagen. »Må lagens ord hellre brännas upp än överlämnas åt en kvinna», sade Rabbi Eliezer b. Hyrkanos (senare hälften av 1:a årh.), jSota 19a. Från samme rabbi härstammar ordet: »En kvinna har ingen annan lärdom än den som rör spinnrocken», jSota 19a, bJoma 66b. Andra rabbiner hade dock en mera positiv inställning till kvinnors tora-studium. Men den allmänna regeln var, att kvinnor ej hade samma plikt som mannen att studera lagen och ej borde blanda sig i debatterna om lagens innebörd.

I templet ägde kvinnorna ej tillträde till israeliternas förgård, där brännofferaltaret stod. En kvinna fick alltså ej själv vara närvarande vid de offer, som framburos, inte ens om de gällde henne själv. Den handpåläggningsscermoni, som var obligatorisk vid en mans offer, och som markerade, att det var just hans offer, var därför ej nödvändig vid en kvinnas offer, även om det kunde inträffa, att man förde ut offerdjuret till kvinnornas förgård, för att låta henne förrätta handpåläggningen — detta »för att visa kvinnorna ett tillmötesgående».

I synagogan kunde en kvinna, som vi sett, anmodas deltaga i läsningen av sabbatens text, men hon borde av hänsyn till den goda tonen avböja erbjudandet. Kvinnorna bevistade flitigt synagogsgudstjänsterna, men det var männen som voro aktiva. Den ordning, som senare blivit gällande, att kvinnorna från en särskild läktare bevistade synagogsgudstjänsten, överensstämmer helt med den plats, som kvinnan hade i den judiska religionen.

Kvinnans ställning i judendomen kan sålunda sammanfattas på följande sätt. Hon var i enlighet med den patriarkaliska samhällsordningen en icke fullmyndig medborgare i samhället och måste underordna sig den man, som hon hade över sig, i regel fadern eller maken. Hennes plats var i hemmet, hennes arbete de husliga sysslorna. I religiöst avseende intog hon i viss mån en andrarangsställning och hade icke samma förpliktelser och rättigheter som mannen. Också religiöst sett var hon underordnad mannen och i stort sett passiv.

Paulus har nu såtillvida brutit med denna judiska syn att han menar, att kvinnan precis på samma sätt som mannen har del av frälsningen i Kristus. Men han delar helt judendomens, i det patriarkaliska samhället naturliga, syn på kvinnans underordning under mannen och han låter sitt ställningstagande till frågan om kvinnans aktiva framträdande i gudstjänsten bestämmas av denna uppfattning, icke av den nya kristna synen på kvinnans religiösa jämställdhet med mannen. Detsamma är förhållandet med Nya testamentet och urkristendomen i övrigt. Något annat vore också i den antika miljön över huvud omöjligt.

Det nytestamentliga förbudet mot kvinnans talande i församlingen har alltså icke sin grund i några religiöst väsentliga synpunkter utan är ett naturligt utslag av den i den antika världen allmänt gängse synen på kvinnans ställning i de existerande samhällsförhållandena. Det kan därför omöjligt betraktas som bindande för kyrkan i alla tider. Bibelns ställning som norm för kristen tro och kristet liv blir icke kringskuren genom ett sådant konstaterande. Tvärtom skulle en motsatt mening betyda en lagisk och mekanisk

biblicism, vars ohållbarhet och oförenlighet med en evangelisk-luthersk bibelsyn redan framhållits.

I själva verket har vår kyrka redan i praktiken frigjort sig från bundenheten av det nytestamentliga förbudet. Den begynnande användning av kvinnor för ordets förkunnelse, som konstaterades redan i 1923 års betänkande och som där exemplifierades med de kvinnliga missionärerna, har, såsom närmare framgår av redogörelsen i följande kapitel, sedan dess ytterligare utvidgats. Alla försök att få numera faktiskt förekommande arter av kvinnligt arbete i vår kyrka att harmoniera med det nytestamentliga förbudet mot kvinnans talande i församlingen äro intet annat än misslyckad advokatyr. Så har man t. ex. hävdadt, att denna kvinnliga förkunnelse skulle vara att jämställa med den profetiska förkunnelse, som ej heller av Paulus förbjudes enligt 1 Kor. 11. Men det finns icke någon saklig anledning att jämställa den kvinnliga förkunnelse, som nu faktiskt förekommer i vår kyrka, med den urkristna profetian. Den är i stället närmast jämförbar med just det »lärande» i församlingen, som uttryckligen förbjudes i 1 Tim. 2. Man kan icke heller komma ifrån detta med att säga, att så länge läro ä m b e t e t = prästämbetet ej uttryckligen överantvardats åt kvinnor, har man ej brutit med den nytestamentliga förordningen. I 1 Tim. 2 är det fråga inte om ämbetet utan om f u n k t i o n e n. Där sägs inte, att kvinnan icke får vara lärare (*didaskalos*) i kyrkan utan att hon ej får l ä r a (infinitiven *didasklein* användes). Den parafraserande svenska översättningen — »uppträda som lärare» — gör ej detta fullt klart. Vare sig kvinnan i egenskap av präst eller som lekman uppträder som förkunnare i vår kyrka, har man åsidosatt

det nytestamentliga förbudet. Skall man hålla på detta, finns det lika stor anledning att protestera mot kvinnliga resesekreterare som mot kvinnliga präster.

Många mena, att den avgörande gränsen går vid frågan om sakramentsförvaltningen. Man är därför villig att acceptera kvinnor som förkunnare i kyrkan men icke som förvaltare av sakramenten. Man gör därmed en skillnad mellan Ordet och sakramenten, som är främmande för den reformatoriska kristendomen. I detta sammanhang skall emellertid särskilt påpekas, att den trohet mot bibelordet, som man med en sådan ståndpunkt anser sig bevara, är fullkomligt illusorisk. Den nämnda distinktionen är helt främmande för de bibelord, som man stöder sig på. Vad som förbjudes är i 1 Kor. 14 »talandet», i 1 Tim. 2 »lärandet». På intetdera stället avses ett förbud speciellt mot kvinnans sakramentsförvaltning. Den saken är inte alls aktuell i sammanhanget.

Det faktum, att kyrkan i och med att den använder kvinnor som ordets förkunnare redan i praktiken löst sig från bundenheten vid det nytestamentliga förbudet, kan man alltså icke komma ifrån. Att å ena sidan acceptera denna faktiskt existerande kvinnliga förkunnelse inom kyrkan, å andra sidan hävda, att troheten mot bibelordet på grund av det nämnda förbudet gör det omöjligt att ge kvinnan tillträde till prästämbetet, är därför en ohållbar position.

Emellertid har man för att ytterligare motivera den avvisande hållningen mot tanken på kvinnans tillträde till prästämbetet också hänvisat till Jesu egen hållning. I hans omgivning funnos flera kvinnor, som tjänade honom på olika sätt, men ingen av dem fick hans upp-

drag att förkunna evangelium: då Jesus utvalde sina tolv apostlar, valde han blott män.

Detta argument är emellertid, trots att det ständigt återkommer i debatten och på vissa håll tillmätas stor vikt, ingenting annat än ett exempel på anakronistiskt tänkande. Man förbiser här vissa enkla men väsentliga historiska förhållanden. Då Jesus kallade sina tolv apostlar för att såsom hans befullmäktigade ombud predika evangelium och bota sjuka, avsåg han icke därmed att reglera prästämbetet i den framtida kristna kyrkan. Det gällde evangeliets förkunnelse bland de människor, som dessa apostlar skulle gå ut till. Apostlarna utvaldes icke för att prästämbetet i den framtida kristna kyrkan därigenom skulle regleras utan för den aktuella evangelieförkunnelsen. Det var då fullkomligt självklart, att Jesus valde män för detta uppdrag. Något annat hade i den dåtida judiska miljön varit otänkbart. Detta betyder inte, att Jesus »delade sin tids fördomar», utan endast att han handlade i den föreliggande situationen, icke med sikte på långt senare tiders förhållanden. Att i detta söka ett för alla tider gällande ställningstagande till frågan om kvinnans tillträde till kyrkliga ämbeten är att blanda in en för den givna historiska situationen fullkomligt främmande synpunkt.

Att man trots den uppenbara svagheten i nyssnämnda argument tillmätt detta så stor betydelse, hänger samman med den ökade vikt, som man i de sista decenniernas kyrkliga debatt fäst vid prästämbetet. Det kyrkliga ämbetet betraktas som konstitutivt för kyrkan, och man menar i anslutning härtill att detta ämbete redan i urkristen tid på ett för framtiden normerande sätt bestämts till sin innebörd och konkret ut-

formats. Vi ha ej rätt att på detta område skapa något alldeles nytt.

Denna betoning av ämbetets betydelse kan delvis stödja sig på de nya insikter om förhållandena inom urkyrkan, som den historiska forskningen vunnit. Den syn på kyrka och ämbete, som arbetade sig fram inom 1800-talets historiska bibelforskning och som var allmänt accepterad under början av 1900-talet, betraktade såväl kyrkan som det kyrkliga ämbetet som något ganska oväsentligt. Det väsentliga var individen och hans framtid. Den kristna kyrkan uppstod genom en sammanslutning av de enskilda kristna på en viss plats. De sålunda uppkomna lokalförsamlingarna sammanslötos slutligen till en enhetlig kristen kyrka. På motsvarande sätt betraktades ämbetet som sekundärt. Under den första tiden voro alla principiellt likställda. Vissa personer framträdde på grund av särskild religiös begåvning — på nytestamentligt språk: på grund av den av Anden förlänade *charisman* — såsom förkunnare och ledare i församlingen. Men de utövade sin verksamhet icke på grund av någon ämbetsauktoritet utan endast på grund av den personliga myndighet, som deras speciella charisma gav dem. Av församlingen utsågos dessutom särskilda funktionärer, som såsom församlingens förtroendemän skulle sköta vissa praktiska angelägenheter. Så småningom dogo emellertid charismerna ut, de av församlingen utsedda funktionärerna fingo ombesörja ej blott praktiska uppgifter utan även den rent religiösa verksamhet, som tidigare fallit på charismatikerns lott. Slutligen gick utvecklingen därhän, att dessa ursprungligen av församlingen utsedda funktionärer betraktades som insatta av Gud och utrustades med gudomlig auktoritet.

Både i fråga om kyrkan och i fråga

om ämbetet har den fortsatta historiska forskningen nödgat till en revision av bilden. Kyrkan såsom enheten av alla som fått del av frälsningen i Kristus spelar från början en stor roll i urkristendomen. Kristendomen bärs inte upp av isolerade individer — som ev. kunna slå sig tillsammans — utan av den överindividuella gemenskap, i vilken den enskilde i och med sin övergång till kristendomen genom dopet infogas. Av denna allomfattande kyrka äro de enskilda lokalförsamlingarna manifestationer. I den svenska dagsdebatten har denna syn ej sällan chargerats genom ensidigheter och överdrifter samt förvanskats genom att kritiklöst appliceras på nutidens från urkristendomens i mycket avvikande förhållanden. Men dess huvuddrag innefattar utan tvivel en oomtvistlig historisk sanning. Det bör dock observeras, att den förskjutning i bilden av den urkristna kyrkan, som forskningen kommit fram till, mera rör *uppfattningen* av kyrkan, den nytestamentliga *synen* på kyrkan, än den urkristna kyrkans *konkreta utformning*.

En liknande förändring har gjort sig gällande i fråga om ämbetets plats i den urkristna kyrkan. Man har nödgats konstatera, att redan i urkyrkan funnos ledare inom kyrkan, som ansågos utöva sin funktion icke blott i egenskap av församlingens förtroendemän, icke heller blott på grund av personlig begåvning, utan på grund av ett gudomligt uppdrag och därför med en särskild myndighet. Framför allt är det apostlämbetet, som härvid tilldragit sig uppmärksamhet. Ordet apostel kommer av det arameiska *schaliach*. Detta betyder *befullmäktigat ombud* — befullmäktigat till att handla å den utsändandes vägnar med samma verkan, som om det vore denne själv, som handlat. Då det icke finnes något skäl att betvivla, att Jesus

själv utvalt de första tolv apostlarna — i urkristen tid få senare även andra, framför allt Paulus och Jesu broder Jakob, detta namn — går apostlämbetet tillbaka på Jesu egen sändning. Aposteln är enligt denna uppfattning Jesu Kristi befullmäktigade ombud och har såsom sådan en utomordentligt auktoritativ ställning i kyrkan. Det rör sig här ej om någon självtagen eller blott av människor given myndighet utan om en av Kristus själv meddelad. Aposteln handlar och talar å Kristi vägnar. Denna syn på apostelns ställning gäller också de apostlar, som såsom t. ex. Paulus först efter Jesu död genom den uppståndnes uppdrag fått sin apostoliska sändning.

En liknande syn framträder i Nya testamentet också i fråga om andra ämbeten i den urkristna kyrkan. Ämbetsbäraren är ej bara en föreningsfunktionär. Han är insatt till sin tjänst av Gud. Detta utesluter icke församlingens medverkan. Men även om ämbetsbäraren utsågs av församlingen och insattes till sin uppgift genom handpåläggning och bön av församlingens äldste, ansågs han ha fått sin uppgift av Gud. Detsamma gäller naturligtvis, om uppdraget givits honom genom någon av apostlarna, vilket ibland, men ingalunda alltid, var fallet. Ej heller uteslöts tanken på den *charisma*, som gav kraft att fylla uppgiften. Men denna betraktades icke som en personlig begåvning utan som en nådegåva i egentligaste mening, en av Gud given andlig utrustning till det givna uppdraget. En renodlat charismatisk funktion utan varje organisatorisk reglering var t. ex. tungomålstalandet. Men också när det var fråga om en mera regelbunden tjänst i församlingen — i undervisning, gudstjänst eller församlingens praktiska ledning — tänkte man sig, att tjänstens fullgörande var

beroende av den *charisma*, som Gud förlänade. Alla ämbeten voro i denna mening charismatiska, men detta uteslöt icke, att det var fråga om bestämt reglerade funktioner.

För att det sagda ej skall missförstås, måste emellertid tilläggas, att Nya testamentet är helt främmande för att låta den nu skisserade synen på kyrkans ämbeten tjäna en hierarkisk maktlystnad eller en stel institutionalism. Ämbetsbärarna ha sitt uppdrag inte för sin egen skull, inte heller för uppdragets eller ämbetets skull, utan *för att tjäna bröderna*. Därom är också det grekiska ord, som i vår bibelöversättning återges med ämbete, ett vittnesbörd. I den grekiska texten står i de allra flesta fall *diakonia* = tjänst.

Över huvud bör observeras att ej alla de associationer, som i en senare tid knyta sig till ordet ämbete, höra med till det urkristna ämbetsbegreppet. Den skillnad mellan klerker och lekmän, som senare gör sig gällande, var främmande för urkyrkan och naturligtvis än mer den atmosfär av byråkrati, som gärna förbindes med begreppet ämbete i ett modernt samhälle.

Den urkristna *uppfattningen* av ämbetena har genom berörda forskningar kunnat klarläggas med tämligen stor visshet. Frågan om ämbetenas *konkreta utformning* i urkyrkan är däremot alltså ett synnerligen svårlöst problem. Vi röra oss här på ett område, där tillgängliga fakta äro mycket knapphändiga. En sammanhängande bild av de urkristna ämbetenas konkreta uppgifter och funktioner kan vinnas endast genom att dessa fakta förbindas med hypotetiska antaganden. Det blir fråga om mer eller mindre sannolika teorier. Sannolikheten kan i vissa avseenden vara mycket stor, i andra åter är osäkerheten i gjorda antaganden mycket markant.

Man har anledning besinna, att vår kunskap är fragmentarisk och delvis starkt hypotetisk.

Då man spelar ut den urkristna ordningen i fråga om kyrkans ämbeten mot tanken på kvinnliga präster, är det emellertid just den konkreta utformningen av ämbetena i urkyrkan, som man vill bygga på. Själva synen på ämbetet som ett gudomligt uppdrag innebär ju icke i och för sig något skäl mot tanken på kvinnliga präster — den kan givetvis tillämpas också på en kvinnlig präst. Blott såtillvida kan denna syn påverka ställningstagandet, att den gör frågan om ämbetet och dess utformning till en väsentlig fråga. Men då man i detta sammanhang opponerar mot tanken att ge kvinnor tillträde till prästämbetet, gör man det utifrån den uppfattningen, att just den konkreta utformningen, som ämbetena fått i Nya testamentet, är för alla tider normerande.

Det måste emellertid observeras, att när man på detta vis vill motivera den nuvarande ordningen i fråga om kyrkans ämbeten med att dessa utformats redan under kyrkans äldsta tid, kan man i själva verket inte stanna inom Nya testamentet och urkristendomen utan man nödgas ta med också de första århundradenas utveckling. Först då ha kyrkans ämbeten fått den utgestaltning, som gör det åtminstone något så när berättigat att säga, att vår kyrka i detta avseende har behållit arvet från kristendomens första tid. Med andra ord: *man nödgas här vädja icke bara till bibeln utan också till den fornyrkliga traditionen*.

Detta kan belysas med ett konkret exempel. Ej sällan hävdas i den nutida debatten — under intryck av den anglikanska och den romersk-katolska kyrkan, men inte av Luther — att de urkristna och därför de äktkristna ämbe-

tena äro biskop, präst och diakon. En kyrka måste för att vara en rätt kyrka ha dessa tre ämbeten och inga andra. Gör man gällande, att man därmed bygger på Nya testamentet, har man emellertid feltecknat situationen. För det första talas det i Nya testamentet om andra ämbeten jämte de nämnda, framför allt apostlar, profeter och lärare. För det andra skilja sig de nämnda, nutida kyrkliga ämbetena så starkt från de urkyrkliga, att man måste ifrågasätta det berättigade i att säga, att det är fråga om samma ämbeten. Det är endast namnen som äro exakt desamma (biskop = *episkopos*, präst = *presbyteros*, diakon = *diakonos*). För det första var det, såvitt man kan se, icke någon skillnad i urkristen tid mellan en *presbyter* och en *episkopos*. Båda beteckningarna användas växelvis om samma personer. Det fanns därför flera *episkopoi* = *presbyteroi* i samma församling. De utgjordes sannolikt av de mest ansedda i församlingen — motsvarande de äldste, varav *presbyteros* är den ordagranna översättningen, i de judiska församlingarna. Därför hade de antagligen hedersplatserna vid nattvardsfirningen och hade att leda dessa gudstjänster genom att uttala nattvardsbönen. Dessutom hade de att sörja för församlingens praktiska angelägenheter — de torde vara identiska med de »föreståndare» (*proistámenoi*), som Paulus också nämner (1 Tess. 5: 12). De hade också att göra med själva evangelieförkunnelsen, ehuru denna uppgift framför allt tillkom apostlar, profeter och lärare. Av presbytererna har så småningom en höjt sig över de övriga såsom ledare av församlingen och fått titeln *episkopos* reserverad för sig. Detta se vi första gången i de s. k. Ignatius-breven (omkr. 110). Men i Nya testamentet finns ingen antydning om en sådan ord-

ning. Detta monarkiska episkopat är okänt i Nya testamentet. Ännu senare ligger utvidgningen av biskopens område från en lokalförsamling till ett stift. Åtminstone gäller detta församlingarna i Asien och Nordafrika. I Egypten och i Västerlandet synes biskopen redan från det monarkiska episkopatets uppkomst ha haft ett större område som sitt stift.

Skall man utgå från en strikt nytestamentlig norm, måste man alltså fastslå, att vår kyrkas ämbeten redan avlägsnat sig långt från denna. De ha i stället anknytning till den fornkyrkliga traditionen. Bibeltroheten kan därför icke utgöra något hinder för reformer i fråga om ämbetet. Faktiskt existerande förhållanden visa, att kyrkans trohet mot bibeln ej betyder slavisk bundenhet vid den ordning i fråga om de kyrkliga ämbetena, som finns i bibeln.

En sådan syn på bibelns normativa betydelse skulle ej heller stå i överensstämmelse med den evangelisk-lutherska kristenhetens principer. Det var Calvin och icke Luther som menade, att kyrkan också i fråga om gudstjänstordning och organisation måste följa den nytestamentliga förebilden. Vid de förhandlingar, som föregingo beslutet om nattvardsgemenskap mellan den anglikanska och den svenska kyrkan, fastslogs också från svensk sida, att Nya testamentets ordning i fråga om kyrkans organisation och ämbeten enligt svenska kyrkans uppfattning icke är en för alla tider förpliktande gudomlig norm.¹

Vår kyrkas bundenhet vid bibeln som norm för kristen tro och kristet liv kan

¹ Den svenska delegationen vid förhandlingarna preciserade svenska kyrkans ståndpunkt i bl. a. följande punkter: »3. Ingen särskild organisation av kyrkan eller av dess ämbete är inrättad *jure divino*; detta gäller sålunda också den ordning och de förhållanden, som omtalas i Nya testa-

alltså icke ur någon synpunkt anföras som skäl mot kvinnans tillträde till prästämbetet.

Även om man medger detta, ställer man sig emellertid ändå ofta avvisande till tanken på kvinnliga präster, därför att prästämbetets öppnande för kvinnor skulle strida mot den kristna kyrkans hela tradition. (Man bortser då från att kvinnliga förkunnare äro allmänt accepterade inom vissa kristna samfund.) En sådan synpunkt kan emellertid icke ha någon principiell religiös betydelse. Traditionen är i den reformatoriska kristenheten icke sakrosankt. I opposition mot den romersk-katolska kyrkan hävdade reformatörerna, att traditionen icke fick sättas vid sidan av Skriften såsom normerande för kyrkan. Detta fastslås också uttryckligen i Uppsala mötes beslut.

Å andra sidan kan traditionen inne-

hålla värden, som ej lättvindigt böra skjutas åt sidan. Men dessa måste i så fall prövas utifrån den föreliggande situationens praktiska behov. Principiella skäl mot att kvinnor erhålla tillträde till prästämbetet kunna enligt evangelisk-luthersk syn ej hämtas ur traditionen.

En granskning av svenska kyrkans bekännelseskrifter ger till resultat, att dessa icke innehålla några uttalanden, som äro principiellt oförenliga med tanken på kvinnliga präster, ehuru det vid tiden för bekännelseskriaternas avfattande ansågs självklart, att endast män prästvigdes. Angående Luthers ställning hänvisas vidare till bil. 1.

Frågan om kvinnas tillträde till prästämbetet måste därför bedömas som en praktisk lämplighetsfråga. Principiella religiösa hinder för en lösning i positiv riktning finnas icke.

mentet, ty den Heliga Skrift, *norma normans* för kyrkans tro, utgör ingen lag, utan hävdar fastmer för det nya förbundet den kristna frihetens stora grundsats, som orubbligt förfäktades av Paulus gentemot varje form av lagreligion, och som med ny styrka och klarhet tillämpades av Luther, men som härrör från vår Frälsare själv, som till exempel vid avskedet från sina lärjungar icke på förhand band deras kommande verksamhet medelst några regler och inrättningar, utan hänvisade dem till Parakletens, den Helige Andens, ledning. — 4. Då ändamålet med varje organisation och med hela ämbetet utgöres av ordets predikan och sakramentens förvaltning — enligt Augustanas femte artikel har Gud inrättat 'ministerium docendi evangelii et porrigendi sacramenta' — kan vår kyrka icke erkänna någon väsentlig åtskillnad *de jure divino* i uppgift och myndighet mellan de två eller tre grader, i vilka nådens ämbete kan *jure humano* hava blivit indelat

till kyrkans gagn och uppbyggelse. — 5. Varje organisation av 'ministerium ecclesiasticum' och av kyrkan i allmänhet är värdefull i samma mån som den visar sig duglig att vara ett rent käril för evangelium och att föra Guds uppenbarelse fram till människorna. — 6. Denna åskådning gör ingalunda vår kyrka likgiltig för ordningar, vilka under Andens ledning historiskt framvuxit ur den kristna församlingens krav och erfarenhet. Vi betrakta vår kyrkas särskilda former och traditioner icke endast med den pietet, som tillkommer ett ärevördigt arv från fädren, utan såsom en av historiens Gud åt oss anförtrödd gåva.» Jfr Kyrkohistorisk årsskrift 1911, sid. 103 f. I skrivelse till anglikanska kyrkans biskopskonferens den 21 april 1922 anförde svenska biskopsmötet på nytt ovan nämnda satser såsom karakteriserande svenska kyrkans syn på ämbetet; se Kyrkohistorisk årsskrift 1923, sid. 367 f.

IV. BEHOVET AV ÖKAD KVINNLIG INSATS

I KYRKANS ARBETE

Det andliga läget i vårt land har under det sistförflutna seklet undergått en genomgripande förändring. Den enhetliga religiösa grundsynen inom landet, som en gång kom till uttryck i 1686 års kyrkolag, finns inte längre. Vid sidan av kyrkan ha de frikyrkliga samfundet vuxit fram med i praktiken helt självständigt liv, även om de formellt i allmänhet stå kvar inom kyrkan. Men därjämte har sekulariserad livssyn spritt sig i vida lager. Även om denna endast i relativt få fall framträder i form av en genomtänkt livsåskådning, har den dock påverkat stora skaror av vårt folk så, att den kristna grundsynen satts i fråga eller skjutits åt sidan. På vissa håll har detta framträtt i form av en medveten kritisk, stundom aggressiv hållning gentemot kristendomen. Oftare har det resulterat i en indifferent hållning till den religiösa frågan, som bl. a. kommit till synes i en på flertalet platser starkt sjunkande kyrkogångsfrekvens och i att kyrklig sed över huvud genombrutits eller försvagats. Den kritiska inställningen riktar sig numera på en del håll icke blott mot kristendomens trosinnehåll utan även mot dess moraliska normer. Allmänt känt är, att t. ex. i sexualdebatten de kristna sedebegreppen ofta utsättas för stark opposition. Även i fråga om de principer, varpå vårt rättssamhälle vilar, framträda under stundom uppluckrande tendenser.

Krav på sanning, saklighet, ja t. o. m. medkänsla och barmhärtighet uppfattas stundom på ett opportunistiskt sätt, som verkar upplösande på dess värdens absoluta, förpliktande karaktär. Läget förete visserligen också ljusare sidor. I de breda lagren av vårt folk äga trots allt kristna värderingar alltjämt fastare rötter än vad som stundom synes framgå av den aktuella kulturdebatten. Inom politiska och ideella organisationer av olika slag bedrivs det också ett bildnings- och fostringsarbete, som ej blott avser att ge tekniska kunskaper och färdigheter utan även vill främja en allmän livsorientering, som öppnar blicken för andliga och moraliska värdens betydelse såväl för den enskildes liv som för samhällslivet. Men tydligt är, att de motsättningar, som göra sig gällande på livsåskådningens område, skapa ett komplicerat läge, där förekomsten av allmängiltiga normer för moral och livshållning ter sig problematisk.

Envar, som känner tillvaron av dessa tendenser, måste i dem se en för samhället farlig följd av den pågående sekulariseringen av livsföringen och det allmänna tänkandet och måste fråga sig, hur en motsatt utveckling skall kunna främjas. Då kristendomens betydelse för att inspirera idealbildningen och giva sin auktoritativa tyngd åt de moraliska värdena är obestridlig, måste man

därvid finna dess liv och kraftutveckling vara ett centralt samhällsintresse.

Det gäller då att tillse, att kyrkan kan göras väl skickad för sin uppgift att förmedla det kristna budskapet till vårt folk. Statsmakterna ha också på olika sätt visat sitt intresse härför. Därom vittnar hela det av staten stödda kyrkoväsendet med dess församlingspräster, de prästerliga krafterna vid sjukhus, försvarsmakten, fängelser o. d., prästernas representativa åligganden och rättigheter o. s. v.

Kyrkan själv ställes genom det ovan skisserade läget inför särskilt stora krav, om hon vill fylla sin uppgift att vara evangeliets budbärare till Sveriges folk. Alla krafter måste mobiliseras, gamla arbetsmetoder intensifieras, nya sökas. Kyrkans arbete har också blivit oerhördt mycket mera mångskiftande än tidigare. Ett frivilligt församlingsarbete bedrivs i de flesta församlingar, och där detta ej sker, efterlyses det ofta av en allmän opinion. Kyrkan kan ej nöja sig med att tala blott till dem, som så att säga av sig själva finna vägen till henne. Hon måste söka nå också grupper, som stå likgiltiga, avvisande eller ovissa inför hennes budskap.

I detta arbete måste kyrkan utnyttja alla krafter, som stå till buds. Det är då av flera skäl naturligt, att också tanken att bereda större rum för en kvinnlig insats i kyrkans arbete uppstått. Kyrkan har icke råd att lämna den arbetskraft outnyttjad, som kvinnor med förmåga och håg att göra en aktiv insats i kyrkans förkunnande och själavårdande arbete representera. Väl kvalificerade och utbildade kvinnors insats i förkunnelse och själavård skulle betyda, att kyrkans arbete finge en större nyansering och ett rikare register och därmed ökade möjligheter att möta skilda människotyper och livsbe-

hov. Detta måste med tanke på uppgiften att nå så vitt som möjligt vara en betydelsefull vinst.

Ej minst har man härvid att beakta behovet av en kvinnlig insats inom kvinnovärlden. Visserligen kan man icke som en allmängiltig regel hävda, att kvinnor alltid äro bäst lämpade att öva själavård bland kvinnor och män bland män, och det vore ingalunda lyckligt, om de kvinnliga arbetarnas insats i kyrkan uteslutande tog sikte på kvinnorna. Men i vissa situationer är det lättare för en människa att anförtro sig åt en person av samma kön och man måste räkna med att en kvinnas förkunnelse ofta har större möjligheter än en mans att möta kvinnliga åhörarens behov och förutsättningar.

Vad läget inom kvinnovärlden beträffar karakteriseras detta av en viss dubbelhet i fråga om inställningen till kyrkan. Å ena sidan uppbares kyrkans församlings- och gudstjänstliv i stor utsträckning av kvinnor. Det religiösa budskapet synes vinna större gensvar hos dessa än hos männen. Kvinnorna utgöra majoriteten av gudstjänstbesökarna och bland dem finner man ofta nitiska medarbetare i församlingsarbetet. Som söndagsskollärare och ungdomsledare eller som organisatörer av den praktiska sidan av församlingsaftnar, inom syföreningar o. d. göra de en betydelsefull insats. De årliga insamlingarna till kyrkans mission och sjömansvård samt till annat frivilligt kyrkligt arbete, vilka uppgå till miljonbelopp och utan vilka dessa arbetsgrenar icke skulle kunna drivas, härröra till mycket stor del från kvinnornas insatser. Å andra sidan förmärkes även inom kvinnovärlden sekulariseringens verkningar. Stora kretsar av kvinnor stå utanför varje kontakt med kyrkans — eller någon annan kristen organisations

— arbete och känna sig främmande för kyrkans förkunnelse. Även inom kvinnovärlden gör sig likgiltigheten inför den religiösa frågan gällande. Stundom höres också här en ganska skarp kritik av kyrkan, dess arbete och dess budskap. Men långt ifrån alla kvinnor, som känna sig främmande för kyrkan och dess budskap — i varje fall i den form, vari detta vanligen framlägges — inta en negativ hållning till religion och kristendom. Hos många finns en önskan om klarhet i religiösa frågor, som kan karakteriseras som ett tveksamt sökande. Kanske är den attityden den allra vanligaste. I tidskriften Herthas julnummer för år 1949 karakteriserade tidskriftens redaktör läget med följande ord: »Att döma av de brev och hänvänelser, som Hertha får från olika håll, vill kvinnorna ur sin stumhet, därför att man drivs av ett behov att frimodigt deklarerat sin trängtan efter klarhet och få fast mark under fötterna. Många är mödrar, man måste svara på frågor från barnen, och man vill ha något att ge dem. Man ser också, att man är utan röst och vittnesbörd i andliga ting, därför att man vet för litet.»

Detta läge gör i sina olika aspekter en ökad kvinnlig insats inom kyrkan påkallad. Om det aktiva kyrkfolket i stor utsträckning utgöres av kvinnor, synes det rimligt, att kyrkans arbete bland och för dessa åtminstone i någon mån utföres av kvinnliga krafter. Visserligen torde behovet av kvinnlig självård och förkunnelse bland dessa kyrkligt inställda kvinnor tämligen sällan göra sig medvetet gällande. Men trots detta råder det intet tvivel om att en kvinnlig själasörjare — om hon eljest har förutsättningarna för sitt kall — mycket snart skulle visa sig ha en mycket stor uppgift just bland kvinnorna i församlingen, om hon väl finge

börja sitt arbete. I enlighet med vad ovan sagts om kvinnors förutsättningar att vara själasörjare och förkunnare för kvinnor, skulle kyrkan tack vare hennes insats ha större möjligheter att tillgodose kvinnornas religiösa behov, kanske särskilt deras behov av personlig religiös gemenskap. Ej minst bland den kvinnliga ungdomen i församlingen skulle en kvinnlig själasörjare kunna vara till gagn på ett sätt, som en manlig ej kan. Därtill kommer att en kvinnlig arbetare i kyrkan skulle ha möjlighet att nå vissa kvinnor eller grupper av kvinnor, som trots religiösa behov eller kanske en medveten kristen tro nu ej finna sig till rätta inom kyrkan. Hon skulle kunna skapa former för ett gemenskapsliv, inom vilket dessa religiösa men för kyrkan främmande och stundom därför isolerade kvinnor kunde känna sig hemma.

Men också den del av kvinnovärlden, som står mer eller mindre främmande för varje religiös organisation eller förkunnelse, ställer kyrkan inför särskilda uppgifter. Vill hon här söka nå kontakt, är det uppenbart, att detta syfte i hög grad främjas genom kvinnliga arbetare i kyrkans tjänst.

Behovet av ökad kvinnlig insats i kyrkan har här setts ur kyrkans egen synpunkt. Men saken kan också ses ur kvinnornas egen synpunkt. För den speciella kvinnorörelsen ter sig en reform, som innebure prästämbetets öppnande för kvinnor som en naturlig konsekvens av den i behörighetslagen fastslagna principen om mäns och kvinnors jämställdhet i fråga om rätten att inneha statstjänst eller eljest brukas i offentliga uppdrag. Även om en sådan synpunkt ej kan vara den ensamt avgörande, då det gäller att ta ställning till frågan om prästämbetets öppnande för kvinnor, måste den dock tillmätas en

viss vikt, ej blott ur samhällets utan även ur kyrkans egen synpunkt. Efter- som detta kvinnorörelsens krav ur vissa synpunkter måste anses vara ett rätt- färdighetskrav, kan det från kyrkans utgångspunkter icke utan vidare av- visas. Därtill kommer, att kristendomen principiellt hävdar mannens och kvin- nans religiösa jämställdhet. Det är vis- serligen icke en självklar konsekvens av denna, att män och kvinnor skola utföra alldeles samma funktioner inom kyrkan, men där detta till gagn för det hela kan genomföras, synes en sådan likställighet också i fråga om möjlig- heter till aktiv insats i kyrkans liv ligga i linje med den religiösa jäm- ställdheten. För kvinnor med klart positivt kyrkligt intresse är det framför allt denna möjlighet till insats inom kyrkan, som ter sig önskvärd: man vill ha rätten att göra en allsidig insats i kyrkans arbete. För enskilda kvin- nor kan denna önskan förenas med ett starkt kallelsemedvetande. Man ser som sin livsuppgift en gärning i kyrkans tjänst med de arbetsuppgifter och ar- betsmöjligheter, som av gammalt hört prästämbetet till.

I viss mån har kyrkan redan sökt tillgodose behovet av en ökad kvinnlig insats i kyrkans arbete. Sedan länge utföra församlingssystrar och diakonis- sor en betydelsefull gärning, liksom kvinnliga missionsarbetare ute på mis- sionsfälten. I det frivilliga församlings- arbetet göra kvinnorna, som redan på- pekats, sedan länge en omfattande och mycket värdefull insats. En intensifie- ring av kvinnornas insats — med sär- skilt beaktande av för kvinnorna vä- sentliga frågor — har eftersträfvats ge- nom de under de sista åren i alla stift, utom Göteborgs, inrättade kyrkliga kvin- noråden liksom genom motsvarande riksorganisation Kyrkliga kvinnorrådet,

som bildades 1947. Detta frivilliga kvin- noarbete inom kyrkan kan emellertid endast ha karaktären av fritidsarbete vid sidan av vederbörandes egentliga sysselsättning. Sedan några år har man emellertid också inom flera stift börjat använda heltidsanställda kvinnliga ar- betare i förkunnelse och själavård. Inom följande stift finnas för närva- rande heltidsanställda kvinnliga rese- sekreterare: Uppsala, Linköping (till- sammans med diakonissanstalterna), Skara, Strängnäs, Västerås, Växjö, Karl- stad, Härnösand, Luleå. Dessutom har Kyrkliga kvinnorrådet en heltidsanställd resesekreterare, vilken även fungerar som sekreterare inom Stockholms stifts kvinnorråd. Inom svenska kyrkans diakonistyrelse finns sedan 1944 en kvinnlig församlingssekreterare.

Dessa sekreterare ha emellertid an- ställts på helt frivillig väg utan ekono- miskt eller legalt stöd i kyrkans fast- ställda ordningar. Vanligen anställas de av stiftens ungdomsorganisationer eller av stiftsråden. Sedan de kyrkliga kvin- noråden tillkommit, ha i några fall även dessa medverkat till anställande av kvinnliga resesekreterare. Medel till de kvinnliga resesekreterarnas avlöning måste insamlas genom frivilliga gåvor. Detta har för dem medfört ekonomiskt ogynnsamma och osäkra anställnings- villkor. De kunna därför endast under några år ägna sig åt detta arbete och måste sedan övergå till andra arbets- uppgifter. En livsuppgift kan icke på den vägen erbjudas dem. Den skolning och erfarenhet, de vunnit under sitt arbete, kan ej heller utnyttjas såsom önskvärt vore. För kyrkan själv kan det icke kännas tillfredsställande att ut- nyttja dessa kvinnors arbetskraft under några av deras bästa år utan att kunna ge dem en sådan avlöning, som vore rimlig, och utan att kunna ta något

ansvar för deras framtid. Dessutom måste dessa kvinnliga arbetare sakna det andliga stöd, som vissheten att vara inlemmad i kyrkans ordinarie arbete och av kyrkan kallad och vigd till sin gärning innebär. Önskan att ge dessa kvinnliga arbetare en tryggare ställning tog sig vid 1941 års kyrkomöte uttryck i en av biskoparna Rodhe och Aulén väckt motion angående utredning om anställande i svenska kyrkans diakonistyrelses tjänst av ett antal kvinnliga resesekreterare, avlönade med anslag ur kyrkofonden. Motionen bifölls av kyrkomötet men har hittills icke lett till andra praktiska resultat än anställandet av den ovan nämnda kvinnliga resesekreteraren inom diakonistyrelsen. Vid 1948 års kyrkomöte motionerade biskop Runestam m. fl. om anslag ur kyrkofonden för anställande av en kvinnlig resesekreterare i varje stift. Motionen avlogs av kyrkomötet under hänvisning till att frågan borde lösas i samband med den utredning, som här redovisas.

Till det ovan anförda kommer, att dessa kvinnliga arbetare icke få tillfälle att göra en allsidig insats i det kyrkliga vardagsarbetet i en församling. Men även där är en kvinnlig insats behövlig. Man kan till vad ovan sagts därom foga en hänvisning till be-

hovet av kvinnor som konfirmandlärare för kvinnlig ungdom. Här föreligger en synnerligen krävande arbetsuppgift. Konfirmationsleden behåller även i storstadsförsamlingarna, där sekulariseringsstendenserna kunna vara nog så starka, ett starkt grepp över sinnena. Genom förlängning av skoltiden i folkskolan till ett sjunde och åttonde och framdeles jämväl ett nionde skolår sker jämsides därmed en förskjutning framåt även av tiden för konfirmandberedelsen. Konfirmanderna inträda därmed mera allmänt än nu i de för livsutvecklingen betydelsefulla brytningsåren, då deras undervisning och handledning i för personlighetslivet avgörande frågor fordrar den största takt och omsorg. Här kräves ett i verklig mening självavårdande arbete. När det gäller den kvinnliga ungdomen skulle detta med stor fördel kunna anförtros åt kvinnor. En kvinnlig konfirmandlärare med mera försigkomna elever skulle på ett särskilt sätt hos dem kunna levandegöra de religiösa intrycken. Men även med den konfirmationsålder, som nu är den vanliga, skulle en god kvinnlig konfirmandlärare ha särskilda möjligheter att vinna den förtroendefulla kontakt med eleverna, som är förutsättningen för ett gott resultat av konfirmationsundervisningen.

V. SÄRSKILT KVINNligt ÄMBETE ELLER KVINNliga PRÄSTER?

Behovet av en reform, som på ett tillfredsställande sätt tillvaratar den kvinnliga arbetskraft, som står kyrkan till buds, synes utifrån vad som ovan anförts uppenbart. Frågan är då, i vilka former detta bör ske.

Man har — på sina håll med stor energi — framfört den tanken, att detta behov borde mötas icke genom att prästämberet öppnas för kvinnor utan genom att ett särskilt kvinnligt ämbete med uppgifter i förkunnelse och självård men utan sakramentsförvaltning skapades med viss anknytning till diakonissämberet i dess fornkyrkliga, icke dess nutida, utformning. Enligt en utbredd opinion inom kyrkan, framför allt bland dess präster, borde frågan lösas efter denna linje. Även 1938 års kyrkomöte förordade en reform av denna art. Inom kyrkan skulle, menar man, ett sådant ämbete i allmänhet mottagas med välvilja även av sådana, som avvisa tanken på kvinnliga präster. En reform i denna riktning skulle därför icke vålla någon strid inom kyrkan. De nya kvinnliga ämbetsinnehavarnas insats skulle utan opposition accepteras och smälta in i kyrkans arbete. Ett sådant kvinnligt ämbete skulle ej heller skapa några svårigheter för det eumeniska samarbetet med andra kyrkosamfund. Därjämte skulle, menar man, ett sådant ämbete kunna ges en utformning, som mera passade för det kvinn-

liga kynnet än det i maskulina former stabiliserade och med ganska betungande expeditionella och förvaltnings-tekniska plikter belastade prästämberet. Dessa kvinnliga befattningshavare kunde också ges en utbildning, som ur vissa synpunkter gjorde dem mera skickade att möta tidens krav än prästutbildningen, framför allt genom en vidare psykologisk och social orientering. Finge man ett större antal sådana kvinnliga arbetare, skulle den kvinnliga insatsen inom kyrkan också bli mera omfattande och effektiv än om ett mindre antal kvinnor inträdde i prästämberet.

Bland dessa argument för ett särskilt kvinnligt ämbete inom kyrkan kunna enligt de sakkunnigas mening endast de båda först nämnda tillmätas någon mera väsentlig betydelse. Företagna undersökningar ha visat, att det för närvarande finnes ett avsevärt större antal kvinnliga studerande, som skulle vilja inträda i ett särskilt kvinnligt ämbete än som skulle vilja ingå i prästämberet, om detta öppnades för kvinnor. Detta är med hänsyn till den strid, som för närvarande står kring tanken på kvinnliga präster naturligt. Men om kvinnliga präster accepterades av kyrkan och striden därom ebbade ut, skulle situationen sannolikt bli en annan. Det finnes icke anledning förmoda, att ett särskilt ämbete under sådana omstän-

digheter skulle locka flera kvinnliga kandidater än prästämbetet, åtminstone icke om kraven på kompetens och utbildning gjordes något så när likvärdiga med prästämbetets. De brister i fråga om psykologisk och social orientering, som den nuvarande prästutbildningen är behäftad med, böra ej avhjälpas genom inrättande av en ny tjänst med särskilt ändamålsenlig utbildning, reserverad för kvinnor, utan genom en reform av prästutbildningen. Prästämbetets maskulina och byråkratiska belastning synes ej vara större än att det lämnar utrymme även för en personligt utformad kvinnlig insats.

Däremot förtjäna de båda förstnämnda argumenten för ett särskilt kvinnligt ämbete allvarligt beaktande. Det är givetvis önskvärt, att kyrkliga reformer i största möjliga utsträckning utformas så, att de icke vålla strid inom kyrkan själv. Det torde vara riktigt, att den opposition, som på vissa håll inom kyrkan riktas mot tanken på kvinnliga präster, icke alls eller i varje fall i mycket liten utsträckning skulle komma att riktas mot inrättandet av ett särskilt kvinnligt ämbete. På den punkten har det senare alternativet ett avgjort företräde framför det förra. Men denna synpunkt kan icke vara ensamt utslagsgivande. Det motstånd mot tanken på kvinnliga präster, som finnes på vissa håll inom kyrkan, synes väl böra föranleda, att en reform i den riktningen får en sådan utformning, att striden kring densamma kan i möjligaste mån begränsas, men bör icke förhindra reformens genomförande, om denna ur andra synpunkter är den mest önskvärda.

I detta sammanhang förtjänar också en annan synpunkt beaktande. Det hävdas ej sällan, att deras inställning, som genom deltagande i kyrkans gudstjänst-

liv och arbete visa ett aktivt intresse för densamma, bör vara avgörande för denna frågas lösning. Från deras sida har icke uttalats någon önskan om kvinnliga präster, tvärtom möter tanken på sådana opposition i dessa kretsar. Därför bör, menar man, ingen åtgärd i denna riktning vidtagas. Emellertid bortser man vid detta resonemang från kyrkans ställning av folkkyrka i viss förening med staten. Vore svenska kyrkan en av staten oberoende kyrka, där medlemskap byggde på den personliga bekännelsen, vore resonemanget riktigt: denna kyrkas medlemmar borde då ha hela avgörandet i sin hand. Kyrkans karaktär av folkkyrka i förbindelse med staten gör emellertid, att hänsyn måste tas också till uppfattningar, som kunna finnas utanför det speciella kyrkfolkets kretsar. I frågor av religiös, dogmatisk och etisk art har kyrkan visserligen att hävda den bibliska grundsynen utan att låta sig påverkas av en rådande opinion. Men den här behandlade frågan är, såsom de sakkunniga förut sökt visa, icke av sådan art utan har karaktären av en praktisk lämplighetsfråga av organisatorisk art. I en sådan fråga har kyrkan att ta hänsyn också till de önskingar, som kunna finnas i vidare kretsar inom folket. Även människor utanför det speciella kyrkfolkets krets räknas ju som fullmyndiga medlemmar av kyrkan och kyrkan har lika stora förpliktelser gentemot dessa som gentemot några andra. Hon kan därför icke avvisa dessas uppfattning som ovidkommande. För övrigt bör man hålla i minnet, att antalet av dem, som tillmäta kyrkans kristna insats betydelse och som alltså äro positivt intresserade av hennes arbete, är betydligt större än antalet aktiva deltagare i kyrkans liv och arbete, något som framgår både av statskyrkoformens

fortbestånd och av den plats, som den kristna fostran intar och fortfarande är avsedd att inta i de offentliga skolorna. Under sådana förhållanden måste den av folkets ansvariga representanter genom riksdagen uttalade åsikten i fråga om kvinnliga präster beaktas av kyrkan likaväl som en rådande opinion bland kyrkofolket.

Då man uttalat farhågor för att prästämbetets öppnande för kvinnor skulle försvåra det ekumeniska samarbetet, har man framför allt tänkt på svenska kyrkans förhållande till den anglikanska. På samarbetet med andra protestantiska kyrkor torde reformen icke ha någon störande inverkan. Den grekisk-ortodoxa kyrkans förhållande till det ekumeniska samarbetet torde ej heller påverkas av att svenska kyrkan antar kvinnliga präster, lika litet som det påverkats av att andra i den ekumeniska gemenskapen förenade kyrkor gjort detta. Den romersk-katolska kyrkan ställer sig, som bekant, av principiella skäl utanför allt ekumeniskt samarbete. Frågan är därför av betydelse endast för förhållandet till den anglikanska kyrkan. Den anglikanska kyrkan fäster sådan vikt vid frågan om prästämbetets utformning i överensstämmelse med fornkyrklig ordning, att förändringar i fråga om prästämbetet inom svenska kyrkan möjligen kunde tänkas föranleda den anglikanska kyrkan att ompröva de särskilda förbindelser, som upprättats mellan denna kyrka och den svenska. På grund av att svenska kyrkan liksom den anglikanska har den apostoliska successionen bevarad, har anglikanska kyrkan ansett sig kunna godkänna svenska kyrkans prästämbete och träffat överenskommelse om nattvardsgemenskap mellan svenska och anglikanska kyrkan. En liknande överenskommelse har av samma skäl kun-

nat komma till stånd med den finska kyrkan. Det har uttalats farhågor för att denna nattvardsgemenskap mellan anglikanska och svenska kyrkan skulle äventyras, om svenska kyrkan ordinerade kvinnor till präster. Det har icke varit de sakkunniga möjligt att med bestämdhet avgöra, hur pass välgrundade sådana farhågor äro. Vid Lambethkonferensen 1948 — den anglikanska kyrkogemenskapens biskopskonferens, omfattande samtliga anglikanska kyrkor i världen — behandlades frågan om anglikanska kyrkans relationer till danska, isländska och norska kyrkan. Därvid framhölls av den kommitté, som hade att undersöka denna fråga, att prästvigningen av tre kvinnor i danska kyrkan utgjorde en allvarlig svårighet. I kommitténs rapport ingick följande uttalande: »De norska, danska och isländska kyrkorna skiljer sig från den svenska därigenom att de icke äger apostolisk succession. Å andra sidan hävdar de alla, att de är 'historic Churches' med sund liturgi och lära; och de hävdar likaledes eftertryckligt sin kontinuitet med den pre-reformatoriska kyrkan inom respektive länder. Vi konstaterar emellertid den allvarliga svårighet, som uppstått genom den nyligen skedda ordinationen av tre kvinnor i den danska kyrkan. Vi ha blivit underrättade om, att denna aktion företagits i motsättning till den mening, som förfäktats av sju av den danska kyrkans nio biskopar samt att biskopen i Köpenhamn hoppas, att den skall visa sig vara endast 'a passing episode' i den danska kyrkans liv.»¹ Detta yttrande torde väl återspegla den anglikanska kyrkans hållning till frågan om kvinnliga präster. Ett accepterande av så-

¹ Efter citat av biskop Aulén i Kristen Gemenskap 21 (1948) sid. 161.

dana betraktas som ett betänkligt avsteg från den ordning i fråga om prästämbetet, som anglikanska kyrkan anser vara den rätta och vid vilken den fäster avgörande vikt. Men om ett sådant avsteg skulle föranleda anglikanska kyrkan att bryta en redan upprättad nattvardsgemenskap med svenska kyrkan är ovisst och synes icke sannolikt. Under förhandlingarna om nattvardsgemenskapens upprättande klargjordes från svenskt håll, att det fanns en viss skillnad mellan svenska kyrkans och anglikanska kyrkans uppfattning av prästämbetet, såtillvida som svenska kyrkan icke ansåg *en viss utformning* av prästämbetet vara given *jure divino* utan menade att det avgörande vid den konkreta utformningen av ämbetet måste vara frågan, vilken ordning som bäst gagnade evangeliets förkunnelse.¹ Trots detta ingicks överenskommelsen. Denna förutsätter sålunda icke en absolut överensstämmelse i uppfattningen om prästämbetet och bör kunna bestå, även om svenska kyrkan genomför en konkret reform, som är överensstämmande med den nämnda synen på prästämbetet, men icke kan gillas av den anglikanska kyrkan.

Förhållandet till ekumeniken har emellertid även en annan sida. Det hävdas ofta, att frågan om kvinnliga präster är en allmänkyrklig fråga, som bör avgöras genom gemensamt ekumeniskt beslut av alla kyrkosamfund och icke kan göras till föremål för separata åtgärder av enskilda kyrkosamfund. Vid den ekumeniska konferensen i Amsterdam 1948, varvid Kyrkornas världsråd upprättades, behandlades också denna fråga. Man kom ej längre än till att klarlägga divergenserna i åsikter mellan skilda kyrkosamfund och grupper men beslöt att ägna frågan

¹ Jfr ovan sid. 46 not 1.

fortsatt studium.¹ Ett sådant studiebete är också i gång inom Kyrkornas världsråd. Med kännedom om den principiellt negativa inställning till frågan om kvinnliga präster, som vissa kyrkor inta, kan man emellertid räkna med, att resultatet av fortsatta studier blir, att olikheterna i uppfattningarna på denna punkt ännu klarare markeras och att något positivt beslut om kvinnors tillträde till prästämbetet icke kan fattas.² Att hänskjuta frågan till ett ekumeniskt avgörande vore därför det samma som att avföra den från dagordningen. Det synes då icke rimligt, att

¹ I den vid Amsterdamkonferensen framlagda och antagna rapporten om »The Life and the Work of Women in the Church» heter det angående »Ordination of Women»: »The churches are not agreed on the important question of admission of women to the full ministry. Some churches for theological reasons are not prepared to consider the question of such ordination; some find no objection in principle but see administrative or social difficulties; some permit partial but not full participation in the word of the ministry; in others women are eligible for all offices of the Church. Even in the last group, social custom and public opinion still create obstacles. In some countries a shortage of clergy raises urgent practical and spiritual problems. Those who desire the admission of women to the full ministry believe that until this is achieved the Church will not come to full health and power. We are agreed that this whole subject requires further careful and objective study.»

² I en broschyr om »Life and work of Women in the Church», som Kyrkornas världsråd publicerade på grundval av en världsomfattande enquete som ett förarbete till Amsterdamkonferensen, karakteriserades av den anglikanska traditionen bestämda kyrkornas inställning till frågan på följande sätt: »The matter is well stated thus — 'the Anglican churches would consider that any major alteration such as the admission of women to the Priesthood is not within the competence of any Province, or indeed any part of the Catholic Church less than the whole body or Easterns, Romans and Anglicans acting in concert under the guidance of the Holy Spirit.»

en kyrka, som icke av principiella skäl kan ställa sig avvisande till tanken på kvinnliga präster och som tror sig behöva tillvarata den kvinnliga arbetsinsatsen inom kyrkan också i denna form, skulle vara förhindrad vidtaga åtgärder i saken utan att invänta det ekumeniska avgörande, varom man vet, att det omöjliga kan komma till stånd inom överskådlig framtid.

Trots att sålunda vissa skäl tala för att inrättandet av ett särskilt kvinnligt ämbete vore att föredraga och trots att de sakkunniga beaktat dessa synpunkter, anse de sig dock icke kunna förorda detta alternativ i stället för öppnandet av prästämbetet för kvinnor. Ett särskilt kvinnligt ämbete skulle, även om man icke avser det, i praktiken komma att uppfattas som ett *lägre* ämbete än prästämbetet. Det skulle också vara svårt att bestrida det sakligt berättigade i en sådan uppfattning, eftersom den kvinnliga ämbetsinnehavaren skulle få utföra en del av de till prästämbetet hörande funktionerna men icke alla och eftersom hon skulle vara underställd kyrkoherden i pastoratet såsom en hans medarbetare utan att hennes ämbete gäve henne möjlighet att själv uppnå en sådan ledarställning inom ett pastorat. Detta skulle medföra betydande olägenheter. För det första kan man befara, att väl kvalificerade krafter i viss utsträckning skulle dra sig för att inträda i ett sådant ämbete av lägre grad. Det kan icke heller vara riktigt, att gentemot detta hävda, att sådana synpunkter böra vara främmande för dem, som gå in i ett kyrkligt arbete. Även ur andra synpunkter än lönen och karriärens kan det hända, att en kvinna icke finner sin kallelse i kyrkans tjänst mer än ofullständigt förverkligad inom ett sådant lägre ämbete med begränsade möjligheter och upp-

gifter. Vidare skulle ett sådant lägre ämbete icke innebära en tillfredsställande lösning på frågan om likställigheten mellan man och kvinna inom kyrkans arbete. Detta är, som ovan påpekats, i och för sig en icke heller ur kyrkans synpunkt helt oväsentlig sak. Men den skulle därtill ha en praktisk konsekvens, som vore betänklig. Ett av de viktigaste skälen för en ökad kvinnlig insats i kyrkans arbete är behovet att nå större kontakt med kvinnovärlden, även den till en del sekulariserade kvinnovärlden. Detta syfte skulle i hög grad motverkas, om man inrättade ett särskilt, som lägre uppfattat ämbete inom kyrkan i stället för att ge kvinnor tillträde till prästämbetet. Detta skulle inom kvinnorörelserna i stor utsträckning komma att uppfattas som ett utslag av kyrkans ovillighet att ge kvinnan full likställighet med mannen. Just inom de kretsar, som den kvinnliga ämbetsinnehavaren skulle ha till särskild uppgift att nå, skulle hon därför komma att möta en kritisk inställning, som i högsta grad skulle försvåra hennes arbete.

Ur andra synpunkter är det ännu viktigare, att den särskilda kvinnliga tjänsten, med själavård och förkunnelse men ej sakramentsförvaltning och kanske ej heller vissa andra till prästämbetet hörande funktioner som vigsel och jordfästning, skulle betyda en onaturlig klyvning av arbetsuppgiften, som i vissa fall skulle vara högst besvärande. Den kvinnliga ämbetsinnehavaren skulle t. ex. meddela konfirmationsundervisning men icke ha rätt att konfirmera sina elever eller i varje fall icke att ge dem nattvarden. Hon skulle öva själavård vid sjukbädden men inte därvid utdela nattvarden. Hon skulle få tala evangeliets ord till döende men icke förätta deras jordfästning. Hon skulle få

predika i högmässan — eller kanske endast vid andra gudstjänster än högmässan! — men hon skulle icke få förrätta altartjänsten, i varje fall icke den del av altartjänsten, som omfattar nattvardsfirningen. Allt detta skulle befästa intrycket att det här vore fråga om en sorts halvpräster, som saknade vissa konstitutiva förutsättningar för prästämbetets fulla utövning. Både för den kvinnliga ämbetsinnehavarens egen tillfredsställelse och glädje i arbetet och för hennes ställning i församlingen skulle dessa förhållanden vara synnerligen olägliga. För effekten av hennes arbete skulle de innebära ett stort minus.

Därtill kommer slutligen, att de särskilda kvinnliga ämbetsinnehavarnas utbildning skulle bereda vissa svårigheter, som visserligen icke vore oövervinnliga men dock utgöra en ytterligare belastning för en reform i denna riktning. Om man inrättade särskilda utbildningsanstalter av någon sorts seminarietyper eller om man läte de kvinnliga ämbetsinnehavarna få endast lägre akademisk utbildning, skulle detta bidra till att befästa uppfattningen, att detta kvinnliga ämbete vore ett ämbete av lägre art än prästämbetet och dess innehavare sämre kvalificerade än prästerna. Vill man undvika detta, måste man ge dem en utbildning, som är likvärdig med prästutbildningen. En sådan utbildning är också nödvändig, om de kvinnliga ämbetsinnehavarna skola kunna göra en fullgod insats. Man kunde då tänka sig två möjligheter, som emellertid båda skulle medföra svårigheter. Antingen kunde man kräva, att innehavarna av det särskilda kvinnliga ämbetet avlade samma examina som blivande präster utan att dock ha rätt till prästvigning. Men att medborgare sålunda skulle fullgöra för visst

tjänsteinnehav föreskrivna kunskapsprov men sedan förvägras denna tjänst innebär en uppenbar orättvisa, som ej bör konserveras i en ny lag. Eller också kunde man inrätta en ny examen speciellt avsedd för detta kvinnliga ämbete med något lägre teologisk utbildning men i gengäld grundligare studier i andra ämnen, t. ex. sociologi och psykologi. En särskild akademisk examen, speciellt avsedd för kvinnor, skulle dock innebära en hittills okänd oformlighet inom det svenska examensväsendet.

De sakkunniga anse sig på ovan anförda grunder icke kunna förorda inrättandet av ett särskilt kvinnligt ämbete inom kyrkan i stället för prästämbetets öppnande för kvinnor. Tanken på ett dylikt ämbete har ju också uttryckligen avvisats av 1946 års riksdag vid behandlingen av den motion, som närmast föranlett denna utredning. Möjligen kan det komma att visa sig, att det även efter prästämbetets öppnande för kvinnor kommer att föreligga ett behov av en särskild kvinnlig tjänst inom kyrkan för sjalvård och förkunnelse. De ovan påpekade olägenheterna med ett särskilt kvinnligt ämbete skulle icke på samma sätt göra sig gällande, om denna tjänst icke inrättades som ett alternativ till prästämbetets öppnande för kvinnor utan som ett *komplement* därtill. Några principiella erinringar mot ett dylikt ämbete med särskild vigning ha de sakkunniga icke. Emellertid anse sig de sakkunniga icke nu böra avgiva förslag om en sådan kvinnlig tjänst, då man först synes böra avvakta resultatet av att kvinnor lämnas tillträde till prästämbetet.

Vid 1948 års kyrkomöte motionerade — varom förut erinrats — biskop Runestam m. fl. om anslag ur kyrkofonden för anställande av en kvinnlig ung-

domssekreterare i varje stift i syfte att ge de kvinnliga resesekreterare, som nu anställas genom stiftsråden eller andra organisationer för frivilligt kyrkligt arbete inom stiftet, en tryggare ställning. Motionen avslogs under hänvisning till att frågan borde lösas i samband med den utredning, som härmed redovisas. Om prästämbetet i enlighet med de sakkunnigas förslag öppnas för kvinnor, vinnes motionens syfte enklast genom att kvinnliga stiftsadjunkter anställas i varje stift, som så önskar, och en därför erforderlig utökning av antalet stiftsadjunkter genomföres.

Skulle däremot en lösning efter denna linje icke bli möjlig inom rimlig tid, antingen därigenom att förslaget om kvinnas tillträde till prästämbetet ställes på framtiden eller genom att antalet kvinnliga präster under viss tid efter reformens genomförande bleve alltför litet, bör det i motionen väckta förslaget upptagas till förnyat beaktande. Om stiftsmötesorganisationen i enlighet med den av docenten Helge Ljungberg på Kungl. Maj:ts uppdrag verkställda utredningen inlemmas i den legala kyrkliga organisationen, vore det i så fall lämpligt, att anställandet av kvinnliga resesekreterare uppdroges åt stiftsråden. Men så länge denna reform ej

genomförts, skulle uppgiften åvila domkapitlen.

I de av vederbörande statsråd utfärdade direktiven för de sakkunnigas arbete har anförts, bland annat, att möjligheten att från kvinnligt håll rekrytera prästerliga tjänster borde undersökas vid utredningen, varför lämpligheten av enkäter bland den studerande kvinnliga ungdomen vid universitet och gymnasier även borde övervägas.

I anledning härav ha de sakkunniga infordrat yttranden från landets kvinnliga teologie kandidater, teologie studerande och teologie-filosofie studerande angående deras eventuella önskan att inträda på den prästerliga banan. I anslutning härtill har till de svenska kvinnor, som avlagt teologisk examen efter år 1909, samt till landets kvinnliga teologie studerande skriftligen riktats följande fråga: »Skulle Ni ha velat eller vilja bli präst, om tillfälle därtill funnits eller funnes?» Å ifrågavarande cirkulärskrivelse, som tillställts 102 personer, hava inkommit 79 svar, därav 24 med jakande svar å den framställda frågan, 53 med nej-svar samt 2 blanka uppgifter.

VI. FÖRSLAG ANGÅENDE KVINNAS TILLTRÄDE TILL PRÄSTÄMBETET

Då de sakkunniga förorda, att kvinnor erhålla tillträde till prästämbetet, äro de, som framgått av det föregående, väl medvetna om de svårigheter, som därvid yppa sig. Utan opposition från vissa kretsar inom kyrkan, där man menar sig av principiellt religiösa och bibliska skäl vara nödsakad att avvisa tanken på kvinnliga präster, lär en sådan reform icke kunna genomföras. Men även där man ej av principiella skäl ställer sig avvisande till reformen, förefinnes ändå ofta en viss motvilja mot densamma, bottnande i ett i känslan starkt förankrat traditionellt tänkande. Även om detta är sammansatt av många irrationella faktorer och därmed undandrar sig sakliga övertväganden, får dess betydelse ej underskattas. Det räcker med att det finns och troligen kommer att finnas en lång tid framåt. För det kyrkliga arbetet är det ett livsvillkor, att prästens person och gärning mötes med förtroende inom församlingen. Det synes därför nödvändigt att vid reformens genomförande taga hänsyn till nämnda opinion. Man bör icke skapa en sådan situation, att församlingsmedlemmar, som av principiella eller känslomässiga skäl ställa sig avvisande till tanken på kvinnliga präster, icke ha möjlighet att betjäna inom församlingen av annan än kvinnlig präst. Det synes därför nödvändigt

att vid reformens genomförande stadga vissa restriktioner i fråga om förordnande eller tillsättande av kvinnlig präst i en församling. Därigenom inför man visserligen en särbestämmelse, som icke har någon motsvarighet inom svensk lagstiftning i övrigt, men om reformen över huvud taget skall kunna omsättas i praktiken, synes en sådan bestämmelse vara nödvändig, åtminstone under en övergångstid.

De sakkunniga föreslå, att kvinna i fråga om rätt till prästvigning skall vara fullt jämställd med man, men att kvinnlig präst icke skall kunna tjänstgöra i annan församling än sådan, där det dessutom finns minst en manlig präst. Den som icke vill låta sig betjäna av en kvinnlig präst skulle sålunda alltid ha tillgång till en manlig i sin församling.

Genom ett sådant stadgande begränsar man visserligen de kvinnliga prästernas placerings- och befodringsrätt. Men det finns icke mindre än cirka 300 församlingar för närvarande, där de skulle ha rätt att tjänstgöra. Och just dessa större församlingar med mer än en präst representera med sin mera differentierade befolkning den typ av församling, där en speciell kvinnlig insats i allmänhet är särskilt behöflig.

Ett speciellt problem erbjuda de delar av församling, som utgöra eget kyr-

kobokföringsdistrikt med särskild präst och kyrka. Dessa fungera i praktiken som egna församlingar med endast en präst. De sakkunniga ha övervägt behovet av ett särskilt stadgande, som innebure att kvinnlig präst icke skulle kunna placeras i sådant kyrkobokföringsdistrikt. En sådan bestämmelse skulle i praktiken helt överensstämma med den nyss formulerade principen, att kvinnlig präst endast skulle kunna tjänstgöra i församling, där det dessutom finns manlig präst. Emellertid synes det icke nödvändigt att lagfästa en särskild bestämmelse angående kyrkobokföringsdistrikt av nämnd typ. Huvudprincipen angående de kvinnliga prästernas placering är uttryckt genom den förut nämnda bestämmelsen om deras tjänstgöring och man torde sedan kunna överlämna åt stiftsledningen att i överensstämmelse med huvudprincipen reglera missiveringen av präster till församling med särskilt kyrkobokföringsdistrikt. Skulle sådant kyrkobokföringsdistrikt skötas av komminister, har församlingen möjlighet att i val själv avgöra frågan om innehavare av posten. I sådant fall skulle således icke hinder föreligga för kvinna att väljas, enär vederbörande har möjlighet att vända sig till kyrkoherden eller annan präst i församlingen.

Genom bestämmelsen, att kvinnlig präst ej må kunna tjänstgöra i annan församling än sådan, där det dessutom finns minst en manlig präst, synes den nyss uttalade principen, att ingen skall ställas i det läget, att han endast har en kvinnlig präst att tillgå, vara tillräckligt tillgodosedd. Ytterligare restriktioner synas icke böra komma i fråga.

I 1923 års betänkande föreslogs, att församlingens mening angående frågan om placering av kvinnlig präst inom densamma i varje särskilt fall skulle

inhämtas, innan kvinnlig präst missiverades till, resp. tilläts söka prästerlig tjänst inom församlingen. Vid fall av missivering skulle kyrkorådet tillfrågas av domkapitlet i saken; vid tillsättning av ordinarie tjänst skulle församlingen beredas tillfälle att ge sin uppfattning till känna under en 30 dagars extra respittid med ledigförklarande av tjänsten. Enligt de sakkunnigas mening äro sådana särbestämmelser emellertid både onödiga och skadliga — onödiga, därför att principen, att ingen församlingsmedlem mot sin vilja skall tvingas anlita kvinnlig präst, är tillräckligt tillgodosedd genom den förut angivna restriktionen i de kvinnliga prästernas rätt att inneha tjänst i församling, och skadliga, därför att frågan om församlingens ställningstagande i varje särskilt fall skulle vålla strid kring den kvinnliga prästen.

När det gäller missivering av e. o. präst, torde man kunna förutsätta, att biskop och domkapitel äga tillräcklig kännedom om stiftets församlingar för att underlåta att missivera kvinnlig präst till församling, där på grund av den rådande opinionen i fråga om kvinnliga präster arbetsmöjligheterna för en kvinnlig präst skulle vara beskurna. Vid tillsättning av ordinarie prästerlig tjänst har församlingen tillfälle att genom valet deklarerera sin mening om vem som bör inneha tjänsten ifråga. Företrädarna för en mot kvinnliga präster avog opinion skulle visserligen, om kvinna uppfördes på förslag till tjänsten, se sig ställda inför ett förslag, som innehölle mindre än tre ur deras synpunkt möjliga kandidater. I motsats till 1923 års kommitterade anse emellertid de sakkunniga, att det är rimligt, att de då få åtnöja sig med detta »ofullständiga» förslag. Ett extremt fall är att ett förslag uppsattes med endast

kvinnliga sökande. Om tre kvinnliga präster prästvigas för samma stift, är det möjligt att ett sådant förslag kan komma att föreligga. Gäller det kyrkoherdetjänst, har församlingen då möjlighet att genom kallande av fjärde provpredikant få annan kandidat till tjänsten, om den så önskar. Gäller det däremot komministratur, är församlingen genom ett sådant förslag ställd i ett tvångsläge och måste med eller mot sin vilja välja en kvinnlig präst. Trots detta synes det de sakkunniga ej heller för detta fall lämpligt att utfärda särskilda bestämmelser. Under den ej alltför korta tid, som hinner förflyta, tills ett sådant förslag ser dagen, torde opinionen i fråga om kvinnliga präster genom dessas egna insatser ha hunnit så påverkas, att oviljan mot att välja en kvinnlig präst icke är särskilt påtaglig. För övrigt torde de kvinnliga prästerna själva dra sig för att söka ordinarie tjänst i församling, där en stark opinion mot kvinnliga präster finnes. Den anförda svårigheten torde därför vara avsevärt större i teorien än i praktiken.

Särskilda bestämmelser angående kallande av kvinnlig präst till fjärde provpredikant äro enligt de sakkunnigas mening ej heller motiverade. Församlingen har tillräckliga möjligheter att ge sin mening till känna i samband med omröstningen angående kallelsen och sedan vid valet.

I 1923 års betänkande föreslogs, att kvinna till skillnad från man skulle kunna prästvigas utan hinder av att prästerlig befattning ej kunde beredas henne. Biskop och domkapitel skulle med andra ord icke gentemot kvinnliga präster ha den plikt att förse den prästvigde med missiv, som åligger dem gentemot de manliga prästerna. Detta stadgande ansågs i 1923 års betänkande vara nödvändigt på grund av det nyss

nämnda förslaget, att församling, innan kvinnlig präst missiverades dit, i varje särskilt fall skulle tillfrågas om sin inställning till frågan om förordnande av kvinnlig präst i församlingen. Det kunde då tänkas, att i ett givet fall samtliga församlingar, som kunde komma i fråga, uttalade sig mot kvinnlig präst i församlingen, och biskop och domkapitel stode då i den situationen att icke kunna missivera den kvinnliga prästen till någon församling annat än mot denna församlings direkt uttalade önskan. Då de sakkunniga här icke föreslå, att församlingens mening på nämnt sätt skall i varje särskilt fall inhämtas, bortfaller risken för att ett sådant tvångsläge uppstår. Det finnes därför icke anledning införa någon särbestämmelse för de kvinnliga prästerna på denna punkt. De böra i detta avseende vara helt likställda med de manliga.

I fråga om rätt att inneha prästämbetet bör enligt de sakkunnigas mening ingen skillnad göras mellan gifta och ogifta kvinnor. Naturligtvis är det att vänta, att kvinnlig präst, som ingår äktenskap, genom de nya uppgifter, som hon därigenom får, mycket ofta nödgas dra sig tillbaka från aktiv församlingstjänst. Men giftermål måste här liksom fallet är i fråga om andra tjänster bli hennes privatsak. Någon skyldighet att lämna aktiv församlingstjänst vid äktenskaps ingående kan ej rimligen stadgas; ej heller bör kvinna nekas prästvigning på den grund att hon är eller varit gift. Lika litet finnes anledning stadga, att kvinna som ingår äktenskap och i samband därmed drar sig tillbaka från aktiv församlingstjänst, skall i och med detta anses ha nedlagt prästämbetet. Hennes situation är helt analog med prästvigd mans, som icke står i aktiv församlingstjänst. Liksom denne bör hon få behålla sitt prästämbete och i

enlighet härmed äga behörighet att utöva prästerliga funktioner såsom att förvalta sakramenten, förrätta dop, konfirmation, vigsel och jordfästning. Några olägenheter synas icke vara förenade med en sådan ordning.

I likhet med vad som hävdats i 1923 års betänkande angående kvinnas behörighet att innehava prästerlig och annan kyrklig tjänst anse de sakkunniga, att ingen åtskillnad bör göras mellan man och kvinna i fråga om rätten att innehava övriga kyrkliga tjänster.

I fråga om avlöningen av kvinnliga präster och kvinnliga innehavare av övriga kyrkliga tjänster äro de sakkunniga av den åsikten, att de avlöningsförmåner, som i varje särskilt fall åtnjutas av motsvarande manliga befattningshavare, jämväl böra tillkomma kvinna i motsvarande tjänst.

Vad beträffar tjänste- och familjepensioneringen i avseende å kvinnliga präster och kvinnliga innehavare av övriga kyrkliga tjänster finna de sakkunniga likaledes, att fullständig likställighet även härutinnan bör råda mellan manliga och kvinnliga befattningshavare i det enskilda fallet.

Vid ett genomförande av förslaget om kvinnas tillträde till prästämbetet böra därav betingade ändringar vidtagas i svenska kyrkans handbok. Såsom framgår av bil. 4 synas de i kyrkohandboken sålunda erforderliga ändringarna vara skäligen obetydliga. För att undvika en nytryckning av kyrkohandboken i dess helhet torde istället ett tilläggsblad med ändringarna kunna utgivas.

I frågan om särskild ämbetsdräkt för kvinnliga präster anse de sakkunniga ej nödigt att framlägga något förslag.

I enlighet med vad ovan anförts föreslå de sakkunniga sålunda utfärdande av en särskild lag av innehåll

att kvinna skall ha möjlighet till prästvigning på samma villkor som man;

att kvinna skall kunna inneha extraordinarie eller ordinarie prästerlig tjänst på samma villkor som man, dock med det undantaget, att kvinna endast skall kunna tjänstgöra i församling, där det dessutom finnes minst en manlig prästerlig tjänsteinnehavare;

samt att kvinna i fråga om behörighet att inneha kyrkliga tjänster av annan art än prästtjänst skall vara likställd med man.

KVINNAN OCH PRÄSTÄMBETET ENLIGT REFORMATORISK ÅSKÅDNING

Martin Luthers och därmed hela den lutherska reformationens uppfattning om kvinnan och predikoämbetet är intimt förknippad med Luthers lära om det allmänna prästadömet och det särskilda predikoämbetets förhållande till detta.

Att varje kristen genom dopet och oberoende av ras och kön blivit präst och medlem av det heliga, konungsliga prästerskapet, var en åsikt, som Luther framförde redan i det tidiga 1520-talets reformationsskrifter och sedan aldrig vek ifrån.

För sin åskådning om det allmänna prästadömet hänvisar reformatorn oftast till 1 Petri brev, kap. 2, 9. Vid utläggandet av detta bibelspråk polemiserar han städse med den romerska uppfattningen, som i detta språk ser en hänsyftning på det klerkerna förbehållna prästadömet.

I »Ein Widerspruch D. Luthers seines Irrthums», 1521, förnekar således Luther denna senare tolkning i kamp mot Hieronymus Emser, som påstått, att »sacerdotium» i detta bibelställe innefattade ett dubbelt prästadöme, nämligen ett för alla lekmän gemensamt och ett klerkerna förbehållet. »Det är på allvar sant och så uppenbart, att ingen kan förneka det, att Petri språk är sagt till varje kristen, han vare ung eller

gammal, man eller kvinna, så att alla kristna kallas präster.»¹

I sina predikningar över 1 Petri brev 1523 upprepar Luther denna argumentering. Kristus har som överstepräst fullgjort ett trefaldigt prästerligt ämbete: han har förkunnat evangelium, bedit för oss och offrat sig själv för oss. Dessa tre ämbeten har han nu överlämnat åt oss alla. »Emedan han är präst och vi hans bröder, så ha alla kristna makt och befallning att predika, bedja för nästan och offra sig själv åt Gud... Nu frågar du kanske: Om det är sant, att vi alla äro präster och skola predika, vad blir det då för ett väsen? Skall det då ej vara skillnad på folk, och skola kvinnorna också vara präster? Svar: ... Om du vill se på de kristna, får du ej se någon skillnad mellan dem, och du får ej säga: Där en man eller en kvinna, en dräng eller en herre, gammal eller ung, utan det är som Paulus säger Gal. 3: Allt är ett ting och idel andligt folk. Därför äro alla präster gemensamt och skola alla förkunna Guds ord.»²

Prästadömet är alltså gemensamt för alla kristna, män och kvinnor. Såsom

¹ WA D. Martin Luthers Werke. Kritische Gesamtausgabe, Weimar 1888 ff. (Weimarupplagan) 8, 251.

² WA 12, 307 ff.

döpta — och det är dopet som inlemmar i prästadömet och ingen annan vigning — äga män och kvinnor utan undantag myndigheten, makten och plikten att utöva prästadömet's trenne ämbeten: att lära, bedja och offra.

Sedan Luther inpräglat prästadömet's allmängiltighet för alla kristna, följer emellertid omedelbart den andra satsen i hans lära om förhållandet mellan det allmänna prästadömet, sacerdotium regale et commune, och det särskilda predikoämbetet, ministerium verbi et sacramentorum: Därför att alla kristna äga myndigheten och makten att predika, äga ej alla rätten att förkunna ordet offentligen och i kyrkan. Då skulle alla tala i munnen på varandra och allt bli ett kaos. Utan ordningen kräver, att de kristna överlämna sina prästerliga befogenheter till några ibland sig, vilka på de andras vägnar och i deras ställe utöva det för alla gemensamma ämbetet. Just därför att Luther så kraftigt betonar alla kristnas prästerliga myndighet, måste han med lika stor kraft betona, att en bestämd ordning i form av ett ordnat predikoämbete måste finnas. »Om inte alla människor finge predika, utan blott en hade myndighet att tala, hur kunde det då vara av nöden att hålla och anbefalla en ordning? Men just därför att alla äga makt och myndighet att predika, är det av nöden att hålla en ordning», heter det i *Vom Missbrauch der Messe 1521*.¹ I *De institutionis ministris ecclesiae, 1523*, säger Luther på samma sätt: »Då alla kristnas myndighet är gemensam, tillåtes ingen att av egen auktoritet träda upp i församlingen och påtaga sig vad som är allas rätt.»²

Det är i detta sammanhang, som Luther hänvisar till 1 Kor. 14, där Pau-

lus också tager upp frågan om kvinnornas predikan.

Det är sålunda ordnings- och lämplighetsskäl, som enligt Luther ligga bakom, när Paulus i detta bibelkapitel förbjuder vissa personer att tala. Skälet till hans uttalanden är ej, som Rom vill göra gällande, att han förnekar någon kristens prästerliga myndighet. »När Paulus i Apostlagärningarna säger: 'Tig, Barnabas, tyst', skulle han därmed ha förnekat Barnabas' myndighet att predika? Allting skall visserligen försiggå ärbart och med ordning. Men därmed upphäves ej gemenskapen i predikoämbetet, utan den bekräftas. Ty om ej alla människor finge predika, varför behövde man då hålla och anbefalla en ordning?»¹

Ordnings- och lämplighetsprincipen är det nu, som enligt Luther dikterat Paulus' förbud för kvinnors offentliga predikan. Det är alltså icke hans mening, att kvinnan icke skulle äga medlemskap i sacerdotium. »Om papisterna förehålla oss 1 Kor. 14, 34: 'Kvinnan tige i församlingen' och med detta ord som stöd påstå, att predikandet ej kan vara gemensamt för alla kristna, eftersom kvinnorna förvägras det, så svarar jag: Man låter icke stumma predika, eller de som på annat sätt äro förhindrade eller oskickliga. Ty ehuru väl var och en har makt att predika, så skall dock blott den brukas till predikandet, som är skickligare därtill än de andra. För denne skola de andra vika och ge honom rum, på det att ära, tukt och ordning skall hållas. Ty så bjuder Paulus Timotheus: Denne skall låta dem predika Guds ord, som äro skickliga därtill och kunna lära och undervisa de andra. Ty för predikandet kräves en god stämma, ett gott uttal, ett gott minne

¹ WA 8, 495.

² WA 12, 189.

¹ WA 10, 3, 170 f. (Predigt am Pfingstdienstag, 10/6 1522.)

och andra naturliga gåvor. Den som ej har dessa, han tige stilla, som billigt är, och låte en annan tala. Alltså förbjuder Paulus kvinnorna att predika offentligen, där män finnas, vilka äro skickade att tala, på det att ära och tukt skall hållas. Ty en man är mycket mera skapad till att tala och mera skickad därtill.»¹

Det som Luther här framför som skäl för Paulus' förbud för kvinnorna att offentligen predika är alltså lämplighetsskälet. Alla äga makt och rätt att predika. Men ordningen kräver, att endast de uttagas till predikotjänsten, som äro lämpligare och skickligare än de andra, bl. a. genom att äga de naturliga gåvorna. När det gäller dessa, menar Luther, att männen ha företrädet framför kvinnorna. Därför att männen äro lämpligare än kvinnorna, skola predikanterna tagas ur männens krets och ej ur kvinnornas.

Man må lägga märke till, att Luther endast håller före, att männen äro *mera* lämpliga än kvinnorna. Uttalandet gäller alltså endast komparativt. Luther säger icke, att kvinnan överhuvud ej äger förmåga, utan endast att hon är *mindre* skickad därtill än mannen. Den kanoniska rätten gör gällande, att kvinnor — jämte de odöpta — äro helt incapaces att mottaga prästämbetet. Om en kvinna ordinerades, skulle hennes vigning bli helt ogiltig, den skulle aldrig vara någon vigning, och alla de ämbetshandlingar hon företoge, skulle vara utan värde.² För Luther är denna tanke orimlig. Luther avvisar bestämt Roms uppfattning av Paulus' uttalanden i 1 Kor. 14 som varande något annat än en

¹ WA 8, 497 (Vom Missbrauch der Messe, 1521).

² Se härom P. Hinschius, System des katholischen Kirchenrechts, 1, Berlin 1869, sid. 7 ff. och The catholic encyclopaedia, XV, 697 a ff., art. Woman, In canon law.

ordnings- och lämplighetsfråga. Det gäller här, säger han i direkt polemik mot Rom, ej förmågan och makten utan bruket och nyttjanderätten. Alla äga ämbetet, men alla få ej nyttja det.¹ Kvinnan har i lika utsträckning som mannen del i det allmänna prästadömet, det enda sacerdotium, som Nya testamentet enligt Luther känner. Att kvinnans ämbete, där hon ägt ett sådant, också varit giltigt, erkänner också Luther klart.

I Vom Missbrauch der Messe 1521 åberopar sålunda Luther för kvinnans myndighet att enligt det allmänna prästadömet rätt predika Joel 2, 28: »Edra döttrar skola profetera», hänvisar till Apostlagärningarna 21, 9, där det omtalas att Filippus' fyra döttrar alla voro profetissor, påpekar, att flera gammaltestamentliga kvinnor varit profetissor, såsom Mirjam, Arons syster (2 Moseb. 15, 22), Hulda på konung Josias' tid (2 Kon. 22, 14) och Debora, profetissan och domarinnan (Dom. 4, 4 ff.). Till slut hänvisar han på detta ställe till jungfrun Marias sång prisad över hela världen.² I Von den Schleichern und Winkelpredigern 1532 nämner Luther därutöver Sara i 1 Moseb. 21, 9 ff., profetissan i Abela i 2 Sam. 20, 13 ff. och änkan Hanna i Luk. 2, 36 ff. Att kvinnor äga förmåga att predika, finner Luther slutligen belagt hos Paulus själv, som i 1 Kor. 11 lär, att kvinnor skola bedja och profetera med beäckt huvud.³

När Luther i Von den Schleichern und Winkelpredigern 1532 åberopar de gammaltestamentliga profetissornas exempel som bevis för att även kvinnor ha makt och förmåga att predika, upp-

¹ WA 8, 497 (Vom Missbrauch der Messe, 1521).

² Ibidem.

³ WA 30, 3, 524.

visar han på samma gång, att de ägde predikoämbetet och voro rätt kallade till detta. »De ha», säger han, »förvisso ej gjort det (= lärt och predikat) okalade eller av egen religiös drift eller självhävdelse. Eljest hade Gud ej bekräftat deras ämbete med under och stordåd.»¹

Luther betonar visserligen att de nämnda exemplen på predikande kvinnor äro gammaltestamentliga och att de ej äro prejudicerande för Nya förbundets tid. »I Nya testamentet», tillfogar Luther omedelbart efter sin förklaring om de gammaltestamentliga kvinnornas predikan, »förordnar den Helige Ande genom Paulus, att kvinnorna skola tala i kyrkan och församlingen och säger: 'Det är Herrens bud.' Paulus gjorde denna ordning, fastän han väl visste, att Joel hade förkunnat, att Gud skulle utgjuta sin Ande över de unga kvinnorna, och fastän han sett, att Filippus' fyra döttrar profeterade.» Samtidigt betonar emellertid Luther, att Paulus' förordning skett på grund av ordnings- och lämplighetsskäl. Kvinnor skola ej tala i församlingen, därför att män finnas där, vilka äro mera skickade att predika än kvinnor. Förutsättningen för att Paulus överhuvud talar om förbud för kvinnors predikan, är också att män finnas, »szo es doch an mennern nicht gebracht».² Finnas ej män, är situationen helt förändrad. Då är det helt enkelt av nöden, att kvinnorna predika. Detta är helt i konsekvens med Luthers uppfattning om att män och kvinnor oberoende av kön tillhöra det ena prästadömet och att uttagandet till predikotjänsten ur detta prästadöme helt är en ordningssak.

På flera ställen har Luther påpekat

¹ Ibidem.

² WA 8, 497 (Vom Missbrauch der Messe, 1521).

kvinnornas rätt och plikt att predika, om män ej finnas. Det heter sålunda i Vom Missbrauch der Messe 1521: »Ordnungen, tukten och hedern kräver, att kvinnorna tala, om männen tala, men om ingen man predikade, så skulle det vara av nöden, att kvinnorna predikade.»¹ I predikan på pingsttisdagen 1522 yttrade Luther: »Om det skulle komma därhän, vilket jag dock ej håller före, att ingen man funnes utan idel kvinnor, då skulle en kvinna träda upp och predika för de andra efter sin förmåga, eljest icke.»² I Luthers förklaring över 1 Petri brev 1523 slutligen heter det: »Alla äro präster och få alla förkunna Guds ord, blott att kvinnorna ej skola tala i församlingen utan låta männen predika... som Paulus lär i 1 Kor. 14. En sådan ordning låter Gud stå fast, men därmed gör han ingen skillnad beträffande förmågan. Men om män ej skulle finnas utan blott kvinnor, såsom i nunneklostren, då skulle man taga ut en kvinna bland dem, som där predikade.»³ Att en sådan kvinnas predikoämbete skulle äga full giltighet betyder Luther på ett annat ställe. »Jag vill gärna ödmjuka mig till att höra predikan av kvinnor och barn», uttalar han i »Ein Widerspruch D. Luthers seines Irrthums» 1521.⁴

Det är emellertid blott ett teoretiskt antagande för Luther, att man skulle kunna komma därhän, att män ej funnes, som kunde predika, och att kvinnor därför skulle gripa in. »Wenn es dahin kem, *das ich nichts meine*, das kein man nit weer», skulle kvinnor predika, skriver han.⁵ I praktiken känner han ej kvinnors predikan. Ej ens veder-

¹ Ibidem.

² WA 10, 3, 171.

³ WA 12, 309.

⁴ WA 8, 251.

⁵ WA 10, 3, 171 (Predigt am Pfingsttag, 10/6 1522).

döparna, som eljest gillade den fria lekmanpredikan under åberopande av det allmänna prästadömet, kände den. Luther förundrade sig över, att vederdöparna ej tilläto kvinnor predika, vilket han menade hade varit i konsekvens med deras åskådning. »Nu förundrar det mig», skriver han i Von den Schleichern und Winkelpredigern 1532, »då ju dessa (= vederdöparna) äro lärda i anden, varför de ej som exempel framdraga, att också kvinnor ha profeterat... Härmed kunde de smycka sig och också ge kvinnorna makt att predika i kyrkorna. Huru mycket mer skulle då inte männen efter kvinnornas exempel predika var och när de ville.»¹ Uttalandet visar, att Luther i praktiken stod främmande för kvinnornas predikan, eftersom han kunde använda den som tillhygge mot motståndaren.

Man kan fråga sig, varför Luther, som med kraft betonade, att kvinnan lika fullt som mannen genom dopet inlemats i sacerdotium och därmed ägde del i det ena, sanna, rätta predikoämbetet och därmed myndighet, makt och plikt att predika, aldrig i praktiken kunde tänka sig kvinnan utvald och kallad till att tjäna i det ämbete, som tillhörde alla men för ordningens skull endast finge brukas av några. Svaret blir tvåfaldigt: För det första var det Luthers åsikt, att mannen och kvinnan ägde skilda ämbeten och verksamhetsområden och att det ämbete, som mannen innehade, gjorde denne mera skickad till predikotjänsten än kvinnan. För det andra kände sig Luther bunden av Paulus' ordning i 1 Kor. 14, även om han teoretiskt erkände kvinnors myndighet och förmåga att predika.

Vad den första punkten beträffar, inpräntar Luther, att mannen och kvinnan till sitt väsen och värde äga den

fulla jämställdheten och likheten. Mannen får ej se på kvinnan annorlunda än »att hon också är döpt och äger just det, som han äger, nämligen allt gott och alla gåvor av Kristus. Ty 'innerlich', vad det inre beträffar, äro vi alla lika och ingen skillnad finnes mellan man och kvinna».¹ Båda äro de i lika mån Guds verktyg. Men såsom verktyg åt Gud äga de skilda verksamhetsområden. »Innerlich» äro de lika, »eysserlich» har Gud gjort en skillnad mellan dem. Mannen har att »regera» i det yttre, i samhälls- och förvärvslivet, kvinnan att regera i hemmet. Detta är hennes »ämbete». Just detta, att mannens verksamhet är riktad mot den yttre världen, mot samhällslivet och försiggår i offentligheten, medan kvinnan verkar i hemmets värld, gör mannen mera skickad och lämplig att tala och predika i församlingen, d. v. s. just offentligt. I sitt eget verksamhetsområde, i hemmet, är det kvinnans både makt och plikt, att utöva sitt predikoämbete, d. v. s. att undervisa i Guds ord och bedja för nästan. Äga nu mannen och kvinnan skilda ämbeten, även om detta gäller blott »euserlich des ampts halben» och tillhör »den euserlich wandel, gehört den leyb an, nicht den geyst», så få de ej tränga sig in på varandras verksamhetsområden. Kvinnan är satt att regera i hemmet, därtill är hon, säger Luther i festpostillan 1527 »kallad och skapad av Gud. Om hon nu ville falla i ett annat stånd, så skulle detta ej hjälpa henne, även om det vore det största verk. Gud skulle bara säga till henne: Du har ej gjort vad jag befallt dig. Därför måste var och en förbliva i sitt stånd och ej förkasta detta.»² Det är utifrån sin prin-

¹ WA 12, 347 (Epistel S. Petri gepredigt... 1523).

² WA 17, 2, 347.

cipliella syn på kallelsen och ämbetena, som Luther bedömde kvinnans ämbete och insats. Men utifrån denna synpunkt måste han draga slutsatsen, att kvinnan var mindre skickad än mannen att uppträda och tala offentligen. Då nu ordnings- och lämplighetssynpunkten skulle gälla vid uttagandet till predikotjänsten, var konsekvensen den, att män och ej kvinnor skulle vara ordets offentliga förkunnare.

Därtill kom för Luther, att han icke ansåg sig kunna göra någon ändring i Paulus' förordning i 1 Kor. 14 om att kvinnor icke fingo predika offentligen. Även om Pauli ordning blott är en stadga för församlingens ordnande och även om den skillnad som Paulus gör mellan dem som få predika och dem som icke få göra det, blott är »eyn unterscheyd eusserlich des ampts halben», medan »für Gott is kein unter-

scheyd»,¹ anser sig Luther icke kunna göra någon ändring häri. Ty bibelordet förbjuder det. »Paulus», heter det i Vom Missbrauch der Messe 1521, »har ej förbjudit det (= att kvinnor skola tala i församlingen) av sitt eget huvud, utan han åberopar sig på lagen, som säger, att kvinnorna skola vara underdåniga. (3 Mos. 3, 16.) Därav blev Paulus förvissad om att Anden ej var emot honom . . . utan fastmer instämde i hans givna föreskrifter.»² »En sådan ordning låter Gud förbliva», heter det vidare i Luthers utläggning av 1 Petri brev 1523.³ Luther kan ej finna annat än att bibeln förbjuder kvinnors offentliga predikan. I Von den Schleichern und Winkelpredigern 1532 skriver han också: »I Nya testamentet förordnar den helige Ande genom Paulus, att kvinnorna skola tala i kyrkan eller församlingen och säger: Det är Herrens bud.»⁴

Ragnar Askmark

¹ WA 12, 308 (Epistel S. Petri gepredigt . . . 1523).

² WA 8, 497.

³ WA 12, 309.

⁴ WA 30, 3, 524.

KVINNAS BEHÖRIGHET TILL ÄMBETEN ELLER TJÄNSTER INOM FRIKYRKLIGA ORGANI- SATIONER OCH RÖRELSER

I samband med utredningen om kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster är det av intresse att få läget belyst även vad beträffar de frikyrkliga samfundet och rörelserna. Redogörelser efter likalydande formulär ha sålunda begärts och erhållits från *Frälsningsarmén* (35 516 medl., hjälptrupps- och hemförbundsmedlemmar inberäknade), *Svenska Frälsningsarmén* (omkr. 2 000 medl.), *Helgelseförbundet* (medlemsantal ytterst svårt att angiva, eftersom ingen statistik föres av denna organisation. En approximativ beräkning anger 15 000. Denna siffra är hämtad ur Svenska Folkrörelser II. Stockholm 1937), *Metodistkyrkan* i Sverige (12 666 medl.), *Svenska Baptistsamfundet* (41 758 medl.), *Fribaptistsamfundet* (c:a 5 000 medl.), *Örebro Missionsförening* (c:a 20 000 medl.), *Svenska Missionsförbundet* (106 706 medl.) — i dessa samfundssiffror äro icke ungdomsorganisationerna inräknade — och slutligen *Pingströrelsen* (omkr. 90 000 medl.).¹ *Svenska Alliansmissionen* har även tillfrågats men har icke lämnat svar. De ingångna svaren ha sammanfattats i nedanstående.

Inom frikyrkliga samfund och rörel-

¹ Medlemssiffrorna äro (med undantag för Helgelseförbundets) hämtade ur professor Gunnar Westins *Trossamfund i Sverige*, Uppsala 1945.

ser förekommer allmänt *diakonissans* eller *församlingssystemens* ämbete. (Någon klar skillnad mellan ämbete och tjänst är för övrigt inom frikyrkorörelsen svår att urskilja.) Namnet diakonissa — församlingssystemer kan skifta, men i sak är hennes uppgift genomgående sjukvård, socialvård, själavård eller överhuvudtaget att förvalta församlingens människovårdande uppgift. Denna sträcker sig ofta utanför församlingens medlemskrets. Diakonissans tjänst är församlingens enda *speciellt kvinnliga ämbete*. Systrarna äro oftast knutna till den enskilda församlingen och icke till den centrala organisationen. Inför församlingen erhålla de sin vigning eller avskiljning. Undantag bildar metodistkyrkan, där kyrkan antager och anställer och biskopen viger. Inom denna arbeta för närvarande 74 Betania-systrar, dock icke alla i direkt församlingstjänst. Baptistsamfundets församlingar ha 15, dessutom arbeta ett 10-tal, som anställts av samfundet och ungdomsförbundet för nödhjälpsarbete i Polen och Tyskland och som »ödemarkssystrar» i Norrbotten.¹ Inom Svenska Missionsförbundets församlingar finnas ett 40-tal anställda. I regel är pension ordnad för dessa tjänsteinnehavare i nu uppräknade organisa-

¹ Gällde år 1948.

tioner. Filadelfiaförsamlingen i Stockholm har 9 församlingssystrar anställda. För rörelsens övriga församlingar kan inte något antal fixeras. Helgelseförbundet, som arbetar icke som ett kyrkosamfund utan som ett fristående missionsällskap, har icke något diakoniss-ämbete.

Predikan i betydelsen bibelutläggning och lärande tillkommer icke diakonissan eller församlingssystemen. Vittnesbördet om egen religiös upplevelse synes vara den enda förkunnelseform, som hon får praktisera. Något förbud för henne att predika vid gudstjänsterna förefinnes ej. Men det är icke brukligt, att hon predikar. Det är tydligt, att hon icke heller någonstädes förrättar dop eller utdelar nattvarden. Dock har man från samfund och organisationer (undantag metodistkyrkan) angivit detta som praxis, icke som följd av något inom författningen stadgat.

Speciellt kvinnligt ämbete inom Frälsningsarmén är *slumsystemens*. Men hennes ställning och befogenheter bli anorlunda än diakonissans inom andra rörelser, eftersom slumsystemen alltid samtidigt är officer och därmed har en officers vigning och fullmakt. Inom Svenska Frälsningsarmén är förhållandet likartat, i det att dess slum- och barnhemssystrar ha samma rätt som övriga officerare. Denna innebär också, eftersom det gäller Sv. Frälsningsarmén, vilken i motsats till den förut nämnda organisationen har sakramentsförvaltning, att dessa systrar-officerare få förvalta nattvarden sakrament. Teoretiskt finns intet hinder att de döpa och jordfästa. Men sådant har hittills icke brukats.

På frågan: *Vilka ämbeten och tjänster kunna inom Eder organisation innehavas av både män och kvinnor?* ha svaren visat, att härvidlag råda större

variationer än vad beträffar det föregående.

Klarast och enklast kunna Frälsningsarmén och Sv. Frälsningsarmén svara, då full likställighet där råder mellan män och kvinnor. I Frälsningsarméns Order och Reglementen heter det i kap. XII: 1. »Det är en av Arméns principer att kvinnor ha samma rätt som män att deltaga i det stora arbetet att förkunna frälsning för världen. — En kvinna kan intaga vilken ställning som helst av makt eller myndighet i Armén, alltifrån underofficer till general.» Den ställning en pastor och församlingsföreståndare har inom kyrkliga och frikyrkliga samfund motsvaras inom Frälsningsarmén av den ställning en officer har som kårofficer, slumsystem eller uppehållare av förordnande i administrativ tjänst. Varje sådan post kan bestridas av kvinna. Därmed är hon befullmäktigad att predika vid vilket som helst möte. (Det må anmärkas att inom Frälsningsarmén räknas icke söndagsförmiddagens gudstjänst som mer väsentlig än t. ex. söndagskvällens.) Hon är också befullmäktigad att viga och jordfästa. (Som bekant brukas icke dopets och nattvarden sakrament inom F. A.) Här må dock påpekas, att även om det stundom sker, att hon förrättar vigsel och jordfästning, så är det vanligare att en manlig officer kallas att utföra dessa handlingar. Manligt och kvinnligt underbefäl, ungdomsledare, musikanter få predika i vilket som helst möte. Men vigsel och jordfästning förrättas endast av officerare. — Antalet kvinnliga officerare i aktiv tjänst 1948 var 801. De invigas och befullmäktigas i likhet med de manliga officerarna av respektive lands territoriella ledare. Efter godkända utbildningsprov anställas de av Frälsningsarmén och ha ordnad pension vid 60 år (manlig officer vid 65 år).

Svenska Frälsningsarmén företer samma drag. I kap. 1 § 6 av Sv. Frälsningsarméns stadga heter det: »Svenska Frälsningsarmén ger inom sin organisation kvinnan full och lika rätt med mannen.» Kvinnor ha alltså rätt att vara ansvariga ledare för en självständig kår eller annan institution, alltså befälhavande officer. Som sådan har hon att predika och förvalta nattvardens sakrament. Teoretiskt finns intet hinder att hon döper och jordfäster, men sådant är icke brukligt. Kvinna kan också utnämnas till underofficer och har då, om hon därtill beordras, att fullgöra en officers åligganden. Detta är en form av lekmannainsats. Officerare, även de som äro slumsystor, anställas av centralorganisationen. De utgöra för närvarande ett 35-tal och åtnjuta ordnad pension vid 60 år.

Både män och kvinnor kunna inom de frikyrkliga rörelserna, som bedriva yttre mission, utbildas till och vigas till missionärer. Som regel tillkommer det den kvinnliga missionären att utom sitt speciella uppdrag inom sjukvård eller undervisning även vittna, undervisa i bibelkunskap och stundom predika. Någon sakramentsförvaltning plägar däremot icke handhas av henne. Härvid föreligger alltså en skillnad mellan manlig och kvinnlig tjänst, trots att ordination eller avskiljning plägar ske på samma sätt. Manlig missionär får pastors fullmakt och åligganden. Pingströrelsen har för närvarande 222 kvinnliga missionärer. De underhållas av enskilda församlingar. Pension är icke ordnad. Svenska Missionsförbundet har 104, Baptistsamfundet 39, Fribaptistsamfundet 14, Örebro Missionsförening 84, Helgelseförbundet ett 40-tal, Metodistkyrkan 32. Inom samtliga dessa organisationer är pension ordnad.

De flesta av dessa frikyrkliga sam-

fund och rörelser utbilda och utsända det man nämner *evangelister*, i regel yngre män och kvinnor med uppdrag att predika, hålla väckelsemöten, besöka hem för att sjunga och spela, läsa Guds ord och sprida kristen litteratur. Det tillkommer alltså även kvinnor att mottaga och fullfölja en kallelse till dylikt »pionjärbete». Inom alla organisationer det är fråga om har även den kvinnliga evangelisten rätt att predika vid och leda en söndagsförmiddags gudstjänst. Men det är icke praxis, att hon förvaltar sakramenten. Inom Svenska Missionsförbundet har det dock förekommit, att kvinnliga evangelister ute i sitt fältarbete lett nattvardsfirande. Inom detta samfunds utbildningsanstalt för blivande pastorer ha icke funnits några kvinnliga studerande. — Inom Helgelseförbundet har tjänsten konstituerats mera fast, i det att även de kvinnliga evangelisterna få en jämförelsevis god utbildning, äga rösträtt vid konferenserna, äro valbara som medlemmar i styrelser och åtnjuta pension. Helgelseförbundet har för närvarande ett 80-tal sådana kvinnor i tjänst. Örebro Missionsförening anger, att en minoritet av dess kvinnliga evangelister ägnar hela sitt liv åt evangelisttjänsten. Inom samfunden är annars evangelistens ställning mera tillfällig. Utbildningstiden är kort, blott några veckors kurs i bibelämnen och predikan. Återgång till profant yrke tycks vara regel, då varken anställningsförhållanden eller pension ordnats av organisationerna. Man har betraktat denna tjänst som en mera rörlig och lekmannabetonad insats. Ofta händer det emellertid, att den kvinnliga evangelisten fortsätter med en utbildning till församlingssystem eller missionär liksom den manliga ofta fortsätter med en utbildning till pastor eller missionär. — Pingströrelsen lägger av

allt att döma stor vikt vid evangelistens tjänst. Liksom missionären avskiljes även den kvinnliga evangelisten genom handpåläggning och bön av församlingens äldste. Men pingstväckelsens redogörelse markerar klart, att det icke tillkommer den kvinnliga evangelisten (inte heller den kvinnliga missionären) att förvalta sakramenten. Däremot tycks dessa tjänsteinnehavare ha rätt att predika och det även söndagsförmiddag. Men i andra sammanhang tycks pingströrelsen förbehålla söndagsförmiddagens gudstjänst för »undervisning och uppbyggelse genom föreståndaren i församlingen eller någon lärare». Och församlingsföreståndares eller äldstes ämbete får en kvinnlig evangelist eller missionär icke bekläda inom pingströrelsen. Denna äger ingen som helst stadga eller författning om »kvinnas behörighet att predika eller att utöva tjänst i det ena eller andra fallet, icke heller har något prejudicerande beslut härom fattats, utan grundar sig den praxis, som förekommer i pingstväckelsen, helt på bibelns lära, som pingstväckelsen strikt vill hålla fast vid». Pingstväckelsen har säkerligen ett mycket stort antal kvinnliga evangelister i sin verksamhet. Men den kan ej uppgiva den bestämda siffran, eftersom någon undersökning av sådant icke företagits och statistik överhuvudtaget icke föres.

Vad beträffar metodistkyrkan, så har denna några klart utformade tjänster, som kunna uppbäras av både män och kvinnor. Enligt metodistkyrkans ordning kan *kvartalskonferensen* (§ 163 i Metodist-Episkopalkyrkans kyrkoordning) »giva fullmakt åt lämpliga personer att predika: *förutsatt* att de förut blivit rekommenderade av den församling, av vilken de äro medlemmar, eller av ledare- och skaffaremötet, eller av församlingsrådet. De skola ock hava av-

lagt en tillfredsställande examen i den studiekurs som är föreskriven för kandidater som önska tillåtelse att predika». Vidare heter det i mom. 3 av samma paragraf, att kvartalskonferensen kan »till årskonferensen anbefalla lokalpredikanter, som äro lämpliga att ordineras till diakoner eller äldste». I § 170 heter det: Föreskrifterna i §§ 161—169 gälla även kvinnor, utom med avseende på de bestämmelser, som äro lämpliga endast för resepredikantgärningen (medlemskap i årskonferensen). Metodistkyrkans kyrkoordning hindrar alltså icke en kvinna att efter examen och ordination tjäna som pastor och församlingsföreståndare. Men detta har först på sista tiden och blott på sådant sätt praktiserats i Sverige, att ett par kvinnliga lokalpredikanter ordinerats till diakoner för tjänst på yttre missionens fält, där de ha rätt att förvalta alla pastorala handlingar. Någon av dessa har vikarierat som vårdhavare av en församling i Sverige och även tillfälligt varit hjälppräst. Inskränkningen i befogenheter förefinnes fortfarande genom bestämmelsen, att hon icke får upptagas i reseförteckningen. (Här må nämnas, att numera avlidne J. E. Ruthér, rektor vid metodistkyrkans teologiska skola, vid norra Europas centralkonferens 1946 ingav motionen: »Föreslås, att denna centralkonferens generalkonferensdelegater må föreslå, att det må vara varje årskonferens rätt att bestämma, huruvida kvinnor må upptagas i reseförteckningen, d. v. s. upptagas i årskonferensen, ordineras till diakoner och äldste och anställas i församlingstjänst i full jämställdhet med männen.» Metodistkyrkan meddelar, att frågan förelåg till behandling vid generalkonferensen i USA 1948. Den löstes inte utan hänsköts till en kommission, som till nästa generalkonferens,

alltså fyra år efter nämnda konferens, har att inkomma med utredning och förslag.) Inom metodistkyrkan har kvinnan rätt att efter avlagda prov av biskopen ordinerar till lokaldiakon och lokaläldste, en institution, som markerar lekmannainslaget i kyrkans liv. Lokaldiakonen får biträda vid, icke förvalta, nattvardens sakrament. Annars äger lokaldiakon och lokaläldste rätt att utföra alla kyrkliga handlingar. Men icke heller dessa tjänster pläga i Sverige uppbäras av kvinnor. Några enstaka församlingar inom baptistsamfundet och Örebro Missionsförening ha betjänats av kvinnliga diakoner, i vilkas åligganden det bl. a. ingår att biträda vid nattvardens firande. Och nyligen har inom en av baptistsamfundets stockholmsförsamlingar beslut fattats att öppna diakontjänsten för kvinnor att utövas i full jämställdhet med männen. Församlingsbeslutet skedde på grundval av 1 Tim. 3:11 (nya översättningen). En kvinna valdes vid detta tillfälle till diakon och avskildes inför församlingen — såsom plägar ske — med bön och händers påläggning. Exemplet har snabbt följts av andra baptistförsamlingar i Stockholm. Och det har omvitnats att, inte minst där kvinnorna tagit på sin lott att besöka sjuka och ensamma, församlingen genom det så sammansatta diakonatet kunnat fullfölja sin människovårdande uppgift på ett fullständigare sätt. — I detta sammanhang må påpekas, att kvinnliga sekreterare och andra kvinnor inom Sv. Missionsförbundet i samband med sommarmöten för kvinnor själva lett nattvardsfirande eller biträtt vid sådant, där lokalförsamlingens pastor lett akten. Från missionsförbundets ledning har detta icke föranlett någon erinran.

Såsom tidigare nämnts kunna inom metodistkyrkan både män och kvin-

nor utan åtskillnad innehava vad som där kallas *lokalpredikantens* tjänst. (Obs! Metodistkyrkans från Wesley härstammande terminologi. Man skiljer på lokalpredikanten i betydelsen den inom sin församling predikande lekmannen och på resepredikanten, som alltså är den pastor, vilken helt står till sin kyrkas tjänst och av henne sändes till olika orter.) Lokalpredikantens tjänst innehaves alltså av lekmän, som studerat efter plan, prövats inför församlingens examenskommitté och fått församlingens fullmakt att predika inom denna och även annorstädes. Denna tjänst upptager predikan, även söndagsförmiddag, men ej sakramentsförvaltning. För närvarande tjäna ett 15-tal kvinnliga lokalpredikanter i metodistkyrkans församlingar och utgöras av lärarinnor, pastorsfruar, sjuksköterskor, en läkare o. s. v.

Pastors- och församlingsföreståndar-ämbetet uppbäres av ett par kvinnor inom Sv. Missionsförbundet. Och dessa äro då kallade av enskilda församlingar. Församlingarna ha enligt förbundets kongregationalistiska grundsatser och ordningar rätt att själva ordna alla sina inre angelägenheter. De nämnda kvinnliga pastorerna utföra alla pastorala handlingar. Ännu är dock ingen av dessa »ordinarie» pastor. Det finns nämligen en bestämmelse, att pastorer kunna bli ordinarie, antingen när de utexaminerats från missionskolan och avskilts vid generalkonferensen, eller när de efter två års tjänst i församlingarna rekommenderas av predikantrådet. Det förhållandet att de nämnda kvinnliga pastorerna varken genomgått missionskolan eller ännu rekommenderats av predikantrådet, hindrar dem ej att utföra alla pastorala handlingar, eftersom de äro församlingsföreståndare. Däremot kunna de icke bli medlemmar

av predikanternas riksförbund eller av pensionskassan, innan de bli »rekommenderade» och därmed upptagits bland »ordinarie predikanter». Beträffande avskiljning eller vigning för denna tjänst må nämnas, att den enskilda församlingen har full rätt att anordna en välsignelseakt, då den genom bön och händers påläggning avskiljer en person till sin pastor och församlingsföreståndare. Men det är ej brukligt, att förbundets representant (distriktsföreståndaren) deltagar, om ifrågavarande pastor icke är »rekommenderad» enligt förbundets ordning. (Vad beträffar den av de nämnda kvinnliga pastorerna, som först kallades att bekläda pastors- och församlingsföreståndarämbetet företogs ingen avskiljning.) Sedan vederbörande blivit rekommenderad av förbundets predikantråd, sker ingen speciell avskiljning eller vigning. Men vid nästa plats tillträde och vid en ev. ny välsignelseakt är alltså förbundets representant oförhindrad att närvara. I oktober 1948, då frågan om den nämnda första kvinnliga pastors och församlingsföreståndarens ställning skulle behandlas (hon hade då tjänat två år med de bästa, samstämmiga vitsord), hänsköts principfrågan av predikantrådet till missionsstyrelsen. Denna fattade då beslut om utredning och utsåg ett antal sakkunniga.

Utredningen slutfördes 1949. Och principfrågan avgjordes positivt av generalkonferensen i juni 1950. I § 55 av generalkonferensens protokoll heter det: »Missionsstyrelsen hade utrett frågan om kvinnliga pastorer och beslutat lämna Generalkonferensen följande meddelande:

Från distriktsrådet i Värmland-Dalsland hade till Predikantrådet inkommit en skrivelse med hemställan att en kvinna, som

i två år tjänat som pastor i en församling inom distriktet, skulle enligt rekommendationsförfarandet av rådet förklaras som ordinarie pastor. På grund av frågans speciella innebörd hänsköt Predikantrådet frågan till Missionsstyrelsen för avgörande. Styrelsen tillsatte en kommitté med uppdrag att utreda ärendet ur såväl principiella som praktiska synpunkter. När kommitténs utredning förelåg, sändes den på remiss till distriktsföreståndarekåren, Predikantrådet, Skolstyrelsen, Kollegiet, Predikanternas Riksförbunds styrelse och Kvinnokommittén. Remissyttrandena förelågo vid Missionsstyrelsens sammanträde den 4 april 1950. Sedan styrelsen sålunda tagit del av utredningen och yttrandena beslöt den göra följande uttalande till Generalkonferensen:

Missionsstyrelsen har funnit, att det inte är möjligt att nå full enighet om huruvida Nya testamentets utsagor skola anses utgöra hinder för anställande av kvinnor såsom församlingsföreståndare. Under dessa förhållanden vill styrelsen hänvisa till att enligt Missionsförbundets konstitution varje församling själv har att avgöra sin ställning till frågan om kvinnan som församlingsföreståndare. I den mån det visar sig föreligga behov, bör därför också Svenska Missionsförbundet i vanlig ordning låta även kvinnor få möjlighet till utbildning vid Missionskolan, och de kvinnliga pastorerna böra i vanlig ordning uppföras på listan över ordinarie pastorer.

Då frågan om kvinnliga pastorer aktualiserats, blir det nödvändigt att vissa dithörande praktiska frågor utredas och avgöras. Styrelsen hemställer därför om Generalkonferensens bemyndigande att vidtaga de nödvändiga åtgärderna.

En synnerligen livlig debatt utspann sig omkring denna fråga — inalles gjordes ett 30-tal inlägg. Med något enda undantag anslöto sig de olika talarna rent principiellt till de av missionsstyrelsen framförda synpunkterna. Där emot befarade en del, att svårigheter skulle uppstå vid det praktiska genomförandet. Förslag framkom också om bordläggning till nästa års Generalkon-

ferens för att församlingarna skulle få tillfälle att taga del av yttrandena från de olika remissinstanserna.

Sedan bordläggningssyrkandet avslagits, bifölls med överväldigande majoritet missionsstyrelsens uttalande i principfrågan samt dess hemställan om Generalkonferensens bemyndigande att verkställa den utredning, som ytterligare erfordras, och för övrigt vidtaga

de åtgärder, som äro nödvändiga för de praktiska frågornas avgörande.»

Utom i dessa speciella fall tycks alltså pastors- och församlingsföreståndaräm- betet inom frikyrkorörelsens samfundsbildningar vara förbehållet männen. Någon stadga eller något prejudicerande beslut, som i princip utestänger kvin- nan från tjänsten, är emellertid icke någonstades förhanden.

KVINNAN OCH PRÄSTÄMBETET I ANDRA KYRKOR

Nedan lämnas en kort sammanfattande redogörelse för huru frågan om kvinnans förhållande till det prästerliga ämbetet m. m. behandlats och utvecklats inom vissa andra kyrkor.

Norge

En utgångspunkt för den utveckling, som på ifrågavarande område ägt rum i Norge, finnes i en kungl. resolution den 22 dec. 1911, varigenom den gamla föreskriften att kvinnor icke fingo tala i kyrkor upphävdes. Kvinnor fingo nu tillåtelse att i kyrkor hålla föredrag, vilka hade församlingens kristliga upplysning till ändamål. Däremot fingo de icke predika eller hålla uppbyggelseföredrag. Genom lag den 9 febr. 1912 bestämdes vidare att kvinnor icke fingo tillträde till ämbeten i statskyrkan.

Under åren 1917 och 1921 infordrades yttranden i frågan om kvinnliga präster från biskoparna, vilka emellertid avrådde från en dylik reform. En kungl. resolution den 6 febr. 1925 gav dock kvinnor rätt att tala till uppbyggelse i kyrkorna, men med den inskränknin- gen att de icke fingo tala vid ordinarie gudstjänster, högmässa och aftonsång.

År 1926 infordrades yttranden från menighetsråden, av vilka 43 uttalade sig för reform, 957 mot reform, medan

8 ej avgåvo något svar och 6 ej ville göra något uttalande.

I en proposition år 1934 framlades frågan om rätt för kvinnor att erhålla tillträde till statens ämbeten och därvid upptogs bestämmelsen, att kvinnor skulle hava tillträde till prästämbetet. I stortinget avgåvos 78 röster för propositionen och 69 mot densamma, vilket innebar att den föreskrivna majoriteten av $\frac{2}{3}$ icke uppnåddes. En proposition år 1936 rönt samma öde.

Biskopsmötet år 1937 hemställde till kyrkodepartementet att framlägga en proposition om inrättande av kvinnliga församlingstjänster genom utbyggande av diakonisstjänsten, vilket dock ej för- anledde någon regeringens åtgärd.

År 1938 framlades en proposition »om adgang til å ansette kvinner i statens embeder», vari icke förekom något undantag för kyrkliga ämbeten. Kyrkodepartementet hade uttalat som sin principiella åsikt, att de kyrkliga ämbetena icke skulle utgöra något undantag. Hän- syn borde dock tagas till om en försam- ling av principiella grunder icke öns- kade få kvinnlig präst.

Propositionen bifölls med ett tillägg att kvinnor icke skulle anställas i för- samlingar, som av principiella grunder uttalade sig mot kvinnliga präster. Nå- gon kvinnlig präst har dock ännu ej vigts till tjänst i kyrkan. Emellertid har

år 1949 genom ändringen i den norska kyrkohandboken möjlighet givits för lekmän, såväl manliga som kvinnliga, att under vissa betingelser förrätta dop och utdela nattvarden. Enligt vad Kristeligt Pressekontor i Oslo uppgiver har nämligen genom kungl. resolution jämlikt § 16 i grundlagen såsom tillägg till handboken för norska kyrkan fastställts ritual för vigning av kristna lekmän till medhjälpare i församlingsarbetet. Vidare ha ändringar företagits i fråga om reglerna för sockenbud och sakramentsförvaltning genom kristna lekmän utanför kyrkorummet. Reglerna innebära, att biskopen på förslag av kyrkorådet kan ge kristna lekmän, som tillhöra den norska kyrkan, fullmakt till sakramentsförvaltning vid sockenbud. Vidare kan biskopen ge kristna lekmän, som utföra en kristen tjänst vid större anläggning, fullmakt att utdela nattvarden. Denna bestämmelse gäller också vid anstalter och sjukhus.

När någon enligt dessa regler får fullmakt att utdela nattvarden vid anstalter och sjukhus, kan biskopen tillika ge vederbörande fullmakt att förrätta dop efter de regler, som i handboken stadgas för barndop i kyrkan. Förutsättningen är, att det finns möjligheter att utföra sådant dop efter de gällande bestämmelserna i vederbörande anstalt eller sjukhus. De nya bestämmelserna ha fastställts efter förslag av biskopsmötet.

Det nya, som tillkommit genom det nämnda beslutet, är kristna lekmäns behörighet att delta i nattvardsutdelningen i kyrkan. Alltsedan 1913 har biskopen kunnat auktorisera lekmän som förvaltare av nattvarden sakrament på avsides liggande platser och ombord på fartyg på utrikes ort. Sedan dess har alltså nattvardsförvaltning av lekmän icke varit olaglig.

Så länge det inte fanns något behov av assistans av lekmän vid nattvardsutdelningen i kyrkorna, har det inte funnits någon anledning att väcka frågan om lekfolkets bistånd där. Men förhållandena ha ändrats och det är nu ofta så stora nattvardsgångar, att gudstjänsten blir ytterst utdragen, när prästen skall vara ensam om utdelningen. Efter den kungliga resolution, som nu avgivits, blir det möjligt att bland lekfolket i församlingen utse assistenter till prästen. Det skall ske på ansökan av vederbörande präst och med bifall av kyrkorådet. Det blir sedan biskopens sak att ge vederbörande lekman fullmakt.

En nyhet i denna resolution är också, att även kvinnor nu komma att kunna få fullmakt av biskopen att utdela nattvard. Tidigare kunde fullmakten bara ges åt män. Nu skola kvinnor, som ha en församlingsmässig tjänst, kunna utdela nattvarden och även förrätta barn dop. Man har härvid särskilt tänkt på kvinnor, som äro knutna till anstalter som sjukhus, fångelser etc.

Danmark

Frågan om kvinnliga präster framfördes redan år 1904. En kungl. proposition avgavs till riksdagen år 1919, enligt vilken kvinnor skulle hava samma tillträde som män till samtliga ämbeten utom de militära. Lagen antogs i folkettinget men ändrades i landstinget så att kvinnor icke skulle få tillträde till prästämber.

Ett par följande lagar byggde vidare på denna grund såsom lagen av den 4 mars 1921. Följande år utkom den s. k. lekmanlagen den 30 juni 1922 angående tillträde till prästämbete i folkkyrkan. Lagen ger på vissa villkor lekmän och akademiker utan teologisk

utbildning tillträde till prästämbetet men omnämner endast män.

År 1924 gjorde Dansk kvindesamfund jämte en del kvinnliga teologie kandidater och teologie studerande en framställning till regeringen, att kvinnor skulle få prästvigas för tjänstgöring som präster vid kvinnliga straffanstalter, barnbördshus jämte stiftelser och andra hem för kvinnor. Vid den förberedande remiss, som företogs av kirke-ministeriet, gjorde den teologiska fakulteten i Köpenhamn en hänvisning till ett uttalande från 1919 om att det icke kunde göras några principiella invändningar mot att ge kvinnor tillträde till prästämbetet för tjänstgöring vid särskilda anstalter för kvinnor. Bland menighetsråden var ett flertal mot att ge kvinnor tillträde till prästämbetet i allmänhet, medan en ganska betydande minoritet uttalade sig för att ge kvinnor tillträde till prästämbete för tjänstgöring vid anstalter för kvinnor. En proposition om rätt att prästviga kvinnor för tjänst vid ovannämnda anstalter framlades för riksdagen men kom ej upp till avgörande behandling.

År 1941 infogades i lagen om tillträde till prästerliga tjänster en bestämmelse att frågan om kvinnors tillträde till prästerliga ämbeten och tjänster skulle tagas upp vid riksdagen 1945—46.

År 1946 begärde en valgmenighet i Nørre Ørslev på Falster att få till präst kalla teol. kand. Johanne Andersen. I anslutning härtill framlades den 6 november samma år en motion och den 6 december en kungl. proposition om kvinnors tillträde till prästämbetet. Innan den sistnämnda framlades, hade kyrkoministern tillfrågat biskoparna, av vilka sju förklarade, att de icke ville ordinera kvinnor till prästämbetet, »medens to ikke fandt, der var noget at invende imod at ordinere Kvinder».

I debatten i riksdagen uttalade kyrkominister Hermansen, att han icke ville, att man skulle påtvinga någon församling en kvinnlig präst utan giva varje församling rätt och möjlighet att få den präst, som den önskade.

Lagen antogs och stadfästes den 4 juni 1947 (nr 173). Den 10 mars 1948 utnämndes teol. kand. Johanne Andersen till präst i ovannämnda församling.

Efter detta beslut och sedan ytterligare en del lagändringar företagits, blevo tre kvinnor prästvigda i april 1948 av biskop Øllegaard i Odense, av vilka två äro verksamma i församlingsarbete och en i fångvård.

Finland

Några kvinnliga präster finnas ej i Finlands evangelisk-lutherska kyrka. Däremot finnas sedan år 1932 anställda kvinnliga s. k. sacri ministeriikandidater, sedan år 1947 benämnda teologie kandidater, som anställas i vissa församlingar och avlönas av kyrkligt-kommunala medel. Deras uppgift är att biträda prästerskapet i det frivilliga församlingsarbetet genom medverkan i söndagsskolor, ungdomsverksamhet, predikningar, vid evangelisationsmöten i kyrkor och församlingshem m. m. Omkring 170 kvinnor ha avlagt dessa examina. C:a 25 % av dem äro f. n. anställda i församlingsarbete.

England

På de s. k. Lambethkonferenserna, där de anglikanska biskoparna sammanträda till gemensamma rådspägningar, har frågan om kvinnans ställning i kyrkan gång efter annan varit föremål för överläggning. Så var fallet t. ex.

redan år 1897. Men först på senare tid har frågan tydligen intensifierats, vilket delvis hänger samman med de betydande kvinnliga insatser, som gjorts i engelskt kyrkoliv. En ganska utförlig utredning gjordes av en kommitté, tillsatt av ärkebiskopen i Canterbury, och publicerades under titeln *The ministry of women* år 1919. Den låg som grundval för det beslut, som fattades vid den betydande konferensen år 1920, då c:a 250 anglikanska biskopar voro närvarande.

Konferensen uttalade sig för att återuppliva det gammalkyrkliga diakoniss-ämbetet. Diakonissorna skulle skänka andlig och lekamlig hjälp framför allt åt kvinnor. Följande ämbetsåligganden skulle kunna anförtros dem: att förbereda katekumener och konfirmander till dop och nattvard, att biträda vid förrättandet av dop och i nödfall själva förrätta dop, att bedja med och giva råd åt kvinnor, att med biskopens och församlingsprästens medgivande och på de villkor, som fastställas av biskopen, hålla morgon- och aftonbön i kyrka och föreläsa litanian med undantag av de delar, som äro avsedda endast för präst, och att i kyrkan leda bön och med biskopens tillstånd undervisa och förmana församlingen. Den sistnämnda punkten, alltså om tillstånd att i kyrkan leda bön o. s. v., antogs med 117 röster mot 81. Diakonissan skulle vigas av biskopen med handpåläggning. Hennes utbildning skulle omfatta rent religiös verksamhet samt praktisk och intellektuell skolning. Särskilt skulle hon studera bibeln, den kristna läran, *Common prayerbook* och kyrkohistorien.

Även ett annat uttalande förtjänar att anföras: Tillfälle bör givas åt kvinnor likaväl som åt män, vederbörligen kvalificerade och gillade av biskopen, att

tala såväl i kyrkor som ock annorstädes och att leda i bön vid andra tillfällen än kyrkans regelbundna och lagstadgade gudstjänster. I den anglikanska kyrkan finnas som bekant särskilda s. k. läsgudstjänster, som ledas av lekmän, vilket det alltså var meningen, att man skulle kunna anförtro åt kvinnor.

Vid årsskiftet 1931/32 tillsatte de båda ärkebiskoparna en kommission, vilken år 1935 avgav sitt utlåtande *The ministry of Women, Report of the Archbishops Commission, London 1935*.

Kommissionens beslut gick ut på att det kvinnliga diakonatet och kvinnors medarbetarskap i kyrkan skulle utvidgas. I sistnämnda hänseende framhölls att kyrkan i större utsträckning än hitintills skulle taga vara på kvinnans begåvning och intresse för kyrkligt arbete. Kvinnor skulle sålunda kunna predika icke endast vid fria sammankomster utan även vid ordinarie gudstjänster. Kvinnor skulle även kunna leda sådana gudstjänster, som enligt gällande ordning kunna skötas av lekmän, leda stilla dagar o. s. v. Kvinnor skulle även vara valbara till ombud och innehava samma valda ställning som män.

Åren 1942 och 1944 tillsattes liknande kommissioner, som framställde närmare förslag om, hur denna diakoniss- och församlingstjänst borde utformas. Några positiva beslut synas dock dessa utredningar ej ha föranlett.

Man kan alltså sammanfattande säga, att kyrkans ledning i England icke vill ha kvinnliga präster. Den har i stället gång på gång uttalat sig för utvidgande av diakonissverksamheten och annan kvinnlig verksamhet, som icke är av direkt prästerlig art.

Det vore dock felaktigt att påstå, att detta är den enda linjen, som kan iakttagas. I fråga om kvinnors tillträde till prästämbetet skapades redan år 1929

The society for the ministry of women, vilken sammanslutning år 1942 fortsatte under namnet The society for the equal ministry of men and women in the church (S.E.M.C.). President är professor C. E. Raven. För att vinna sitt syftemål håller sällskapet konferenser och möten, utsänder talare, söker skapa lokalavdelningar och utger en publikation The coming ministry. Lierade med sällskapet äro ett par andra organisationer Fellowship of equal service in the church, vilken har sin verksamhet i Skottland, och vidare Anglican group for the ordination of women to the historic ministry of the church.

I ett fall har emellertid inträffat, att en biskop i den anglikanska kyrkan vigt en kvinna till präst. Det var biskopen i Hongkong R. C. Hall som i januari 1944 vigde en kinesisk diakonissa Lei Tim Oi till präst, varvid han hänvisade till de av kriget orsakade svårigheterna. Ärkebiskopen i Canterbury gjorde ett uttalande, vari han sade sig förstå de omständigheter, under vilka biskopen av Hongkong handlat, men framhöll samtidigt, att det icke vore tillåtet för en biskop att vidtaga åtgärder, som voro i strid mot kyrkans lagar. Lösning av konflikten skedde genom att vederbörande biskopsmöte vid ett sammanträde i mars 1944 beklagade, att biskopen av Hongkong gjort sig skyldig till en »incanonical action» och hemställde, att han skulle acceptera den avsägelse från prästämbetet, som diakonissan redan ingivit till honom.

Under kriget förordnade krigsdepartementet ett antal särskilt kvalificerade kvinnor »chaplains assistants» som medhjälpare till prästerskapet i dess arbete inom försvarsmakten.

Inom den kongregationalistiska frikyrkan har man kvinnliga präster sedan år 1917. Den sista tillgängliga för-

teckningen från år 1946 upptar namnen på 30 prästvigda kvinnor, av vilka 20 voro i England och 5 i Skottland. Av de 30 voro 21 uteslutande i sin kyrkas tjänst. De i denna frikyrka prästvigda kvinnorna ha samma rättigheter som män.

I den presbyterianska kyrkan i England har dess General Assembly uttalat, att det icke i princip finnes något hinder för att tillåta kvinnor bliva präster. Dock ha ännu inga kvinnor begärt att vigas till tjänst inom denna kyrka.

Inom den engelska metodistkyrkan har man flera gånger uttalat, att det icke finnes något hinder för kvinnor att bliva prästvigda. Där finnas dock icke några kvinnliga präster för närvarande (juli 1947).

Den baptistiska kyrkan i England och Irland har i princip uttalat sig för lika ställning för män och kvinnor och har f. n. tre prästvigda kvinnor i tjänst.

Vid Lambethkonferensen år 1948, vari deltog 329 ärkebiskopar och biskopar från det brittiska samväldet, behandlades åter frågan om kvinnliga präster. Från södra Kinas biskopsdöme hade inför en generalsynod påyrkats, att för en tidsperiod av 20 år en diakonissa skulle få bliva prästvigd. Det framhölls att hon hade samma teologiska, andliga och pastorala kvalifikationer, som fordras för ordination av en diakon till prästämbetet. Vidare påpekades att hon var fyllda 30 år, var ogift och hade för avsikt att förbliva ogift. Om hon senare skulle komma att ingå giftermål, skulle hon till biskopen återlämna sitt brev på prästvigning. Generalsynoden hänsköt ärendet till Lambethkonferensen. Den kommitté som behandlade ärendet vid konferensen yrkade avslag. Lambethkonferensen beslöt uttala, att ett sådant experiment skulle strida mot tradition och ordning och skulle all-

varligt ingripa i (affect) den engelska kyrkans inre och yttre relationer. Konferensen erinrade om de avgöranden, som förut träffats i detta ärende och uttalade som sin mening, att tiden icke vore inne för att upptaga ärendet till vidare formell överläggning (that the time has not come for its further formal consideration).

Schweiz

Förhållandena i Schweiz präglas av att de olika kantonerna i kyrkligt avseende äga en vidsträckt självbestämmanderätt.

För att ernå anställning som präst fordras att vederbörande skall ha avlagt examen dels inför teologisk fakultet, dels inför kyrklig myndighet. Sistnämnda examen ombesörjes för flera kantoner av en prövningskommission, som är av staten erkänd, varav även följer att den som avlagt examen erhåller rätt till avlöning från staten.

År 1913 begärde ett par kvinnliga teologie studerande i Zürich, att därvarande fakultet skulle få verkställa nu omförmäld prövning, vilket även beviljades samtidigt som det dock uttryckligen förklarades, att examen icke skulle medföra rätt till anställning i prästerlig tjänst. Kyrkliga myndigheter anställde sedan kvinnor i församlingstjänst utan prästerliga uppgifter. Sedan en del kvinnor vikarierat på prästerliga befattningar, förklarades vid kyrkosynoden i Zürich 1917, att församlingarna skulle ha rätt att anställa kvinnor i predikotjänst. Vid synoden 1919 började man diskutera frågan om kvinnors anställande i direkt prästerlig tjänst och deras ordination och fortsatte därmed på de följande synoderna till år 1923 med anledning av att en församling i Zürich

1919 hade uttalat, att val av kvinnor till prästerlig tjänst vore lagligt. Synoden 1923 uttalade: »Die bestehenden Gesetze gestatten weder die Übertragung eines vollen Pfarramtes an weibliche Personen, noch die Schaffung eines vom Staate besoldeten weiblichen Helferamtes.» De enskilda församlingarna hänvisades alltså till att på egen bekostnad och under de kyrkliga myndigheternas uppsikt anställa kvinnliga teologer som »Gemeindehelferinnen». Dessa kvinnliga teologer skulle ha avlagt de teologiska examina, som fordrades för prästvigning. I egenskap av kyrkoherdens medarbetare skulle de på hans ansvar utöva de prästerliga funktioner, som voro fastställda av Kirchenrat. Sedan 1932 kallas dessa kvinnliga medhjälpare Pfarrhelferinnen.

Sedan 1919 ha kvinnliga teologer varit i församlingstjänst i Zürich. Utvecklingen gick vidare därigenom, att den ena församlingen efter den andra började anställa kvinnliga teologer. Så var fallet t. ex. i Basel, Bern, Solothurn, Wallis, Glarus, Schaffhausen, St. Gallen, Graubünden, Aargau och Tessin. Numera förekommer ofta att i uppgifterna för dessa församlingsmedhjälpare ingår att predika i högmässan och andra fastställda gudstjänster.

Även förekommer att i vissa kantoner respektive församlingars kyrkoråd meddelat dessa kvinnor rätt att döpa och begrava.

De kvinnliga teologerna i Schweiz ha skapat ett särskilt organ Schweizerischer Theologinnenverband, som har sitt säte i Zürich. År 1945 utsändes från detta ett upprop till de evangeliskt-reformerta församlingarna, vilket har sitt intresse att taga del av, emedan här ett program och en motivering för de kvinnliga teologernas verksamhet framlägges.

Frankrike

I Frankrikes reformerta kyrka har man anställt kvinnliga assistenter, vilka dock icke äga behörighet att utöva en prästs alla funktioner.

År 1946 hade den franska reformerta kyrkan två kvinnor, som voro anställda i församlingstjänst och där hade ledande ställningar i sina församlingar (de betecknas i tillgängliga uppgifter som chefs de paroisse et dotées de la délégation pastorale). Dessutom händer det rätt ofta, att kvinnor som äro anställda i församlingens tjänst tillfälligtvis erhålla rätt att distribuera nattvardens sakrament. Sammanlagt voro ett 50-tal kvinnor i den reformerta franska kyrkans tjänst i åtskilliga olika tjänster. Många av dessa utöva efter kyrkoledningens medgivande alla till prästämbetet hörande funktioner.

Den franska reformerta kyrkans nationalsynod (Le synode National) beslöt den 11 juni 1949 med 62 röster mot 11 att viga en kvinna till prästerlig tjänst. I ett samtidigt gjort uttalande betonades emellertid att fallet skulle anses som exceptionellt. Vigningen ägde rum i oktober 1949.

Inom den franska lutherska kyrkan, L'Église luthérienne, har visserligen frågan om kvinnliga präster varit föremål för diskussion, men något avgörande i saken har ännu icke träffats. Om sålunda den teoretiska bakgrunden är oklar, så har i alla fall det praktiska handlandet gått sin egen väg. Den lutherska kyrkan har i sin tjänst flera kvinnor. En av dessa innehar befattningen som pastor, medan de andra äro assistenter.

Inom L'Église réformée évangélique tillåtas kvinnor studera vid den teologiska fakulteten i Aix. Kyrkan syssel-

sätter även i församlingsvård en del kvinnliga assistenter.

L'Église réformée d'Alsace har uppfattningen att kvinnor kunna få tillträde till prästämbetet och viger även därtill. Inom denna kyrka finnas 5 eller 6 i prästerlig tjänst varande kvinnor.

L'Église luthérienne d'Alsace har icke teoretiskt avgjort frågan om kvinnliga präster. I praktiken tjänstgöra flera kvinnor som präster (vicaires) inom kyrkan.

I en rapport från Elsass-Lothringen framhålles att en del kyrkor därstädes redan på 1920-talet begynte anställa kvinnliga präster.

Holland

Tanken på kvinnliga präster gjorde sig först gällande bland mennoniterna, vilka härstamma från Menno Simon (1492—1559), en katolsk präst som utträdde ur den katolska kyrkan och blev ledare för en döpelsriktning, som i Holland sedan 1811 kallas Algemeene Doopsgezinde Societet. Efter åtskillig diskussion beslöt sekten år 1905 att tillåta kvinnor att prästvigas. Det dröjde dock ända till 1911, innan denna teoretiska bestämmelse fick ett praktiskt resultat. Då prästvigdes den första kvinnliga prästen i Holland. Då hon 1915 gifte sig, nedlade hon sitt ämbete, men efter makens död begynte hon på nytt, dock icke i förbindelse med sin kyrka utan i stället med Rotterdam Linker Maasover-section, tillhörande holländska protestantiska förbundet.

Även bland remonstratensernas sekt började rätt tidigt önskemål om att få kvinnliga präster göra sig gällande. Vid konferensen i Groningen år 1908 var frågan om kvinnliga präster före, men det dröjde ända till 1915, innan ett posi-

tivt beslut hade fattats. År 1918 genomgick en kvinna examination för verksamhet inom sekten. Hon anställdes först såsom kurator, men blev redan 1920 kallad till pastor i remonstratensernas reformerade församling i Zvamerdam.

Även den lutherska kyrkan i Holland har öppnats för kvinnliga präster. Detta skedde år 1926.

Sammanfattande kan man säga att bland mennoniterna f. n. finnas 18 kvinnliga präster, bland remonstratenserna 11 och bland lutheranerna 4. Samtliga dessa utöva alla till ett prästämbete hörande funktioner.

Inom den holländska reformerta kyrkan är läget dock annorlunda. Här har man ganska bestämt satt sig emot tanken på kvinnliga präster, även om åtskillig debatt förekommit.

På grund av den stora prästbrist, som f. n. råder i den holländska kyrkan, har kyrkan gång efter annan tagit kvinnor i sin tjänst, varigenom en viss lättning i de av prästbristen förorsakade problemen uppstått.

Omnämnas bör även, att styrelsen för de förenade holländska missionssällskapen år 1947 vigde en kvinnlig missionär till präst med alla prästerliga rättigheter.

Såväl det holländska K.F.U.K. som ock andra organisationer driva f. n. propaganda för ett helt öppnande av prästämbetet för kvinnor.

Tyskland

I Tyskland ha kvinnor sedan förhållandevis rätt lång tid tillbaka haft särskilda tjänster i kyrkan. Redan år 1905 upprättades kristligt-sociala kvinnoseminariet i Hannover. Sedan 1909 finnes en liknande skola i Berlin, ledd av den

preussiska kyrkans centralkommitté för inre mission. År 1920 togs ytterligare ett steg framåt på denna väg genom det då i Münster upprättade seminariet för Pfarrgehilfinnen och kristendomsläraryrinnor, vilket var anslutet till därvarande diakonissanstalt. I regel ha kvinnor, som utbildats vid dessa och andra likartade skolor, en utbildningstid av två år, vari ingår ett års praktikant-tjänstgöring. Utbildningen avslutas med en kyrklig examen. De sålunda utbildade få såsom namnet anger plats som prästernas medhjälpare och användas i en mångfald olika sysslor i församlingsarbetet.

Vid sidan av dessa Pfarrgehilfinnen trädde genom en lag antagen av den kyrkliga generalsynoden 1927 Vikarin.

För att anställas som Vikarin kräves teologisk universitetsutbildning i stort sett av samma omfattning som för de manliga teologerna. Mellan den första och andra avdelningen av examen skall en kvinnlig teolog hava minst 2 års praktisk tjänstgöring i församling eller i annan kristlig verksamhet, t. ex. i inre mission eller ungdomsarbete.

År 1936 togs nästa steg. Då blev den första kvinnan prästvigd i bekännelsekyrkan i Preussen. Prästvigd kvinna kallas för Frau Vikarin. Prästvigning medför full prästerlig tjänstgöringsrätt, alltså även rätt till sakramentsförvaltning på vissa villkor. Dessa kvinnliga präster skulle icke predika vid ordinarie gudstjänster. De få icke heller förvalta sakramenten utan särskilt tillstånd vid varje tillfälle. Huvudsakligen ägde sådan sakramentsförvaltning rum i kvinnofängelser. Enskilda storstadsförsamlingar ha anställt kvinnliga präster för att hjälpa prästerna i församlingsarbetet, särskilt själavård, besök på sjukhus och i hem, konfirmandundervis-

ning, bibellektioner för kvinnor, undervisning av konvertiter, ungdomsarbete o. s. v. Flera kvinnliga präster äro anställda som resesekreterare. Bekännelsekyrkan hade i Berlin anställt en kvinnlig präst för arbetet bland kvinnliga studenter vid universitetet. I Würtemberg, där kristendomsundervisningen ombesörjes av kyrkan, sköta kvinnliga präster en del av undervisningen. Före kriget var c:a 200 Vikarinnen i verksamhet i Tyskland.

Sådant var alltså läget i Tyskland före det sista världskrigets utbrott. För att söka få en bild av nutidsläget har en förfrågan riktats till biskopen i Berlin, Dibelius, vilken i en skrivelse av den 12 augusti 1947 bl. a. svarat:

Frågan om att giva kvinnor tillstånd att utöva pastoral tjänst har i de enskilda tyska kyrkorna reglerats olika. Den allmänna linjen är följande: Den teologiskt bildade kvinnan, som icke vill bli lärarinna, kan träda i församlingens tjänst såsom Vikarin. Efter en andra och sista examen, som särskilt tagit sikte på hennes blivande kall, blir hon »eingesegnet» till Vikarin. Denna välsignelseakt skiljer sig endast i teorien från prästerlig ordination. Sin verksamhet har en Frau Vikarin bland församlingens kvinnor och barn. Gudstjänst skall hon blott hålla i kvinnofängelser, i sjukhusens kvinnoavdelningar o. d. Däremot skall hon icke hålla offentlig församlingsgudstjänst. Sakramentsförvaltning skall hon kunna handhava efter särskilt medgivande. På grund av den tilltagande prästbristen har dylikt medgivande blivit synnerligen vanligt.

I Tyskland har det blivit ett medvetet strävande från de kvinnliga prästernas sida att uppnå tillåtelse att fullt utöva en manlig prästs funktioner.

De svåra förhållandena under de sista

femton åren ha i viss mån gått dessa strävanden till mötes. Under kriget var det sålunda mycket svårt att förse församlingarna med präster. De Vikarinnen, som då erbjödo sig tjänstgöra, blevo utsända för att över huvud taget gudstjänst skulle kunna hållas. Prästbristen fortfar och kommer att under de närmaste åren bli ännu mer kännbar. Under den nationalsocialistiska tiden blev nämligen rekryteringen till teologiska studier mycket ringa. F. n. finnes på universitetet endast omkring en tredjedel av de teologie studerande, som normalt skulle behövas. Under kommande dagar blir därför resultatet, att ett stort antal kvinnor bli sysselsatta i församlingstjänst.

Den tyska kyrkoledningen kämpar emot denna utveckling men viker tillbaka steg för steg. Kyrkorättsligt sett försvaras situationen med att i bestämmelserna för Vikarinnen står en klausul, innehållande att Vikarinnen i nödfall kunna få hålla gudstjänst och utdela sakramentet. Uttrycket nödfall är ett tånjbart begrepp och kyrkoledningen kan med rätt säga, att livet i våra dagars Tyskland icke består av något annat än nödfall, slutar biskop Dibelius.

USA

I en koncentrerad rapport angående frågan om kvinnliga präster i USA, vilken den 1 mars 1948 utarbetats av Department of research and education, Federal council of churches of Christ in America, konstaterar man:

Följande sammanslutningar ordinera kvinnor och giva dem full kompetens som präster: Northern Baptist Convention, Church of the Nasarens, Congregational Christian Churches, Inter-

national Convention of the Disciples of Christ, Religious Society of Friends African Methodist Episcopal Zion Church, Salvation Army, Seventh Day Baptists, Unitarians and Universalists.

Metodistkyrkan ordinerar kvinnor som lokala predikanter (local preachers), men giver dem icke full kompetens som medlemmar av konferensen (members of Conferens). I praktiken betyder detta att de såsom biträdande präster (supply pastors) kunna utöva alla prästerliga funktioner, men de ha icke någon rätt att få befattning och icke heller rätt till pension, som medlemmarna av konferensen hava.

The United Brethren Church ordinerade kvinnor till dess att den uppgick i

The Evangelical Church. The new Evangelical United Brethren Church ordinerar icke kvinnor. The General Convention of the New Jerusalem ordinerade sin första kvinnliga präst för omkring ett år sedan.

The coloured Methodist Episcopal Church och The Church of the Brethren tillåta kvinnor att verka (license women) men ordinerar dem icke. De flesta av de mindre baptist-, metodist-, pingst- och helgelsesammanslutningarna ordinerar kvinnor eller tillåta kvinnlig prästerlig verksamhet. I The Evangelical and Reformed Church finnes det icke något lagligt hinder för ordination av kvinnor, men ingen har hittills blivit ordinerad.

ERFORDERLIGA ÄNDRINGAR I KYRKOHAND- BOKEN, DÄREST KVINNOR SKOLA PRÄSTVIGAS

Då gällande kyrkohandbok förutsätter, att endast män kunna prästvigas, bliva vissa ändringar behövlige i kyrkohandboken, därest beslut fattas om att kvinnor skola få tillträde till prästämbetet. Sakkunniga hava med anledning därav upptagit denna fråga till övervägande och anse, att följande omständigheter särskilt böra beaktas.

Som en allmän princip kan nämnas att de i anvisningar och kungörelser förekommande orden »han», »hans» och »honom» icke böra föranleda någon ändring i kyrkohandboken lika litet som t. ex. i lagtext någon ändring företagits i motsvarande fall.

I kyrkohandboken¹ äro följande ändringar behövlige:

Sid. 175. I bönen före biskopsvigning står: »Förläna honom — — — på det att genom hans tjänst.» Orden ändras så att efter »honom» inom parentes insättes ordet »henne». I stället för »på det att genom hans tjänst» införes orden »på det att därigenom».

Sid. 176. I bönen före prästvigning står: »Se i nåd till de män, som nu.» Detta ändras till »Se i nåd till dem som nu».

¹I det följande göras hänvisningar till Den svenska kyrkohandboken. Svenska kyrkans diakonistyrelsens bokförlag 1942.

Sid. 335. I biskopsvigningsritualet står: »Men på det att du, käre broder, med oss» vilket ändras till »Men på det att du med oss».

Sid. 340. I samma ritual förekommer en bön, som börjar med orden: »Vi bedja Dig: Förläna denne din tjänare, som nu är satt till». I denna bön förekommer ett flertal gånger orden »honom» och dessutom ordet »han». Inom parentes sättes på ifrågavarande ställen orden »henne» och »hon».

Sid. 349. I kapitlet om prästvigning står: »De män som nu skola vigas till det heliga prästämbetet äro följande». Detta ändras till: »De som nu skola vigas till det heliga prästämbetet äro följande».

Sid. 351. I samma ritual förekommer bönen: »Vi bedja Dig för dessa våra bröder som nu äro vigda». Detta ändras till: »Vi bedja Dig för dem som nu äro vigda».

Sid. 362. I kapitlet om kyrkoherdeinstallation stå orden: »Du, käre broder». Detta ändras till endast »Du».

Sid. 366. I samma ritual står en bön, börjande med orden »Barmhärtige Gud», i vilken ett flertal gånger ordet »honom» förekommer. Inom parentes sättes på ifrågavarande ställen ordet »henne».

SÄRSKILT YTTRANDE AV HERR BOHLIN OCH FRU LUTTEMAN

Vid 1938 års kyrkomöte framlade dåvarande rektorn Manfred Björkquist en motion om »utredning rörande de frågor, som sammanhånga med inrättandet av en ny kvinnlig tjänst inom svenska kyrkan».

Undertecknade instämde då i motionens syfte, enär det alltid synts oss angeläget att i ökad omfattning och på olika vägar bereda rum för ordnad kvinnlig verksamhet inom kyrkan.

Denna vår uppfattning står på intet sätt i strid mot det utlåtande rörande kvinnliga präster, som vi här förorda. Redan motionen av år 1938 betonade

nämigen, att intet principiellt hinder borde resas mot kravet på kvinnliga präster. Då de av Kungl. Maj:t år 1946 tillsatta sakkunniga fått i uppdrag att utreda frågan om kvinnas behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster överhuvud, hålla vi före, att frågan i så måtto kommit i ett nytt läge, att man icke längre rimligen kan undgå förorda, att den praktiska konsekvensen drages av det ovan angivna principiella ställningstagandet.

Vi ha velat i ett särskilt yttrande påpeka detta för att förebygga varje missförstånd på denna punkt.

SÄRSKILT YTTRANDE AV HERR HALLÉN

De sakkunnigas förslag om att kvinnliga präster skulle få tjänstgöra endast i församlingar med minst två präster är dikterat av hänsyn till den kyrkliga opinionen i församlingarna. Emellertid kan det ifrågasättas om en dylik restriktiv bestämmelse i fråga om rätten att söka och innehava statliga tjänster kan anses stå i överensstämmelse med grundlagens ord om att förtjänst och skicklighet skall vara avgörande i dylika fall. Härtill kommer att genom 1949 års riksdagsbeslut om prästerskapets inplacering i det statliga lönesystemet prästtjänsternas kyrkocommunala karaktär samtidigt fått en mer statlig innebörd, vilket gör hänsynstagandet till grundlagens bud än mer befogat. Även förtjänar framhållas,

att gjorda undersökningar giva vid handen, att antalet kvinnliga teologer, som skulle vilja bli präster, åtminstone i början torde bli skäligen ringa, varjämte de huvudsakligen torde komma att söka sig till de specialuppgifter, som de sakkunniga skisserat. Under sådana omständigheter torde den av de sakkunniga föreslagna restriktionen få minskat aktualitetsvärde. Då jag emellertid i 1923 års betänkande biträtt förslaget om denna restriktiva bestämmelse och då jag på ett tidigt stadium i de sakkunnigas arbete intagit samma ställning i frågan och då jag anser bestämmelsen vara av ganska temporär natur, har jag i förhandenvarande läge ansett mig kunna biträda förslaget om denna restriktiva anordning.

GEMENSAM RESERVATION AV HERRAR HARTMAN, HELANDER OCH LEMARK SAMT FRÖKEN SCHEUTZ

Då undertecknade icke kunnat biträda den av majoriteten framlagda ståndpunkten få vi härmed avgiva följande reservation:

I statsrådsprotokollet av den 28 juni 1946 uttalade statsrådet: »Den av kyrkomötet och riksdagen begärda utredningen synes sålunda nu böra komma till stånd och verkställas genom särskilda sakkunniga.» I detta uttalande hänvisas alltså till både kyrkomötets och riksdagens framställningar. Kyrkomötets begäran gick ut på att en särskild kvinnlig tjänst skulle inrättas i kyrkan.

Vilken inställning man än har till frågan om kvinnliga präster synes oss i alla fall vara önskvärt, att kyrkomötets hemställan om utredning angående inrättandet av en kvinnlig tjänst i kyrkan blir föremål för en mera ingående granskning.

I det nyssnämnda statsrådsprotokollet ansluter sig statsrådet till en uppfattning, som framfördes i 1923 års förslag, vari nämligen påpekas att motståndet mot diakonissorna försvann, i den mån dessa fingo tillfälle att utöva sin verksamhet. Åtskilliga missförstånd som föreligga och vilka icke på principiell väg och än mindre genom maktspråk kunna övervinnas, skulle skingras »om kvinnan får tillfälle att visa vad hon duger till». Därefter fortsätter protokollet: »Vid en förnyad utredning böra därför övervägas olika möjligheter att

försöksvis kunna pröva kvinnor i olika prästerliga uppgifter.»

I uttrycket »försöksvis pröva» måste ligga tanken på en lugn och försiktig utveckling. Majoritetens förslag går ut på att omedelbart öppna prästerliga och biskopliga befattningar för kvinnor. Vi anse, att möjligheter föreligga, vilka bättre motsvara statsrådsprotokollets riktlinjer.

På grundval av ovanstående principiella överväganden vilja vi därför i föreliggande ärende anföra följande:

Behovet av ökad kvinnlig insats i kyrkan

Ät behovet av ökad kvinnlig insats i kyrkans arbete har majoriteten ägnat ett särskilt kapitel. Vi anse betydelsen av denna insats självklar och av ett värde, som utesluter varje diskussion.

Den exegetiska grundsynen

Den exegetiska grundsynen spelar i föreliggande fall en mycket betydande roll. Majoriteten har därvid framlagt följande sammanfattning: »Vår kyrkas bundenhet vid bibeln som norm för kristen tro och kristet liv kan alltså icke ur någon synpunkt anföras som skäl mot kvinnans tillträde till prästämbetet.» (Sid. 46 f.)

I själva verket finnes ett flertal olika exegetiska ståndpunkter i denna fråga.

Om man tager bibelordet rent bokstavligt och därvid utgår från föreskriften i 1 Kor. 14, att kvinnorna skola tiga i församlingarna, är det mycket enkelt att fatta position. Att på detta sätt bryta ut enstaka bibelställen ur det stora sammanhanget är dock en metod som måste leda till godtycke och ofruktbar atomistik.

Med en mera genomtänkt bibelsyn följer emellertid en vetenskaplig debatt, som långt ifrån har resulterat i någon konsensus. Utan att taga ställning i den exegetiska diskussionen — vi anse det för vår del principiellt oriktigt att avgöra ett ärende som detta genom votering — ha vi i bilaga 6 bifogat exempel på en uppfattning, som avsevärt skiljer sig från den majoriteten gjort till sin, och som inom den moderna exegetiken både i Sverige och utlandet, exempelvis England, vunnit stor anslutning.

Då nu så olika synpunkter föreligga, kunna vi icke anse tiden mogen för en kyrklig reform, som innebär ett partitagande för någondera av de diskuterade ståndpunkterna. Frågans betydelse kräver, att man för en sådan förändring i kyrkans liv avvaktar, att bibelforskningen från nu oförenliga ståndpunkter når fram till mera entydiga resultat.

Tradition och bekännelseskrifter

Traditionens betydelse synes oss även särskilt böra övervägas. Först därför att svenska kyrkan genom bekännelseskriterierna inordnat sig i en bestämd fornkyrklig och reformatorisk lärotradition, vilken i prästlöftet blir normativ för var och en av hennes präster. Vidare därför att vår kyrkas bekännelse till reformationen också innebär en anslutning till bekännelseskriteriernas tendens att söka stöd för lära och kyrkosed icke blott i Nya testamentet, utan också

hos kyrkofäderna och i gammalkyrklig lagstiftning. Så sker t. ex. i augsburgska bekännelsens tjugufjärde artikel: »Då således mässan hos oss sker efter kyrkans föredöme enligt Skriften och fäderna, äro vi förvissade om att den icke kan ogillas, i synnerhet som till stor del yttre former för den offentliga gudstjänsten, lika de brukliga, bibehållas.»¹ I fråga om prästämbetet tillämpas denna princip i schmalkaldiska artiklarna, trots att de i övrigt mycket skarpt bryta med romersk-katolsk sed: »Såsom vi se av gamla exempel i kyrkan och hos fäderna, böra vi därför själva inviga till detta ämbete därtill skickade män.»² Ehuru traditionen för reformatorerna icke var rättesnöre för tron på samma sätt som Skriften, ha de sålunda önskat bevara ett levande samband med kyrkans gamla historia. Reformatorerna ha varit medvetna om att kyrkan icke kan reformeras utifrån, utan endast genom att på nytt levandegöra sitt arv.

Den fornkyrkliga traditionen känner inga säkra exempel på kvinnliga präster. Detta betyder dock icke att kvinnorna voro uteslagna från aktiv tjänst i församlingen. Överhuvud synes icke prästämbetet ha haft den betydelse vi äro vana att tillmäta det — det är t. o. m. svårt att få klara belägg för, hur det egentligen fungerade. Däremot hade diakonerna ett inflytande, som efterlämnat klara och imponerande intryck.³ I Statuta ecclesiae antiqua från 400-talet finnas också upplysningar om diakonissornas plikter, som giva bilden av ett ingalunda undanskymt ämbete. Statuterna kräva sådana kunskaper av en diakonissa, att hon skall kunna »undervisa olärda och obildade (imperitas et rusticas) kvinnor om hur de vid tiden för sitt dop skola svara dopförrättaren, och hur de skola leva, sedan de undfått dopet».⁴ Diakonissorna bru-

¹ D. Helander, Svenska kyrkans bekännelseskifter, sid. 72.

² Ibid. sid. 335.

³ Krüger, Handbuch der Kirchengeschichte, sid. 108 f. Eisenhofer, Liturgik II, sid. 364 f.

⁴ Eisenhofer, a. a. II, sid 238.

kade även bära sakramentet till de sjuka. I Apostoliska konstitutionerna framstå diakonissorna som »medlare mellan alla kvinnor och biskop och diakon».¹ I den keltiska kyrkan fingo kvinnor utdela vinet vid den heliga nattvarden.²

Vissa sekter gingo ännu längre: en betydande gnostiker lärde, att kvinnor kunde få celebrera mässan, och montanisterna hade kvinnliga präster.³

Vid medeltidens början synes kvinnornas inflytande i kyrkan ha gått starkt tillbaka, särskilt i Västerlandet, där den kvinnliga kyrkotjänsten även förut hade väckt många betänkligheter. Senare ha emellertid kvinnorna åter fått en starkare position, särskilt inom klosterväsendet.⁴ Man har ifrågasatt, om icke kvinnorna i fråga om allmänbildning och kulturellt inflytande i det utvecklingsskede, som följde på svarta döden, hade ett försteg framför männen.⁴ Det fanns förordningar, att abbedissor skulle bära stav som biskopar — exempelvis i ett pontifikale från 1200-talet (Arles).⁵ Även bör omnämnas att i den bretonska kyrkan kvinnor fingo utdela Herrens Nattvard, vilket emellertid föranledde protester från biskopar i andra delar av kristenheten.² Bland waldenserna funnos ett slags kvinnliga präster.²

Reformationen anknöt, såsom framgår av ovan anförda citat ur bekännelseskriterierna, till den allmänkyrkliga traditionen. »De kyrkliga bruken böra iakttagas,» säger augsburgska bekännelsens apologi.⁶ Så skedde även i Sverige, och det skedde trots all polemik mot det gamla under medveten uppskattning av gammal hävd. Sålunda heter det i Laurentius Petris kyrkoordning av år 1571, att präst skall vigas med händers påläggning, eftersom »thet alt ifrå Apostlarnas tijdh så vthi Christenheten hauffer pläghat tilgå»⁷

Den avgörande prövostenen är dock en annan — och här står man i ohjälplig

opposition till det gamla: »Ther tå någor (som önskar bli präst) skal förhörd och examinerat warda, skal Biscoppen eller the som ther til äro förordinerade, sättia sigh före icke Påwans Canones, vthan the skola haffua S. Pauli Reglo för ögonen.»¹ Bibel-troheten var reformationens princip framför andra principer.

I Skriften funno reformatörerna läran om det allmänna kristna prästadömet. Såsom rektor R. Askmark utvecklat i sin undersökning (se sid. 68) var det endast för ordningens skull, som det enligt Luther skulle behövas särskilda präster, och likväl just därför av lydnad för Gud. Ordningens krav är Guds kallelse. Såsom Luther drog även den svenska reformationen härav den slutsatsen, att kvinnor icke böra bli präster — det heter nämligen i kyrkoordningen: »Sammalund the ordningar som gå på höfvelighet, ährlighet och tilbörlich tucht vthi een Christeligh samqwemd, ther Gudomliga saker haffuas för hender, höra ock så her til, sådana som S. Paulus rörer, ther han lærer... at een qwinna icke skal vppenbarliga tala eller predica j Församblingenne.»²

Samma syn på den yttre ordningen som varande Guds kallelse möter i augsburgska bekännelsens lära om det andliga ståndet: »Ingen bör utan vederbörlig kallelse predika offentligen eller förvalta sakramenten.»³ Dock kan man ifrågasätta om icke bakom denna kallelsetanke står även något annat och mer än ett ordningskrav, nämligen läran om en direkt instiftelse av Gud. Likaså i augsburgska bekännelsens apologi, då det heter att »kyrkan har i uppdrag av Gud att förordna tjänare».⁴ Rektor Askmark har i annat sammanhang påpekat, att den svenska reformationen anlade ett väldigt perspektiv på denna sida av predikoämbetet. Kyrkoordningen ser predikoämbetet grundat redan i urtidslöftet till den fallna mänskligheten och anser, att detta ämbete därifrån kan följas genom hela den bibliska historien fram till apostlarnas dagar. Det går — för att använda ett uttryck av Petrus Jonae Angermannus — »såsom en linja varefter annan» från Guds eviga rådslut genom

¹ Ibid. sid. 141.

² Ibid. sid. 9. Se även Askmark, Ämbetet i den svenska kyrkan, Lund 1949, sid. 141.

³ Dick Helander, a. a. Art XIV sid. 61.

⁴ Ibid. sid. 223.

¹ Cit. Sv. Å. Rosenberg, Den tjänande kyrkan, sid. 22.

² Die Religion in Geschichte u. Gegenwart, art. Frauenamt (Loeschke).

³ Ibid.

⁴ Se exempelvis Egon Friedell, Kulturgeschichte der Neuzeit.

⁵ Eisenhofer, a. a. II, sid. 429.

⁶ D. Helander, a. a. sid 265.

⁷ Kyrkoordningen av år 1571, Uppsala 1932, sid. 142.

Gamla och Nya testamentet och sedan över apostlarnas efterföljare fram till tidens ände.¹

Så starkt betonades detta ena prediko-
ämbete, att praktiskt taget ingenting blev kvar av andra kyrkliga ämbeten och tjänster. Det gällde alla lutherska samfund. »Över huvud är det egendomligt», säger Askmark, »hur tyst och omärkligt den medeltida kyrkans lägre ämbeten försvunno under den svenska reformationskyrkans första tid».² Diakonien liturgiska uppgifter ansågos t. ex. av diakonen Olavus Petri vara »utan all grund... i Skriften».³ Med klostren försvunno också de möjligheter kvinnorna haft att göra en särskild insats i kyrkan. I vissa reformatiska kyrkor märkas redan på 1500-talet ansatser att åstadkomma en kvinnlig tjänst i kyrkan — man vet exempelvis, att det fanns diakonissor i Amsterdam på 1500-talet. Det stannar dock vid sporadiska försök. Först med pietismen börjar det åter finnas plats för en framträdande kvinnogärning i lutherskt församlingliv. Sålunda funnos i den gammalkyrkliga väckelsen under 1800-talet många lekmän, som trots sin snarast »högyrkliga» syn på prästämbetet blevo själasörjare för hela sin bygd. Bland dem funnos också »mödrar i Kristus». Att utdela avlösningen var i dessa kretsar icke något prästerligt privilegium.³

Söndagsskola, missionsföreningar, ungdomsverksamhet öppnade senare nya vägar för kvinnlig aktivitet i församlingen. De frikyrkliga samfunden skapade en mängd verksamhetsformer för sina kvinnliga medlemmar.

Den viktigaste insatsen i fråga om förnyelse av den kvinnliga tjänsten i kyrkan torde dock ha utförts av diakonissanstalterna, vilkas hundraåriga svenska historia rymmer en rik erfarenhet från olika områden av kyrkligt arbete. Impulserna till detta verk kommo tidigast från Tyskland, där Theodor Fliedner år 1836 grundlade den första evangeliska diakonissanstalten

i Kaiserswerth. Av mindre betydelse har varit inflytandet från den engelska diakonien, som lade starkare vikt vid den direkt själavårdande gärningen och genom biskoplig vigning gav diakonissor en fastare ställning i kyrkan. En av de första som införde den tyska diakonins idéer till Sverige var Fredrika Bremer. Hon besökte Kaiserswerth år 1846 — det torde varit första gången anstalten besöktes av en svensk — och gav i en liten skrift Några minnesblad från Rhenstranden år 1848 en entusiastisk skildring av verksamheten. I ett brev till en präst förklarade hon, att det nu fattades föga för att hon skulle slunga pennan och bli diakonissa. Det var emellertid genom de rosenianska väckelsekretsarna, som idéerna från Kaiserswerth kommo att förverkligas i Sverige. År 1851 grundlades diakonissanstalten i Stockholm med huvudsaklig uppgift att »tilldåna sjuksköterskor» — det var Sveriges första sjuksköterskeskola. År 1882 tillkom Samariterhemmet i Uppsala, grundat av Ebba Boström, som tagit starkt intryck av engelsk kärleksverksamhet. Sedermera grundades Härnösands och Göteborgs diakonissanstalter (1912 resp. 1923).

Även om det kvinnliga diakonatet i Sverige gjort sin största insats i sjukvård och socialvård, har diakonissor nästan även i den vanliga församlingsvården med dess differentierade arbete varit av en betydelse, som icke får förtigas. Som ungdomsledare, själasörjare och förkunnare, i vården av barn och gamla, i ömtåliga uppgifter bland missanpassad ungdom, i hemvård och kyrkovård ha svenska diakonissor givit kvinnogärningen en erkänd plats i den svenska kyrkan. Detta har huvudsakligen utförts på frivillighetens väg. Slutligen hör erinras om att även missionen brutit mark för kvinnogärningen i svenska kyrkan. Det svenska missionsarbetet bäres till avsevärd del av en kvinnorörelse, som hör till de största i landet. Kvinnliga missionärer ha arbetat i sjukvård, skolmission, barnhemsarbete o. s. v. — men också i rent evangelisatoriska uppgifter. Hemkomna ha de fortsatt sin förkunnaregärning i missionens tjänst. De ha varit vigda till missionärer men icke till präster, vilket tyder på en arbetsfördelning, som för missionens del synts naturlig och vederlig aldri vållat tveksamhet eller oro.

¹ Ragnar Askmark, a. a. sid. 72. Om samma tankegång hos Olavus Petri se Ibid. sid. 132.

² Ibid. sid. 249.

³ Se exempelvis M. Rosengren, Vendla i Hälleberga, Växjö stifts hembygdskalender 1942, sid. 60. Om ett liknande drag i herrnhutismen se Newman, Nordskånska väckelserörelser, sid. 196.

En översikt av den kyrkliga traditionen i fråga om kvinnornas förhållande till de kyrkliga ämbetena synes leda till följande slutsatser:

1. Kvinnliga präster saknas i den allmänkyrkliga traditionen från fornkyrkan till reformationen.

2. Prästämbetet har icke alltid varit det mest inflytelserika. Det har hänt, att det undanskymts av andra ämbeten.

3. Den reformatoriska tradition, till vilken alla svenska präster genom bekännelseskrifterna och prästlöftet anslutit sig, har icke följt förekommande uppslag från heretiska riktningar angående kvinnliga präster. I sammanhang med denna tradition och reformatorernas teologi äro flera formuleringar i bekännelseskrifterna ägnade att ingiva betänkligheter mot införandet av ett kvinnligt prästämbete, något som även framträder i kyrkoordningen av år 1571.

4. Efter reformationen har den kvinnliga insatsen i kyrkans liv sedan förra århundradet sökt sig nya vägar. Särskilt erbjuder det kvinnliga diakonats i svenska kyrkan en naturlig anknytning för nya strävanden.

Likarättsprincipen

Såsom framgår av den historiska utredning, som företagits, framställes ofta frågan om kvinnliga präster från synpunkten att alla människor skola ha lika rätt och att all rättfärdighet fordrar, att kvinnor skola ha samma rätt till prästämbetet som män. Icke sällan citeras i detta sammanhang bibelspråket: »Här är icke man och kvinna.» Gal. 3: 28. Därav drager man slutsatsen, att män och kvinnor äro likaberättigade att utöva prästämbetet.

Vad nu först det sistnämnda bibelspråket beträffar, må påpekas att det

är ryckt ut ur sitt sammanhang. Ifrågasvarande bibelord syftar på att man och kvinna bägge ha samma tillgång till frälsning. Det är i detta fall icke någon skillnad. Däremot finnes icke här någon som helst hänsyftning på kvinnliga eller manliga präster.

Vid tillämpningen av den i och för sig riktiga likarättsprincipen har majoriteten icke beaktat, att det är en avsevärd skillnad mellan kyrkans organisation och samhällets. Medan samhällets allmänna organisation har pendlat mellan de mest olikartade former — diktatur, ståndssamhälle, fåtalsvälde, demokrati o. s. v. — har kyrkan haft sin egen organisation. Vi anse, att samhällsliga förhållanden skola bedömas från samhällssynpunkt och kyrkliga förhållanden från kyrklig synpunkt. Man kan icke utan vidare överföra ett betraktelsesätt från ett område till ett annat. Man skall icke organisera samhället på samma sätt som kyrkan, vilket vore en säkerligen allmänt insedd olycka. Man skall icke heller ordna kyrkan efter de skiftande samhällsförhållandena. Vådan av försök i den riktningen har i vår tid särskilt framträtt i de totalitära staternas kyrkopolitik.

Likhet i människovärde står icke i motsättning till psykisk och fysisk olikhet. Detta är även den kristna synpunkten. Men — just i denna olikhet ligger ett omistligt värde. Redan i den första kristna församlingen hade män och kvinnor olika uppgifter. Det fanns — för att begagna Pauli bild — många olika lemmar i samma kropp och de olika lemmarna hade icke samma för rättning. Denna grundskillnad har sedan i den kristna kyrkans historia beaktats. Kyrkan har sålunda sökt betona olika sidor av sitt budskap genom att skilja mellan manliga och kvinnliga uppgifter.

Detta sammanhänger med hela frågan om kyrkans väsen. Denna fråga har på senare tid stått i centrum för diskussionen i den systematiska teologien och därvid har särskilt betonats, att kyrkan icke väsentligen är en organisation, jämförlig med föreningar och samhällsbildningar, utan en organism som i likhet med ett träd eller en människokropp växer enligt sina egna inneboende lagar. Om nu ämbetet hör samman med detta organiska liv och inte är någon tillfällig hjälporganisation, så måste man fråga sig om det möjligen också hör till kyrkans egenart, att somliga uppgifter skola skötas av män, andra av kvinnor. Om detta så att säga är naturvuxet i kyrkan, kan man icke här tillämpa ett krav från yrkeslivet, att alla uppgifter skola stå öppna för såväl män som kvinnor. Det vore det samma som att se en orättvisa i att kvinnor inte kunna bli fäder och män inte kunna bli mödrar. Under ovannämnda förutsättningar kan man inte öppna alla uppgifter för alla utan att upphäva kyrkan själv. Om kyrkan växer på naturgrund och är underkastad den polaritet, som utmärker allt högre liv, så kan man därom hysa två motsatta åsikter: Hon är ett stycke primitiv natur, som förverkat sin plats i en effektiv samhällsapparat, där konkurrensen är fri — eller hon är ett välbehövt reservat för familjens ursprungliga livstyp, som har så svårt att få rum i våra maskinerier. Vilket omdöme man väljer beror på om man bejakar livets naturliga villkor eller protesterar mot dem. Men man kan icke genom någotdera ändra på kyrkans väsen.

Vi anse det icke vara vår uppgift att ta ställning i denna vetenskapliga debatt, endast att presentera den och påpeka att rättvisekravet har flera aspekter än dem, som majoriteten ansett själv-

klara. Däremot synes det oss uppenbart, att om män och kvinnor skola ha olika uppgifter i kyrkan, man måste kräva respekt för den ena uppgiften såväl som den andra. Rättvisekravet har en självklar och omedelbar tillämpning på frågan om mödrarnas arbete värdas och omhuldas lika mycket som fädernas. Det gäller kyrkan såväl som hemmet.

Det har i detta sammanhang sitt intresse att konstatera, hur olika principen om likaberättigandet bedömts i den moderna kvinnoemancipationens historia. Detta avspeglas i några synpunkter, som framförts av Ellen Key. I sin bok *Kvinnorörelsen* vänder hon sig mot »den ensidighet, som för en generation tillbaka betecknade hela kvinnorörelsen, att lika rättigheter för könen måste innebära lika funktioner, att utvecklingen av kvinnans krafter måste medföra, att de även brukas på samma område som mannens». (Ellen Key, *Kvinnorörelsen*, sid 158.) Hon var övertygad om att »ur släktets synpunkt måste dock arbetsdelningen i det stora hela förbliva den hittillsvarande» (ibid. sid. 164) och ansåg, att kvinnan icke samtidigt kan utföra en kvinnas och en mans livsgärning (ibid. sid. 169). Det var genom denna hybris, som kvinno-könet nu försyndade sig mot människosläktet (ibid.). Till de stora grundlagarna inom naturen, som ingen kultur kan upphäva, hör moderligheten (ibid. sid. 193).

I tanken på kvinnliga präster aktualiserades likställighetsprincipen i vårt land särskilt av professor Emanuel Linderholm och kretsarna kring tidskriften *Kristendomen* och vår tid. Den i allmänhet övergivna teologiska strömning de representerade och som går under beteckningen sekelskiftets teologi stod mycket nära 1700-talets idéer, där också den moderna kvinnoemancipationen

har en av sina viktigaste utgångspunkter.

Förhållandena i utlandet

Förhållandena i utlandet, som enligt förutnämnda statsrådsprotokoll särskilt böra beaktas, förete en komplicerad bild.

Av de nordiska länderna ha Danmark och Norge infört lagbestämmelser om kvinnas rätt till prästvigning. I Norge har icke en enda kvinna blivit prästvigd, fastän lagen existerat sedan 1938. I Danmark ha tre kvinnor blivit prästvigda, vilket förorsakat och ännu förorsakar stridigheter och kyrklig splittring. Vi kunna i detta sammanhang erinra om den nu (mars 1950) pågående debatten om stiftsbandets upplösning. Präster som tillhöra ett stift, vars biskop prästvigd kvinnor, anse att de icke längre skola behöva lyda under en biskop, vilken uppenbarligen brutit med kyrkans allmänna inställning till denna fråga. De önska alltså få tillfälle att lyda under en biskop i ett annat stift, vilken icke prästvigd kvinnor. Biskopen i Köpenhamn har med anledning av den nämnda prästvigningen av kvinnor uttalat, att man kan betrakta densamma som en tillfällig episod i den danska kyrkans historiska utveckling. I Finland finnes icke någon lag om kvinnors rätt till prästvigning. Däremot arbeta ett flertal kvinnor med teologiska eller andra examina i kyrklig tjänst. De ha utfört ett mycket betydelsefullt och högt skattat arbete. Läget i de nordiska länderna kan sålunda icke anses motivera att hos oss bestämmelser om kvinnliga präster införas. Förhållandena synas oss snarare tala för en bordläggning av ärendet till dess att mera erfarenhet vunnits.

I länder, som stå oss mera fjärran, förekomma kvinnliga präster huvudsakligen i en del dissentersamfund. Ett undantag bildar Schweiz, men man måste här observera, att varje kanton har sina särskilda lagar. I somliga kantoner finnas kvinnliga präster, i andra icke. I rapporten från Schweiz till Amsterdamskonferensen omtalades, att när en kvinnlig präst avgår, blir det merendels diskussion, om det skall tillsättas en manlig eller kvinnlig präst. På flera håll har i Schweiz en reaktion mot kvinnliga präster uppstått. Från ett engelskt dissentersamfund, där kvinnliga präster förekomma, har förklarats att det är svårt att placera dem, emedan församlingarna ofta icke vilja ha kvinnliga präster, att dessa endast fingo mera undanskymda befattningar o. s. v. Från Tyskland inrapporteras även från sådana, som önska kvinnliga präster, att flera församlingar bl. a. i Baden ha börjat reagera mot kvinnor i prästämbetet.

Kvinnliga präster finnas alltså huvudsakligen i dissentersamfund eller församlingar av reformert typ. Det kan visserligen vara av intresse att taga del av detta, men att därav draga för den svenska kyrkan principiella slutsatser är rätt vanskligt bl. a. beroende på att vår kyrkas gudstjänstliv icke är av reformert typ.

Beaktas bör även det olikartade språkbruket i reformerta och lutherska kyrkor. Vad man i den reformerta kristenheten benämner »kvinnlig präst» är stundom icke annat än innehavare av just sådan kyrklig tjänst, som under tecknade föreslå.

Slutligen vilja vi påpeka, att majoriteten i sin skildring av förhållandena i utlandet icke tillräckligt observerat den omfattande kyrkliga insats, som göres av kvinnor i icke prästerlig tjänst. Sålunda finnas i Schweiz och Tyskland

utbildningsinstitut för skolning av kvinnor till kyrkliga uppgifter.

Ekumeniska aspekter

Då det gäller förhållandena i utlandet bör även det stora ekumeniska mötet i Amsterdam 1948 observeras. Vid detta möte var den svenska kyrkan representerad av ärkebiskopen jämte andra delegater. Mötets beslut, i vilket sålunda även de svenska delegaterna deltog, gick ut på att frågan om kvinnliga präster skall bli föremål för en allmänkyrklig utredning, vari läget i olika länder skall undersökas. Den svenska kyrkan är även representerad i den kommitté, som tillsatts för ändamålet.

Vi anse, att den svenska kyrkan är bunden genom detta beslut om icke juridiskt, så i alla fall religiöst och moraliskt. Naturligtvis kan nödfall eller särskilt besvärande och oförutsedda omständigheter förekomma, som motivera brytandet av ett internationellt samarbete. Vi anse dock icke, att det för närvarande föreligger något nödläge, som motiverar ett sådant handlingssätt. Vi hänvisa även till den parlamentariska regel, som iakttagas av Kungl. Maj:t, riksdag och kyrkomöte, att när ett ärende är föremål för utredning skall utredningens resultat avvaktas. Under dessa omständigheter anse vi, att frågan om införandet av kvinnliga präster tills vidare skall bordläggas. Däremot finnes icke något hinder för införandet av en särskild kvinnlig tjänst.

Den ekumeniska aspekten kan i detta sammanhang icke nog starkt poängteras. Enligt vedertagen kyrklig åskådning, vilken har goda stöd i modern exegetik, såsom de verkställda utredningarna visa, är en präst inom en del av den allmänliga kyrkan även präst i *hela* kyrkan. Detta innebär, att en del av

kristenheten icke utan samband med den övriga kyrkan bör avgöra väsentliga frågor angående prästämbetet. Denna syn har särskilt stor betydelse i den anglikanska kyrkan och det skulle allvarligt skada de mycket starka ekumeniska relationerna och samarbetet mellan den svenska och den engelska kyrkan, om den svenska kyrkan på egen hand avgjorde frågan om kvinnliga präster.

I detta sammanhang vilja vi framhålla, att vi icke kunna instämma i de uttalanden, som majoriteten gör om de ekumeniska förhållandena. Sålunda säger man sig kunna räkna med, att »resultatet av fortsatta studier (i den tillsatta ekumeniska kommittén) blir, att olikheterna i uppfattningarna på denna punkt (frågan om kvinnliga präster) ännu klarare markeras och att något positivt beslut... icke kan fattas». Det tillägges därpå att man i Sverige rimligen bör fatta beslut »utan att invänta det ekumeniska avgörande, varom man vet, att det omöjligen kan komma till stånd inom överskådlig framtid». Gentemot detta vilja vi framhålla, att vi icke kunna på förhand uttala oss om en kommittés arbetsresultat, innan detta föreligger, ej heller kunna veta något om det beslut en blivande ekumenisk konferens kommer att fatta.

Majoriteten har även på ett annat ställe varit inne på hithörande ekumeniska angelägenheter och framhåller med all rätt svårigheten i att bedöma hithörande frågor och uttrycker sig då på följande sätt: »Om ett sådant avsteg (prästvigning av kvinnor i Sverige) skulle föranleda anglikanska kyrkan att bryta en redan upprättad nattvardsgemenskap med svenska kyrkan är oviss och synes icke sannolikt.»

En bild av den engelska kyrkans verkliga reaktion i fråga om det kvinn-

liga ämbetet ge handlingarna från Lambeth Conference 1948. Synoden i en kinesisk anglikansk kyrkoprovins hade begärt konferensens yttrande angående ett förslag att prästviga en diakonissa, som hade fullgod teologisk utbildning, var trettio år gammal och ogift. Man ville veta »whether or not such liberty to experiment within the framework of the Anglican Communion would be in accordance with Anglican tradition and order». Svaret blev klart och otvetydigt: »such an experiment would be against that tradition and order and would gravely affect the internal and external relations of the Anglican Communion». Här har alltså det anglikanska episkopatet sagt ifrån att förekomsten av ett kvinnligt prästämbete är en allvarlig sak, icke blott för den anglikanska kristenhetens inre liv, utan också för dess relationer till kristenheten i övrigt.

Konferensen tillägger, att den icke anser tiden inne för att lösa frågan om ett kvinnligt prästämbete och hänvisar »to the wide and important range of work which may be entrusted to deaconesses». Betänkandet slutar med en önskan, att diakonissornas arbete överallt i den anglikanska kristenheten skulle uppmantras och att deras ställning och uppgifter borde klarläggas.¹

Vi ifrågasätta om icke majoriteten här bedömt läget alltför optimistiskt. Den ekumeniska gemenskapen är alltför betydelsefull för att man skulle våga äventyra den på lösa antaganden.

Ändringar i kyrkohandboken

Inom kommittén har verkställts en utredning rörande de ändringar som äro behövlige i kyrkohandboken, därest

¹Lambeth Conference 1948. Encyclical Letter from the Bishops together with the Resolutions and Reports. London 1948.

kvinnor skola erhålla tillåtelse att prästvigas. Vi anse att denna fråga har en icke ringa principiell betydelse. För ändring av kyrkohandbok föreskriver kyrkomötesförordningen $\frac{2}{3}$ majoritet för bifall. Det har påvisats att då denna bestämmelse tillkom, det bl. a. skedde för att icke den dåvarande högkyrkligheten skulle få alltför stor makt att införa ändringar i kyrkohandboken. Det gällde alltså en principfråga.¹ Det är uppenbart att även om de nu nödvändiga ändringarna äro av rätt ringa omfattning så gäller det här en liturgisk principfråga, principen om kvinnornas liturgiska funktion i gudstjänstlivet. En majoritet av $\frac{2}{3}$ blir därför nödvändig i kyrkomötet.

Rättsliga konsekvenser

I detta sammanhang må även påpekas att majoriteten i sitt lagförslag säger: »Genom denna lag upphäves vad i lag eller särskild författning finnes stadgat mot densamma stridande.»

Att åtskilliga ställen i kyrkolagen måste ändras är tydligt. Vidare måste regeringsformen ändras. Man kan ifrågasätta, om icke en ändring måste ske i prästerskapets privilegier av 1723, vilka uppenbarligen förutsätta, att endast män skola kunna prästvigas. I så fall gäller det icke endast ändring av lag och grundlag utan även en privilegieändring.

Ytterligare bör en betydelsefull omständighet i detta sammanhang omnämnas. I regeringsformen anföres den augsburgska bekännelsen, vilken alltså måste ha ett kyrkorättsligt värde, som icke kan undanskjutas. I augsburgska bekännelsen fastslås: »Den andliga och den världsliga makten böra icke sam-

¹Helander, Den liturgiska utvecklingen i Sverige 1811—94, sid. 125.

manblandas» (Art. 28). I kyrkoordningen av 1571 uttryckes en liknande tanke så, att det konungliga och det prästerliga ämbetet icke skola mängas tillhoppa. En av orsakerna till att kyrkomötet inrättades var just, att riksdagen önskade följa en liknande tankegång. Sålunda klagades vid riksdagen 1859 —60 över att samma utskott i riksdagen skulle behandla ärenden om stängselskyldighet, dranktillverkning och nya predikotexter. Detta var alltså att många det andliga och det världsliga samman på ett sätt, som icke kan anses önskvärt.

Till det andliga hör självfallet frågan om evangeliets predikan och ämbetet. Därför torde man kunna ifrågasätta, om icke ärendet bör betraktas som en intern kyrklig angelägenhet. Vi vilja icke avgöra dylika frågor om andlig och världslig makt, men vi vilja påminna om deras betydelse och behovet av en utredning av hela detta sammanhang.

Praktiska synpunkter

Till dessa allmänna överbegrepp må även fogas ett par praktiska. Kommittén har företagit en undersökning rörande huru de kvinnliga teologerna ställa sig till frågan. Det framgick därav, att endast ett ganska obetydligt antal kvinnliga teologer vilja bli prästvågda. Vid ett par undersökningar, som nyligen (början av år 1950) företagits av tidningen Upsala och tidskriften Medborgaren visade det sig, att bland de kvinnliga teologie studerandena förelåg en stark önskan att få en ny särskild tjänst för kvinnor i kyrkan. Vid en förnyad undersökning på underutvecklades initiativ våren 1950 visade det sig, att bland de kvinnliga teologie studerandena, som vistades i Uppsala, endast en enda önskade erhålla

prästvågning, medan samtliga andra uttalade sig för en kvinnlig tjänst. Den som önskade prästvågning förklarade, att hon icke ville hava en ordinarie tjänst men vid förekommande fall hjälpa till i församlingsarbete. Om prästvågning av kvinnor infördes, skulle den kvinnliga insatsen sålunda för närvarande bli kvantitativt obetydlig. Helt annorlunda ställer det sig med en särskild kvinnlig tjänst. Den skulle icke behöva bliva omdebatterad och skulle säkerligen medföra, att ett betydande antal kvinnor trädde i kyrkans tjänst.

Om nu kvinnliga präster skulle införas i Sverige, måste vi säkerligen räkna med mycket starka betänkligheter mot dessa från flera håll. Majoriteten har förklarat att principiella religiösa hinder för kvinnans tillträde till präst-ämbetet icke finnas (sid. 47). Denna åsikt motsvarar på intet sätt det allmänna åsiktsläget bland präster och kyrkfolk, då man kan finna exempel på djup samvetsnöd inför möjligheten till en utveckling i enlighet med majoritetens önskemål. Det förekommer även, att präster ifrågasätta, om de i sådant fall skola kunna förbliva i kyrkans tjänst. De principiella religiösa betänkligheter, som här avses, kunna icke elimineras därigenom att man från teoretiska utgångspunkter dekretarar, att inga principiella hinder finnas.

Man kan icke undvika saken på så sätt, att man endast låter församlingar, som önska få kvinnliga präster erhålla dylika. Den svenska kyrkan består icke av ett konglomerat av olika församlingar utan är en organisk enhet. Vad som sker i en församling berör de andra. Då uppstår frågan om det verkligen i detta läge är nödvändigt att orsaka splittring och stridigheter i kyrkan genom att införa kvinnliga präster. Huru man än ställer sig till frågan, borde man dock

för närvarande kunna enas om att uppskjuta ärendet.

Sammanfatta vi vad hittills framhållits komma vi följaktligen till den uppfattningen, att frågan om kvinnliga präster bör bordläggas.

Ny kvinnlig tjänst

Vi övergå till att teckna några kon-turer till en ny kvinnlig tjänst, varom önskan av kyrkomötet framställt.

Vi vilja här först hänvisa till att i utlandet kvinnor på ett helt annat sätt än i Sverige stå i kyrkans tjänst. Både i England och Tyskland är detta fallet. I Schweiz finnas särskilda skolor för utbildning till kvinnlig kyrklig tjänst. I Finland göra kvinnor såsom förut framhållits en betydelsefull insats i församlingsarbetet. En dylik tjänst skulle jämlikt kyrkomötets beslut stå i full överensstämmelse med kyrkans önskan och motsvara ett verkligt behov i det nuvarande läget. Det behöver icke heller bliva någon diskussion eller några stridigheter därom. Kyrkan och kyrkfolket skulle säkerligen med uppriktig tacksamhet mottaga kvinnor i denna gärning. Många kvinnor skulle även med större frimodighet och redobogenhet gå in i en sådan tjänst än i ett omstritt prästämbete.

Vad nu först arten av denna tjänst beträffar, kunna vi utgå från statsrådsprotokollets ord om att kvinnor skola prövas i olika prästerliga uppgifter. Enligt kyrkomötets uppfattning är det fråga om att införa en tjänst, i vilken kvinnor skola ägna sig åt själavård, söndagsskolearbete, ungdomsarbete, föredragsverksamhet, socialt arbete o. dyl. Begynnelsevis har detta i någon mån förverkligats bl. a. genom stiftens kvinnliga resesekreterare. Denna verksamhet lider dock därav att tjänsteinnehavarna

ej hava kyrklig vigning. Dessutom ha deras ekonomiska förhållanden ej på ett tillfredsställande sätt ordnats.

Utbildning

En första fråga är huru kvinnor skola kunna förvärva utbildning till denna tjänst.

Det förefaller vara uppenbart, att man här icke bör uppdraga alltför snäva gränser. Det är tydligt, att sådana kvinnor som avlagt en teol. kand. examen ha en utbildning, som från flera synpunkter sett är lämplig. Men därjämte kan det tänkas att kvinnor med annan examen, t. ex. vid filosofisk fakultet, vid socialpolitiska instituten eller folk-skoleseminarierna, ävenledes kunna ha förvärvat teoretiska förutsättningar för ifrågavarande tjänst.

I detta sammanhang önska vi framhålla betydelsen av att genom den av kyrkomötet föreslagna tjänsten nya bildningstyper komma till sin rätt i församlingsarbetet. Kultursplittringen torde för närvarande vara ett allvarligt bekymmer i hela den västerländska kristenheten. »Liksom de, som borde vara de intellektuella, betraktar teologin som ett specialstudium som numismatik eller heraldik, med vilket de inte behöver befatta sig, och liksom teologerna iakt-tar samma likgiltighet för litteratur och konst, som om det vore specialstudier som inte angår dem, så betraktar våra politiska klasser båda fälten som områden, där de inte har anledning att känna sig skamsna över sin okunnighet.»¹ I Sverige torde den ensidigt teologiska prästutbildningen ha sin dryga del i kyrkans ofta beklagade isolering från stora delar av kulturlivet. I denna situation skulle det med all säkerhet

¹ T. S. Eliot, *Idén om ett kristet samhälle*, sid. 37.

vara betydelsefullt, om en kvinnlig kyrko tjänst kunde föra in mera humanistiskt stoff i den kyrkliga debatten och i församlingslivets fostrande gärning. Kyrkan skulle på så sätt ständigt påminnas om problem, som alltför ofta stanna utanför hennes murar, och hennes egen livssyn skulle kunna aktualiseras på olika områden av kultur och arbetsliv genom människor, som inifrån kände dem.

I detta sammanhang kan även bringas i åtanke att man inom de teologiska fakulteterna diskuterar frågan om införandet av en teol. magisterexamen. Denna skulle bestå av en mindre teologisk kurs och dessutom tentamen i ett ämne i filosofiska fakulteten. Förslagsvis kunde en aspirant till den nya tjänsten inhämta den för teol. magisterexamen föreskrivna kursen inom den teologiska fakulteten och sedan få utbildning i socialt arbete, söndagsskoleverksamhet, själavårdslära o. s. v. Här må omnämnas, att diakonissanstalterna och diakonanstalten ha vissa utbildningskurser, vilka vederbörande kunde delta i. Svenska kyrkans lekmannaskola i Sigtuna har för söndagsskollärare, för ungdoms- och juniorledare samt för ledare av bibelstudier kurser, vilka vi vilja bringa i åtanke. Vi vilja även omnämna den kursverksamhet, som under ledning av fil. dr Margit Sahlin redan utbildat ett antal kvinnor för kyrklig tjänst. Planer föreligga på att utbygga denna utbildning och förlägga den till ett särskilt kursinstitut.

Vigning

I detta sammanhang böra även bestämmelser om vigning diskuteras. Då det gäller prästvigning föreskrives, att vederbörande skall avlägga prästexamen inför domkapitel och sedan av bis-

kop bliva prästvigd. Biskop är därvid icke bunden av domkapitlets uppfattning utan kan självständigt avgöra, om han vill prästviga eller ej. Motsvarande rätt till eget bedömande synes även i fråga om vigning till kvinnlig tjänst böra vara gällande. Frågan uppstår då, vilken myndighet som lämpligast skall kunna övertaga domkapitlets roll vid prästexamen. Att en motsvarande provning här skall äga rum synes vara uppenbart.

Organisationsform

Detta ärende sammanhänger med frågan om vilken organisationsform, som skall väljas för de kvinnor, vilka ämna inträda i den föreslagna tjänsten.

Några alternativ böra särskilt övervägas.

För det första kan möjligheten att skapa en ny organisationsform övervägas. Vi äro dock tveksamma om en sådan står i överensstämmelse med statsrådsprotokollets försiktiga ord om att pröva sig fram. Därtill kommer att det måste vara förenat med större svårigheter och utgifter att skapa något fullständigt nytt på detta område. Riktigare torde därför i nuvarande situation vara att söka ansluta till någon redan förefintlig organisationsform. När sedan verksamheten växt ut, kan på nytt frågan om en egen organisation övervägas.

I detta sammanhang bör erinras om den utgestaltung av diakonissämberet, som skett i den engelska kyrkan. Där bedriva de blivande diakonissorerna 2 å 3 års teologiska studier vid universitet eller i colleges. Jämsides med studierna praktisera de i söndagsskola, ungdomsarbete, evangelisation m. m. Efter den teoretiska utbildningen gå de ut i minst två års praktik såsom kyrkliga lekman-

naarbetare. De skola då ha tillstånd av vederbörande biskop att få arbeta i hans stift. Den som vill bli vigd till diakonissa anhåller hos biskop om vigning. Kontakten mellan diakonisskandidaten, å ena sidan, och biskopen eller den blivande uppdragsgivaren, å andra sidan, förmedlas antingen genom föreståndarinnan för det college, där hon fått sin utbildning, eller genom stiftsdiakonissan, som organiserar allt kvinnligt, kyrkligt arbete inom stiftet. En engelsk diakonissuppgift är mångskiftande: att hjälpa människor i både andliga och världsliga angelägenheter, meddela konfirmandundervisning, arbeta i söndagskola och ungdomsvård. Dessutom har hon rent liturgiska uppgifter t. ex. att leda morgon- och aftonböner samt även predika vid vissa gudstjänster. Hon har vidare hand om kyrksilvret och kyrkans textilier.

I Tyskland ha diakonissor i stor utsträckning arbetat i undervisningens tjänst, icke minst i seminarier och högre flickskolor.

Vi vilja även erinra om att den svenska diakonien under 1800-talet gjorde en betydelsefull insats inom folkskoleväsendet. Många diakonissor arbetade då som lärarinnor. På samma sätt har diakonien allt sedan sin begynnelse utfört en beaktansvärd gärning bland socialt missanpassad ungdom. Vi påminna även om vad ovan (sid. 93) sagts om diakoniens nuvarande arbetsformer.

Dessa synpunkter giva oss anledning överväga, huruvida icke den nya tjänsten kunde anknytas till diakonien. Följande möjligheter förtjäna diskuteras.

En anslutning till diakoniens centrala råd vore tänkbar. Detta synes dock möta svårigheter. Rådets ledamöter äro föreståndare och föreståndarinnor på diakonianstalter. Dessa äro redan så pass hårt upptagna av sitt arbete, att

det knappast kan anses vara lämpligt att utöka deras arbetsbörda.

Vidare skulle den kvinnliga tjänsten direkt kunna anslutas till någon diakonissanstalt. Det är rätt mycket, som talar härför. Särskilt bör omnämnas att redan nu elever vid diakonissanstalter erhålla universitetsutbildning. Därtill kommer att dessa anstalter genom sin erfarenhet och förtrogenhet med socialt arbete skulle kunna giva värdefulla impulser vid utbildningen.

På samma sätt som den kyrkliga sjömansvården var ansluten till svenska kyrkans missionsstyrelse och därefter fick en självständig verksamhetsform kunde man tänka sig, att den nya kvinnliga tjänsten anslöts till diakonistyrelsen och därefter, om så vore önskvärt, småningom finge en självständig form, när den vuxit ut. Vi erinra i detta sammanhang även om den relativa självständighet, som tillkommer svenska kyrkans lekmannaskola, som är kombinerad med svenska kyrkans diakonistyrelse och vars verksamhet blir föremål för kyrkomötets granskning.

För detta talar ytterligare att flera kvinnor varit och äro anställda i diakonistyrelsens tjänst. Det skulle alltså icke innebära något nytt för denna styrelse.

Inom diakonistyrelsen finnas ett flertal utskott med olika arbetsuppgifter. Den enklaste formen vore då att inom diakonistyrelsen skapades ett särskilt utskott med uppgift att tillsvidare tjänstgöra som ett organ för de kvinnor som inträtt i kyrkans tjänst.

Då detta utskott finge en särskild betydelse, torde man böra överväga dess sammansättning. Det kan lämpligen bestå av en ordförande och fyra eller sex ledamöter. För att understryka betydelsen av denna verksamhet bör stadgas att ärkebiskopen eller annan bis-

kop, som han i sitt ställe förordnar, skall vara ordförande. Av de övriga fyra eller sex ledamöterna böra antingen alla eller i varje fall majoriteten vara kvinnor. Val av dessa ledamöter förrättas av svenska kyrkans diakonistyrelse för en tid av fem år. Vid val utses lämpligt antal suppleanter.

Utskottet bör tillkomma att i allmänhet söka främja den kvinnliga insatsen i kyrkans gärning. Till utskottets speciella uppgifter skulle höra att före vigning av kvinna till kyrklig tjänst pröva sökandes kompetens. Vidare skulle utskottet i sin tjänst antaga de kvinnor, som äro vigda, och i samråd med respektive domkapitel organisera deras placering i kyrklig tjänst.

Slutligen återstår möjligheten att helt inordna den nya tjänsten under stiftsorganisationen och låta rekryteringen ske på samma sätt som i fråga om prästerliga tjänster.

Ekonomi

Den ekonomiska sidan av verksamheten kräver särskilda överväganden.

Det utskott, som vid 1938 års kyrkomöte under biskop Torsten Bohlin's ordförandeskap behandlade frågan om inrättandet av kvinnlig tjänst i kyrkan, uttalade sig liksom kyrkomötet för att anslag från kyrkofonden skulle utgå.

Härmed framträder ännu ett skäl för att inordna den nya tjänsten under diakonistyrelsen. Kungl. Maj:t har nämligen ur kyrkofonden utanordnat medel till diakonistyrelsens verksamhet. Detta anslag bestod av 14 000 kr. per år och beräknades så att fyra sekreterare vardera erhöilo lön uppgående till 3 000 kr. per år och dessutom i reseersättning 500 kr. Detta anslag synes oss vara av prejudicerande art.

Därest den nya tjänsten skulle helt

läggas under stiftsorganisationen, borde lönerna kunna utbetalas av stiftsnämnderna av kyrkofondsmedel på samma sätt som stiftsadjunkternas.

Vi hemställa, att ett förslagsanslag på 500 000 kr. per år tillsvidare bör beviljas för ifrågavarande ändamål.

Beträffande löneförmåner synes det vara skäligt att likställa kvinnor, som vigas till kyrklig tjänst, med prästerskapet. Vi ansluta därvid till 1949 års riksdags principbeslut angående löner för det e. o. prästerskapet med reglerad befordringsgång. Lönen bör vara förenad med pensionsrätt och övriga förmåner, som finnas i allmänna avlöningsreglementet eller som i reglementet för prästerskapets löner kunna komma att bestämmas.

Sedan denna löneanordning i enlighet med statsrådsprotokollets direktiv under en tid försöksvis prövats, böra lönefrågorna upptagas till ny behandling.

Beträffande namn för dem, som sålunda träda i kvinnlig tjänst, ha flera förslag blivit framlagda. Vi vilja bringa ett namnförslag på tal, nämligen kurator. Det finnes redan i åtskillig verksamhet kvinnliga kuratorer. Därmed har namnet erhållit en viss ingång. För att emellertid skilja de här ifrågakommande kuratorerna från andra kunde möjligen namnet kyrkokurator tänkas. En del språkliga jämförelser synes oss tala för denna titel (eng. curate, fr. curé).

Sammanfattning

Under hänvisning till vad vi ovan anfört yrka vi sålunda:

1. Att frågan om prästvigning av kvinnor tillsvidare bordläggas med särskild hänsyn till följande omständigheter:

- a) den oklara exegetiska debatten,
- b) svårigheten att anknyta till tradition och bekännelseskraft,
- c) motsättningarna i den principiella diskussionen,
- d) splittringen i den kyrkliga opinionen,
- e) erfarenheterna från utlandet,
- f) det ekumeniska läget, särskilt med hänsyn till den pågående ekumeniska utredningen. Sistnämnda synpunkt önska

vi speciellt betona, emedan den för oss haft avgörande betydelse.

2. Att åtgärder omedelbart vidtagas för att inrätta en kvinnlig tjänst i kyrkan i enlighet med något av ovan nämnda förslag.

3. Att tillsvidare ett förslagsanslag å 500 000 kr. per år beviljas för ifrågasvarande ändamål.

Förslag till ritual vid vigning av kvinna till kyrklig tjänst jämte en exegetisk utredning fogas här till såsom bilagor.

PROMEMORIA ANGÅENDE RITUAL VID VIGNING AV KVINNA TILL KYRKLIG TJÄNST

Det torde från flera synpunkter sett vara önskvärdt, att det ritual, som blir använt för vigning av kvinna till kyrklig tjänst, kommer att förete samma huvuddrag som likartade redan förefintliga ritual. Härför talar traditionen, som innebär att ritualen i gällande kyrkohandbok vid vigning av biskop, präst och missionär, vid installering av kyrkoherde jämte vigning av diakon

och diakonissa uppvisa många likheter. Vidare synes det vara lämpligt med en anslutning till traditionella ritual, emedan det därigenom blir tydligt, att kyrkan vill giva fullt berättigande åt den nya vigningsformen.

Bäst torde i föreliggande fall vara att utgå från ritualen vid vigning av präst, missionär och diakonissa.

Vigning till . . .¹

Vigning förrättas av biskop i omedelbar anslutning till föregående allmän gudstjänst och äger rum i domkyrka, såvida icke särskilda skäl för dess förläggande till annan kyrka finnas.

Till assistenter kallas av ordinator präster och lekmän, män och kvinnor.

I sakristian beder biskopen en kort bön med dem, som skola delta.

Akten inledes med orgelspel eller körsång. Därefter sjunges en psalm eller några psalmverser.

Under orgelspelet eller körsången, där dylik förekommer, eller i annat fall under orgelförspelen till psalmsången, går processionen ordnad på led om två, fram till altaret. Först kommer den som skall (komma de som skola) vīgas, därefter komma assistenter och slutligen biskopen i sin skrud, efterföljd av notarien.

Den som skall (De som skola) vīgas och assistenterna ställa sig omkring altarrunden, den förre (de förra) i mitten, de senare på ömse sidor. Biskopen träder upp till altaret. Samtliga knäböja till kort bön.

Efter psalmsångens slut säger biskopen, vänd mot församlingen:

I Guds, Faderns och Sonens och den Helige Andes, namn.

¹Här inskjutes benämningen på den nya tjänsten.

Biskopen fortsätter:

Låtom oss bedja.

Biskopen knäböjer vid altaret och Den som viges (De som vigas) och
beder: assistenterna knäböja under bönen.

Gud, som genom din Helige Andes upplysning undervisar dina trognas hjärtan, förläna oss genom samme Ande en rätt vishet och låt oss alltid kunna glädja oss över Andens tröst. Genom Jesus Kristus, din Son, som med dig och den Helige Ande regerar i en gudom från evighet till evighet.

Församlingen sjunger:

Amen.

Biskopen håller nu v i g n i n g s t a -
l e t.

Därefter säger biskopen:

Låtom oss bedja.

Biskopen knäböjer vid altaret och Den som viges (De som vigas) och
beder: assistenterna knäböja under bönen.

Herre Gud, himmelske Fader, du som till vår frälsning har utgivit din enfödde Son. Uppväck din församling till att i ord och gärning bevisa dig tacksamhet för denna din nåd. Giv oss, genom din Helige Ande, att vara så till sinnes såsom Jesus Kristus var.

Styrk och välsigna den som (dem vilka) du betror med detta uppdrag att tjäna församlingen. Gör henne trogen och uthållig, glad och frimodig (dem trogna och uthålliga, glada och frimodiga), så att människor se hennes (deras) goda gärningar och prisar dig, Fader, som är i himmelen.

Församlingen sjunger:

Amen.

Biskopen säger, vänd mot försam-
lingen:

Den som nu skall vigas (De som nu skola vigas) till¹ ..... är (äro
följande):

Notarien uppläser namnet på den som
viges (namnen på dem som vigas).

Biskopen fortsätter:

Emedan du är kallad (I ären kallade) till församlingens tjänst och på det att du (I) med oss, och vi med dig (eder), må rätt besinna helgden av detta kall, låtom oss nu höra Guds ords löfte och förmaning.

Assistenterna uppläsa i ordning var
sitt bibelord. De nedan anförda skrift-
ställena böra härvid företrädesvis kom-
ma till användning.

Därefter säger biskopen:

Herren förläna dig (eder) nåd att troget bevara dessa ord i ditt hjärta (edra
hjärtan).

¹ Här inskjutes benämningen på den nya tjänsten.

Biskopen fortsätter:

Bekänn (Bekännen) nu, inför Gud och hans församling din (eder) kristna tro.

Den som viges avlägger (De som vigas avlägga gemensamt) trosbekännelsen:

Jag tror på Gud Fader allsmäktig etc.

Därefter säger biskopen:

Herren give dig (eder) nåd att i denna tro förbliva fast (fasta) intill änden.

Biskopen framställer nu till den som viges (dem som vigas) följande fråga:

Inför Gud och denna församling frågar jag dig (eder): Vill du (Viljen I) med Guds hjälp, åtaga dig (eder) kyrkans .....¹ och förvalta den i trohet mot Guds ord, kyrkans lära och ordning?

Den som viges svarar (De som vigas svara gemensamt):

Ja.

Biskopen säger:

Så vare dig (eder) kyrkans .....¹ betrodd. I Guds, Faderns och Sönnens och den Helige Andes, namn. Amen.

Biskopen går ned till altarringen och överlämnar brevet (breven) till den som viges (dem som vigas).

Församlingen sjunger: Kom helge Ande, Herre Gud, Sv. Ps. 134:1 eller annan lämplig psalm. Den som viges knäböjer (De som vigas knäböja).

Biskopen och assistenterna lägga sina händer på hennes huvud (deras huvuden) som viges (vigas), varvid biskopen beder för var och en särskilt:

Fader vår som är i himmelen etc.

Biskopen stiger åter upp till altaret och säger vänd mot församlingen:

Låtom oss bedja!

Biskopen knäböjer vid altaret och beder:

Assistenterna återintaga sina platser. Den nyvigda förbliver (De nyvigda förbliva) knäböjande.

Assistenterna knäböja.

O Herre, hör våra böner och utgjut din välsignande Ande över din tjänarinna (dina tjänarinnor), att hon beklädd (de beklädda) med himmelsk kraft, må bliva skicklig (skickliga) att mottaga din härlighets nåd och giva åt andra föredömet av ett heligt liv, genom Jesus Kristus, vår Herre.

Församlingen sjunger:

Amen.

Biskopen säger till den (de) nyvigda:

Böj ditt hjärta (Böjen edra hjärtan) till Gud och mottag (mottagen) välsignelsen.

Biskopen fortfar:

¹Här inskjutes benämningen på den nya tjänsten.

Herren välsigne dig (eder) och bevara dig (eder). Herren låte sitt ansikte lysa över dig (eder) och vare dig (eder) nådig.

Herren vände sitt ansikte till dig (eder) och give dig (eder) frid. I Guds, Faderns och Sonens och den Helige Andes, namn. Amen.

Församlingen sjunger:

Amen, amen, amen.

Akten avslutas med psalmsång.

Under psalmsången återvänder processionen, i omvänd ordning, till sakristian, med biskopen först, och de nyvigda, samt notarien, sist.

Bibelspråk att användas av assistenter vid vigning av kvinna till kyrklig tjänst:

1) Matt. 13: 33. 2) Mark. 3: 35. 3) Luk. 10: 38—42. 4) Joh. 15: 4—5. 5) 1 Kor. 3: 7—8. 6) 1 Kor. 12: 4—7. 7) 2 Kor. 3: 4—6. 8) Gal. 3: 26—28. 9) Gal. 6: 9. 10) Kol. 3: 12—14. 11) Hebr. 10: 35—36. 12) 1 Petr. 4: 11.

EXEGETISK UTREDNING. VERKSTÄLLD PÅ
 UPPDRAG AV RESERVANTERNA HELANDER,
 LEMARK OCH SCHEUTZ

Själva förekomsten av en exegetisk undersökning i samband med en praktisk angelägenhet som frågan om kvinnlig tjänst i kyrkan förutsätter, att bibeln på något sätt anses normativ.

Det torde kunna anses klart, att bibeln inte blir någon religiös norm, om man behandlar den som en författningssamling och rent mekaniskt återoppar enstaka »ställen» för att stödja den eller den åsikten. Det är utan tvekan mera legitimt att söka den bibliska normen i vad man kallar »väsentliga kristna trostankar» eller »djupare religiösa motiv», som står att finna i bibeln.

Åsikterna om vad som är väsentligt har emellertid växlat från tid till tid. Neologien glömde gärna den oförskyllda nåden för att betona dygden och odödligheten. Vår egen teologgeneration synes stundom benägen att betrakta både dygden och odödligheten med skepsis för att i stället sätta just den oförskyllda nåden i centrum: om något skall anses väsentligt, måste man kunna härleda det ur Guds omotiverade kärlek till syndare, Agape. Om kyrkans grundläggande egenskaper och tankar — till vilka de flesta teologer räknar ämbetet i dess urkyrkliga tolkning — kommer på glid under inflytande av dessa växlande åsikter, är det fara värt,

att hon slutligen kommer att upphäva sig själv. Hon måste ha en norm, som står över de teologiska fluktuationerna och, oberoende av vad som för tillfället är modern teologi, kan avgöra vad som är väsentligt eller oväsentligt.

I evangelisk kristendomssyn känner man endast en sådan norm, nämligen Ordets egen auktoritet. Man får låta bibeln själv avgöra vad som är väsentligt och oväsentligt, i stället för att närma sig Skriften med frågeställningar hämtade utifrån. Endast så kan man värja sig för de våldsamma svängningar mellan motsatta ståndpunkter, som i så hög grad kännetecknar utvecklingen bakom oss. Endast så kan man också bevara den spänningsfyllda rikedom, som från de heliga böckerna strömmar in i kyrkan, och avvisa teologiens ständiga frestelse att välja ut en av de ledande trostankarna i bibeln och sedan förkasta allt i bibeln och kyrkan och historien, som står i spänning eller motsats till det utvalda motivet. Det bibliska arvet till varje ny generation i kyrkan är ju nämligen inte ett välslipat dogmatiskt system utan en tusenårig tradition, samlad omkring en personlighet, som genomlyser alltsammans och i sig själv förenar motsatserna.

Likväl är det ju inte denne man, som

skrivit de heliga dokumenten eller ens överlämnat dem åt oss. När vi söker oss tillbaka till kärnan och ursprunget, till arvet och rikedomen, stöter vi alltid på en krets av människor, som anser sig tala och handla på hans uppdrag. I vetenskapligt arbete *kan* man inte komma förbi dessa män, vi är helt beroende av deras vittnesbörd. I kyrkan *försöker* man inte komma förbi dem, eftersom kyrkan tror, att de har fått både uppdraget och klarsynen till att samla kyrkan omkring honom, som kallat dem. Detta är kyrkans tro om det apostoliska ämbetet. Pingstberättelsen vittnar om arten av denna tro. Ett gott och riktigt uttryck för denna tro ges också i majoritetens betänkande: »Aposteln är Jesu Kristi befullmäktigade sändebud och har såsom sådan en utomordentligt auktoritativ ställning i kyrkan. Det rör sig ej här om någon självtagen eller blott av människor given myndighet utan om en av Kristus själv meddelad.»

Söker man i bibeln efter urkyrkans eget svar på frågan vad som är väsentligt eller oväsentligt i kyrkan, så får man veta att förtroende för det apostoliska ämbetet är väsentligt. Om man begränsar detta förtroende till frågor, som vi på egen hand lyckats kristallisera ut ur den bibliska traditionen som väsentliga, så har vi motsagt apostlarnas anspråk på att i kraft av sitt ämbete få ge oss inte bara svar, utan också frågeställningar. Sedan vi sålunda avkortat bibelns vittnesbörd om vad som är väsentligt — varför skulle vi känna oss bundna just av det övriga?

Bibelns apostoliska auktoritet var den ena av reformationens båda återupptäckter. Den avgörande skillnaden mellan romersk-katolsk och evangelisk åskådning är inte en mer eller mindre »mekanisk» metod att tolka urkunderna.

Vad påven säger *ex cathedra* tolkas i den romerska kyrkan icke sällan betydligt friare än reformatorerna tolkade bibeln. Skillnaden är inte tolkningsmetoden, utan vad det är som tolkas, varom Uppsala mötes beslut med övertygelse vittnar: »...och ingen förklaring af andre behöfves, anten af the helige fäder eller andre, som af egen godhtycke någodt ther tillsatt hafva, thett icke är medh then helge schrift, eho the och helst vare kunne, alldenstund ingen menniska efterlatidt är att tyde Gudz ord efter eget sinne...»

Som exempel på det apostoliska självmedvetande som möter varje försök att utifrån bestämma vad som är huvudsak och bisak kan lämpligen nämnas Paulus' ord i samband med förordningarna om kvinnans ställning i församlingen: »Är det från eder som Guds ord har utgått? Eller har det kommit allenast till eder? Om någon menar sig vara en profet eller en man med andegåva, så må han ock inse, att vad jag skriver till eder är Herrens bud. Men vill någon icke inse detta, så vare det hans egen sak.» 1 Kor. 14: 37—39. Citatet får ökad betydelse därigenom att aposteln stöder det med hänvisning till »lagen», liksom han i 1 Tim. 2 hänvisar till skapelseordningen för att stödja liknande föreskrifter. Dessa hänvisningar till för aposteln grundläggande och oföränderliga sanningar gör tydligt, att han inte ger anvisningar för en tillfällig situation, utan anser att kyrkan alltid och allestädes bör bära den prägel han anbefaller.

Nu kan man fråga om det ändå inte trots alla goda föresatser leder till en »mekanisk» bibeltolkning, om man utan vidare böjer sig för ett lösryckt ställe i bibeln bara för att en apostel påpekar, att det är Herrens bud och med skärpa hänvisar till sin apostoliska myndighet.

Givetvis kan man ta apostlarnas auktoritet till förevändning för en sådan godtycklig och irreligiös tolkningsmetod. Det är också tydligt att detta blir särskilt ödesdigert, om man förväxlar det som säges till eller om apostlarnas egen samtid med det som säges till hela kyrkan intill den yttersta dagen. Det är samma oorganiska metod som när man först låter modern livssyn bestämma vad som är väsentligt och sedan hänger upp det bibliska stoffet på dessa krokar.

Kyrkans tilltro till det apostoliska ämbetet är dock något annat än ett spel med bitar av bibeln och historien. Kyrkan räknar med dessa män som levande personligheter i hennes mitt. Det är fråga om personligt inflytande och förtroende. Utifrån sådana kategorier torde man utan ordrytteri och godtycklighet ha möjlighet att lösa kyrkliga frågor enligt insikten att kyrkan är en apostolisk stiftelse, »byggd på apostlarnas och profeternas grundval».

Inför ett apostoliskt ord som det citerade kan man på nyssnämnda sätt böja sig som inför en militärisk order utan att fråga efter vad meningen är eller sätta det i samband med det apostlarna alltid brukar tala om när det gäller huvudsaker, nämligen Kristus. Det är disciplin, men det är — såsom redan antytts — inte religion.

Man kan också försöka få tag i det religiösa sammanhang, som aposteln avser — det händer att en senare tid förlorat känning med tankar, som han för sin samtid endast behövde antyda. Man söker alltså i vad den apostoliska traditionen för övrigt säger om de problem det är fråga om och vad man framför allt söker efter är relationen till Kristus. Om man misslyckas häri, återstår två möjligheter. Dels kan man tillsvidare följa apostelns råd under fortsatt forskning efter det religiösa

sammanhanget. Detta förefaller naturligt, om man har förtroende för honom. Dels kan man anse sig fri att efter sina egna idéer bygga om den kyrka, han gjort ritningen till. Man har ju ålagt honom att motivera sin synpunkt och inte hört av någon förklaring. Man misstänker, att aposteln har tagit fel på huvudsak och bisak: han talar om »Herrens bud» — som i 1 Kor. 14: 37 — men vad han har i sikte är sin privata åsikt. Han talar om »andegåva», men det som ger glöd åt hans ord är en patriarkalisk socialsyn, en mycket oandlig socialsyn. Aposteln har själv infört ett främmande element i sin ämbetsutövning, och när han vädjar till andra bibliska auktoriteter är det för att i skydd av dem försvara sina egna och sin samtids fördomar. Aposteln vill inte alls leda oss till en större religiös förståelse av vad han säger. Han vill bli åtlydd, blint och mekaniskt.

Naturligtvis får man inte i en vetenskaplig debatt väja för den möjligheten, att sådana misstankar kan vara fullt riktiga. Men blir de till full evidens bestyrkta, har man visat hur vanskligt det är att över huvud söka bibliskt stöd i en kyrklig fråga, d. v. s. hur vanskligt det är att alls bygga någon kyrka. Det torde sedan vara mycket svårt att finna praktiska skäl till att fortsätta undersökningen. Å andra sidan: om man *utgår* från den apostoliska auktoritetens betydelse för kyrkan — och det gör man när man i ett sammanhang som det här ifrågavarande verkställer en exegetisk undersökning — så säger det ingenting alls, att »ingen lyckats uppvisa något av de djupare religiösa motiv, som skulle ligga bakom Paulus' och urkyrkans ställningstagande», ingenting annat än att *forskarna* inte lyckats finna ifrågavarande motiv. Ty bevisskyldigheten torde åligga den som utifrån

nämnda frågeställning måste te sig som åklagarpart.

Jämlikhet och olikhet

Om man mot ovannämnda utgångspunkter nalkas det apostoliska ordet om manligt och kvinnligt i kyrkan, kan man lämpligen börja med frågan om jämlikheten och se den misstanken i ögonen att apostlarna, enkannerligen Paulus, här låtit sig bestämmas av en judendom med mycket patriarkalisk samhällssyn. Denna uppfattning återspeglas däri att den evangeliska kyrkan här sett ett hinder för att kvinnor överhuvudtaget skulle bekläda offentliga kyrkoämbeten. Detta är emellertid ett exempel på den obibliska ensidighet, som uppkommer, när man slår ihjäl en apostolisk sanning med en annan. Kvinnoprofetismen i Gamla testamentet, som var Guds ord för urkristendomen, har en fullt naturlig fortsättning i Nya testamentet. Utan minsta tecken till förvåning har urkyrkan tagit vara på traditionen om »en profetissa, Hanna, Fanuels dotter, av Asers stam». Lukas berättar (2: 33), att hon uppträdde i templet och »prisade Gud och talade om honom (Kristus) till alla dem som väntade på förlossning för Jerusalem». I 1 Kor. 11: 5 förutsätter Paulus, att kvinnorna brukade profetera och synes betrakta det som en naturlig sak — sammanhanget synes också ge vid handen, att det är fråga om profetiskt uppträdande i gudstjänsten. Uppenbarelseboken nämner en profetissa, som även uppträder som lärare i Tyatira, visserligen med grova villfarelser — hon jämföres med Isebel, den kraftfulla men avgudiska drottningen i Gamla testamentet, men författarens angrepp synes inte gälla hennes verksamhet i och för sig utan hennes lära. Man har i urkyrkan inte varit

så främmande för kvinnlig undervisning, som uttolkarna stundom antagit. Det har sagts, att det anstötliga i kvinnopredikan från urkyrklig synpunkt just skulle varit, att en kvinna — som borde »underordna sig» — gav undervisning åt en man. Men i Apg. 18: 26 berättas att Priscilla och Aquila tog till sig Apollos och »undervisade honom grundligare om Guds väg». Det är samma makar, som Paulus kallar sina »medarbetare». Fridrichsen har i Svenskt bibliskt uppslagsverk kommenterat den omständigheten, att hustrun ett par gånger nämnes först och anser, att det »tyder på att hon har gjort en betydande insats i missionsarbetet». Olof Linton sammanfattar i *Das Problem der Urkirche* en ganska rik vetenskaplig litteratur om de kvinnliga ämbetena i urkyrkan sålunda: »Diese Institutionen zeigen, dass die Frau in der Kirche tätig war und in einer Weise, die sich zum Teil den männlichen Tätigkeiten analog stellt.» De s. k. församlingsänkorna skulle rent av vara kvinnliga motsvarigheter till presbytererna.

I detta sammanhang bör man kanske inte heller glömma Febe, diakonissan i Kenkrea, om vilken Paulus säger, att hon har varit »prostatis» d. v. s. »beskyddarinna», egentligen »föreståndarinna», för många och även för Paulus själv.

Till allt detta kommer så den urkristna läran om Kristi födelse av Maria, jungfrun. Hur man än bedömer denna lära — ett är säkert: den ger kvinnan och moderskapet en plats i hela det kosmiska frälsningsdramat, som inget apostolat kan mäta sig med.

Emot en »patriarkalisk» tradition står sålunda i Nya testamentet en annan, som ger kvinnan både uppgifter och ära i kristenheten. På många sätt har fornkyrkan och medeltidskyrkan

sökt föra denna tradition vidare. Det är på tiden, att den återfår sin plats i den evangeliska kyrkan.

Men den »patriarkaliska» traditionen står också kvar. Otivvelaktigt har den färgat av sig ganska starkt på apostlarnas sätt att förkunna »Herrens bud». Det förefaller troligt, att den tillhör det tillfälliga och tidsbundna. Ändock har den varit det medium, genom vilket mänskligheten fått skåda några av de omistliga sanningarna om Gud. Ordet Fader har därav fått en klang, som kyrkan aldrig kommer att glömma. Och när nu Paulus säger något om det mänskliga och kyrkliga, som har ett omiskännligt tonfall av patriarkaliska fördomar, så hindrar det inte, att det kan vara något för alla tider väsentligt, han just därigenom får i blickpunkten. Och det kan hända, att kyrkan under samhällstypernas växling jämte den urkristna kvinnotraditionen bör bevara något också av detta dunkla glas i sitt fönster, för att vi skall kunna se vad aposteln såg, när han med faderlig myndighet förkunnade »Herrens bud».

Om man sålunda söker efter en möjlighet att förena de två traditionerna utan att utsudda dem, stöter man på en radikal olikhet mellan modernt och bibliskt tänkande. För oss blir det strax fråga om, vem som skall vara chef och vem som skall underordna sig. Från modern synpunkt synes det självklart, att kyrkan som varje annat kontor skall ge »högre» eller »lägre» uppgifter, allt efter vederbörandes förtjänst och förmåga, och då blir det givetvis upprörande orättvist, om inte kvinnorna också skall ha tillträde till exempelvis prästyrket, som mångenstädes verkligen liknar en chefsbefattning mera än ett herdekall. I bibeln framstår emellertid inte kyrkan som en organisation för effektiv religionsutövning utan som en

egendomlig organism, en kollektiv personlighet, som gentemot patriarkaliska eller icke patriarkaliska samhällsformer behåller sin särart, sin personliga originalitet. Här är själva tänkesättet »över» och »under» principiellt genombrutet: »De som hava myndighet över folken låta kalla sig 'nådige herrar'. Men så är det icke bland eder; utan den som är störst bland eder, han vare såsom den yngste, och den som är den förnämste, han vare såsom en tjänare.» Givetvis skulle detta kunna missbrukas på så sätt, att man i praktiken underordnar intill trældom, medan man försäkrar, att allting principiellt är rätt och riktigt, eftersom det är fint i kristendomen att vara underordnad. Men när den kvinnliga underdånighetens apostel hälsar Priscilla och Aqvila, eller när han kallar en diakonissa sin »prostatis», är det förvisso inte bara »principiellt». Dessa kvinnor har haft en ledande ställning. Men en annan ledande ställning än Paulus själv. På samma sätt måste den kvinnliga »underdånigheten» ha varit en annan »underdånighet» än den, som tillkom tjärnarna vid nattvardsbordet. »Här är icke träl eller fri», men den rymde slaven Onesimus måste återvända till sin »herre», vilken dock måste ta emot »slaven», såsom han skulle ta emot Paulus själv. »Här är icke man och kvinna», men om det är någon åtskillnad, som Nya testamentet slår vakt om, så är det den mellan man och kvinna. Överallt jämlikhet i gemenskap och olikhet i tjänst.

I 1 Kor. 12 — alltså i sammanhang med det för här debatterade frågor betydelsefulla 1 Kor. 11 — begagnar Paulus bilden av en kropp för att åskådliggöra detta: »om foten ville säga: 'jag är icke hand', så skulle den icke dess mindre höra till kroppen... nu har

Gud insatt lemmarna i kroppen, var och en av dem på det sätt, som han har velat... när Gud sammanfogade kroppen av olika delar och därvid lät den ringare delen få en så mycket större heder, så skedde detta, för att söndring icke skulle uppstå i kroppen, utan alla lemmar endräktigt hava omsorg om varandra...» Tanken att olika religiösa funktioner måste betyda olikhet i värde är ett profant betraktelsesätt, som är totalt främmande i den evangeliska kyrkosyn, som tecknas i 1 Kor. 12.

Det är betecknande, att den bild, aposteln här använder, är hämtad från den organiska naturen, där jämlikhet och likhet inte är detsamma och där olikheternas rikedom bildar ett på en gång spänningsfyllt och skönt samspel. En annan bild hör också hit: bilden av ett äktenskap, där den personliga gemenskapen upphäver begreppet rangordning för något djupare: en organisk samklang, där det aktiva elementet är mottagande och det passiva givande.

Med denna bild har emellertid aposteln närmat sig frågan om en »djupare» innebörd i kyrkans ord om manligt och kvinnligt.

Manligt-kvinnligt i skapelsen som »hemlighet»

När kyrkan från Gamla testamentet övertager bilden av Guds Israel såsom hans brud, är det mer än en bild. Det är »en hemlighet», säger Paulus i Ef. 5: 32. Ordet »hemlighet» syftar flerstädes i Efesierbrevet på sambandet mellan skapelsen och kyrkan: »Gud har för oss kungjort sin viljas hemlighet... om en ordning som i tidernas fullbordan skulle komma till stånd, det beslutet, att i Kristus sammanfatta allt som finnes i himmelen och på jorden.

I honom hava ock vi undfått vår arvslott...» Ef. 1: 9—11. »...det rådslut har blivit utfört, som tidsåldrarna igenom hade såsom en hemlighet varit fördolt i Gud, alltings skapare. Ty Gud ville, att hans mångfaldiga visdom skulle bliva kunnig för furstarna och väldigheterna i den himmelska världen», Ef. 3: 10. I detta kosmiska sammanhang är äktenskapet en i den första skapelsen tecknad profetia om den nya skapelsen och kyrkan: »de tu skola varda ett kött. Den hemlighet, som ligger häri, är stor; jag säger detta med tanke på Kristus och församlingen. Dock gäller också om eder, att var och en skall älska sin hustru såsom sig själv...» Ef. 5: 31 f.

Den engelska exegeten Thornton säger i *The Apostolic Ministry* (London 1946) sid. 81: »the natural union of man and woman was from the first a prophetic mystery pointing to yet higher mysteries». I *The Common Life in the Body of Christ* (Westminster 1946) kommenterar han sistnämnda skriftställe på följande sätt: »The thought seems to be that the inspired record of Genesis concerning the divine institution of marriage contains a secret of much higher significance than is indicated in its literal meaning. The 'one flesh' shared by husband and wife symbolizes the 'one flesh' shared by Christ and Church in virtue of the Incarnation. Christian marriage is not only to be modelled upon the mystical union of Christ and the Church... It is not only to exemplify and symbolize it, but also to embody it...»

För Paulus är i själva verket hela berättelsen om den förste Adam och hans hustru Eva liksom de naturgivna förhållanden, som däri åsyftas, framför allt en förseglad hemlighet, som blivit uppenbarad i den andre Adam, brud-

gummen till bruden, som är församlingen och med honom förenad till »ett kött». »In the story of the first creation we are told that because Woman was 'taken out of Man' therefore a man leaves his home and cleaves his wife, 'and they become one flesh.' In the new creation the Son of God 'became flesh' that he might be the second Adam. Since we 'have become partakers of flesh and blood he also himself in like manner partook of the same' (Heb. 2:14) that we might become 'partakers of' him (Heb. 3:14). 'So also ought husbands to love their wives as their own bodies' (Eph. 5:28). For 'the husband is the head of the wife as also the Christ is head of the church, himself saviour of the body' (5:23). So the second Adam is Head of his Body and Bride, and loves her not only as her creator, but also as her saviour, who took her nature in order that in it he might save her. In loving her the incarnate Saviour loves himself (as the Head loving the Body); 'for no man ever hated his own flesh' (5:29).» (ibidem sid. 226.)

Thornton lägger stor vikt vid 1 Kor. 11:3, där bilden av Kristus som kyrkans huvud och bilden av Kristus som kyrkans brudgum flyter samman: Kristus är mannens huvud, och mannen är kvinnans huvud. Och så mycket synes säkert, om skapelseberättelsen för urkyrkan och särskilt för Paulus är så genomvävd av profetiska tankar om Kristus och kyrkan, då är denna berättelse i 1 Kor. 11 och 1 Tim. 2 något mer än ett lösryckt skriftställe, använt som ett slags tillhygge i debatten, i brist på bättre. Då är historien om revbenet inte det nästan löjeväckande argument, som det ytligt sett tycks vara. Då rör sig Paulus här inte med finurliga bevis ur skriftlärdomen utan med hemligheter,

som för honom är heliga och bottnar i stora kosmiska och religiösa sammanhang.

Man kan inte avfärda detta med en hänvisning till hans allegoriska exeges. Det synes med eller utan allegorierna ha varit väsentligt för urkyrkan att kunna bygga på naturgrund. Kyrkan har betraktats som en uppenbarelse av skapelsens innersta mening: hon förverkligar i sitt väsen en hemlighet, som Gud gömt i mannens och kvinnans organiska gemenskap i hemmet. Hon är något nytt, början till den nya skapelsen, där »förstlingen» är Kristus, men hon är samtidigt återställelsen, förklaringen, förnyelsen av något som en gång var. Hon står i samband både med det gamla paradiset och den nya jorden.

Men detta betyder inte, att kyrkan leker paradiset. Varje uppenbarelse av den stora hemligheten sker helt annorlunda än som en världsflykt. Kyrkans liv är inte ett kvietiv, utan ett drama: »icke som om jag ännu hade vunnit det...»

Urmänniskan och fullkomningen

I detta sammanhang förtjänar nämnas att flera teologer ansett sig bakom de paulinska tankarna om mannens och kvinnans förhållande till skapelsen kunna spåra mycket gamla myter om Urmänniskan såsom en förening av man och kvinna i en enda individ. Exempel på sådana myter saknas inte i religionshistorien, såsom Widengren visat i Religionens värld, där han också återför berättelsen om Evas skapelse av Adams revben på den föreställningen, att Adam från början var bisexuell. En liknande företeelse nämner exempelvis Ivan Engnell (art. Gud i Svenskt bibliskt uppslagsverk) från själva den gammaltesta-

mentliga gudstanken, som ursprungligen inte synes ha varit främmande för en kvinnlig gudom vid Jahves sida. Myten om Urmänniskan, som är förening av manligt och kvinnligt, har i så fall återspeglat denna samsyn av manligt och kvinnligt i tolkningen av gudomens väsen. Tanken har en egendomlig motsvarighet i Kristi ord om människorna i den nya tidsåldern (som är det återfunna paradiset), vilka varken är män eller kvinnor, utan »äro såsom änglarna i himmelen».

Om man nu ur dessa för oss en smula främmande föreställningar utläser att varken det manliga eller det kvinnliga, utan det mänskliga står i begynnelsen och slutet, och att det fullkomligt mänskliga består av en förening av det manliga och kvinnliga, så skulle man kunna dra den slutsatsen, att kyrkan antingen helt borde bortse från människors kön eller tillse att män och kvinnor på varje punkt av den kyrkliga organisationen får arbeta tillsammans i samma ämbeten och samma uppgifter för att så eliminera de villkor, som hör denna världen till.

Urkristendomen kände till många försök att komma loss från det jordiska och särskilt från könsbestämtheten. Från den hellenistiska hedendomen importerades mycket tidigt ett visst könsförakt — sålunda har Paulus i 1 Tim. 4 anledning att vända sig mot »lögnpredikanter» som »förbjuda äktenskap och vilja att man skall avhålla sig från allahanda mat som Gud har skapat». Man kan fråga sig, om det är en tillfällighet, att aposteln i detta brev också förbjuder kvinnor att »uppträda såsom lärare». Det är inte sant, att antiken stod främmande för offentligt framträdande av kvinnor. Prästinnor saknades sannerligen inte — men de torde ingalunda ha varit några symboler för

kvinnornas människovärde. Det är svårt att avgöra, i vad mån den paulinska polemiken mot vissa slag av kvinnlig verksamhet har sin udd riktad mot en hedendom, där kvinnor spelade en framträdande roll samtidigt som deras kön föraktades. Ett är säkert: urkristendomen har stått kritisk inför alla försök att låta könen uppgå i någonting »högre». Varken urmänniskan eller änglarna har som ideal kunnat undanskymma det polära samspelet mellan manligt och kvinnligt i kyrkans liv.

Den schweiziske exegeten Werner Meyer har uttryckt saken så, att urkyrkan visserligen betraktat den nuvarande skapelseordningen med dess könsbestämthet som ett provisorium, en »adventsordning», men velat helga just denna adventsordning, så länge inte historiens advent har efterträts av den himmelska tiden. »Die Spannung Mann-Frau darf nicht in Kurzschlüssen abgeschüttelt werden.»

Manligt-kvinnligt i urkristen kult

I 1 Kor. 11, där man möter det ofta förkättrade talet om hur kvinnan bär sitt hår såsom en slöja, möter vi denna urkristna syn, sådan den tog gestalt i kulten. Man säger, att detta kapitel visar oss vart det bär, om man tillmäter det någon djupare religiös betydelse, att Paulus i den urkristna kvinnofrågan vädjar till den gammaltestamentliga skapelseberättelsen: då måste man också tillmäta frågan om kvinnornas långa eller kortklippta hår en mycket stor religiös betydelse.

Men man glömmer då att fråga, vad det på apostelns tid betydde att i en gudstjänst uppträda på det ena eller det andra sättet. Kanske skulle vi haft lättare att förstå 1 Kor. 11, om vi där fun-

nit ett förbud för männen att ha hatten på vid den urkyrkliga nattvardsgången. Detta stycke av liturgiken har ju för oss en klar och allmänt vedertagen innebörd: det är fråga om vördnad eller vanvördnad. På samma sätt har den paulinska liturgiken haft sin bestämda innebörd, och det är den det är fråga om. Församlingens kult har symbolisk betydelse, den är en »Darstellung». Vad är det den åskådliggör?

Werner Meyer, som lägger stor vikt vid urkyrkans kult som en »Darstellung», anser i sin kommentar till 1 Korintierbrevet (Zwingli-Verlag, Zürich 1945), att den huvudbonad Paulus avser i 1 Kor. 11 var en slöja och enligt aposteln borde anläggas vid gudstjänsten »einmal um der zuchtvollen Sitte, dann um der Darstellung göttlicher Ordnungen und schliesslich um des gemeinsamen, gesamtkirchlichen, das heisst 'katholischen' Antlitzes der Kirche (das heisst der damaligen Ost-Kirche) willen».

Beträffande »Darstellung göttlicher Ordnungen» anser Meyer, att kvinnorna i den gudstjänstfirande församlingen representerat en särskild sida i kyrkans medvetande om att vara Kristi brud. I liturgien har därvid den österländska slöjan haft sin särskilda innebörd. Genom den gav kvinnan uttryck åt sitt sanna väsen som kvinna. »Ihr Wesen ist nur noch, sofern sie Weib ist, *einem* zugekehrt.» Så är det också med kyrkan: »Ihr tiefstes Antlitz gilt nicht der Welt, sondern ihrem himmlischen Herrn und Haupte... Das Antlitz der Kirche lebt also im verhüllten Sein zur Welt, um der innern Verhüllung zum Herrn hin. Der Lebensraum der Kirche ist somit das Mysterium, das *Geheimnis Christi*...»

Meyer är ingalunda ensam om att betona kulten som en »Darstellung». I an-

knytning till Sohm säger Olof Linton (Das Problem der Urkirche in der neueren Forschung, Uppsala 1932 sid. 196 f.): »Im Kultus ist die Kirche mehr als sonst eine geschlossene Grösse, eine Darstellung der Ekklesia.»

Kulten och ämbetet

Om denna syn är riktig, kan man vänta att finna uttryck i kulten också för perspektivet Adam — mannen — Kristus — ämbetet i dess spänning till perspektivet Eva — bruden — kyrkan — församlingen. Det är i detta sammanhang värt eftertanke, att Herrens Nattvard direkt anknyter till den högtidliga måltiden i det judiska hemmet, där husfadern förrättade bönen — så påpekar exempelvis Eisenhofer (Liturgik II, sid. 30), att bönerna i vår äldsta efterbibliska nattvardsliturgi noga motsvarar ritualet för den judiska påskmåltiden. Beträffande husfaderns prästerliga funktion står vi här på allmänreligiös mark, såsom Åke V. Ström i anslutning till Mazahéri påpekar (Religion och gemenskap, sid. 93): »Familjen i Iran var 'en liten menighet, i vilken husfadern, *nmanopaitish*, spelade en prästerlig roll av högsta betydelse'. Detta kan», fortsätter Ström, »med samma rätt sägas om den israelitiska, romerska, grekiska och nordiska familjen i gammal tid, liksom om den kinesiska i våra dagar. Överallt finna vi husfadern i en prästerlig funktion av samma slag som vi möta i brahmanismen, där också husmodern nämnes som assisterande i huskulten.»

Det var denna plats, som Kristus intog, när han vid den sista måltiden bröt brödet med de sina. Han var brudgummen, som skulle tagas ifrån dem — utan tvivel hade måltidsgemenskapen

mellan Jesus och lärjungarna varit genomlyst av tankar från alla bröllopsliknelserna om det himmelska gästabudet — men han var också mannen, som sedan urminnes tid på denna plats hade brutit det bröd han som syndare, under Adams förbannelse (1 Mos. 1:17—19), måst avvinna jorden i sitt anletes svett, den av »törne och tistel» besådda jorden. Efter några timmar skulle han också böja sitt huvud under törnet.

Denna plats intages nu av församlingens präst, som är gudstjänstens »huvud» och likväl dess ringaste tjänare.

Här föreligger inte symbolik i efterhand utan en historisk orsakskedja. Episkopatet har växt fram ur nattvardsmässan (Linton, a.a. sid. 201 f.). Här är själva ursprunget till vad vi nu kallar prästämbete. Den engelske exegeten W. J. Sparrow Simpson (A new Commentary on Holy Scripture, London 1928, sid. 392) säger i anslutning till Harnack: »The root of the specific ecclesiastical priesthood is rather the specific sacrifice, as it developed in the conception of the Lord's Supper'... This development begins very early...»

Det är fortfarande mannen, som står på den plats där brödet brytes, mannen, för vars skull jorden bär törne och taggtråd, och brödet som han bryter är Kains skörd från den nedblodade mulen — ty sådan är brödets historia. Men när han välsignar brödet, genomlyses den enkla handlingen av Brudgummens närhet, och kyrkan ser en skymt av sanningen i 1 Kor. 15: 45, 49: »Den första människan, Adam, blev en levande varelse med själ.' Den siste Adam åter blev en levandegörande ande... Och såsom vi hava burit den jordiskas gestalt, så skola vi ock bära den himmelskas gestalt.»

Men utan församlingen, »modern som

föder och närer var kristen», är prästen intet. I denna gudstjänst är Kristi brud mer än åhörare: hon går den Herre till mötes, som räcker henne brödet genom sin tjänares hand, brödet som verkligen kostat honom hans anletes svett — i den natt då han blev förrådd. Och såsom man i religionshistorien ofta ser det kosmiska skeendet tolkat som ett spänningsfyllt samspel mellan manliga och kvinnliga principer, så tar här återlösningsdramat gestalt i motsatsen mellan »Andens ämbete», som »med avhöljt ansikte återspeglar Herrens härlighet» (2 Kor. 3) och församlingen, vars liv är fördolt med Kristus i Gud, något som renast tar gestalt i kvinnornas eukaristi, vars kännetecken i Östern var slöjan.

Det finns skäl att antaga, att även andra delar av kyrkans liv ända från begynnelsen präglats av motsats och gemenskap mellan manliga och kvinnliga insatser, enligt Paulus' ord i 1 Kor. 11: 12: »såsom kvinnan är av mannen, så är ock mannen genom kvinnan; men alltsammans kommer från Gud.» Såsom ovan betonats har detta inte inneburit, att kvinnorna varit passiva i kyrkans gärning. De har även framträtt offentligt, även om vi inte har tillräckligt med kunskaper om den urkyrkliga situationen för att säkert veta hur detta kunde rimma sig med det »tigande», som också var kvinnosed. Det förlämnar inte nattvarden någon kvalitetsskillnad i förhållande till Ordet, om man antar, att skillnaden mellan männens och kvinnornas gudstjänst där tagit sig andra uttryck än exempelvis i »profeterandet». Det är därför evangeliet möter oss också i nattvarden — just därför att det där förkunnas *på ett annat sätt* än i Ordet, nämligen i form av en »Darstellung», som uppenbarar kyrkans väsen.

Men det är kanske med de urkyrkliga nattvardstankarna för ögonen man klarast ser, hur det skulle förändra den apostoliska församlingsbilden, om kvinnor blev präster.¹ Det skulle vara att fullborda den förstörelse det genom många sekler inneburit, att män fått sköta det kvinnor skulle utfört i kyrkan. I fråga om nattvarden skulle det riva sönder ett religionshistoriskt perspektiv, som ingalunda saknar relation till det bibliska budskapet om frälsningen i Kristus. I fråga om kyrkans liv i allmänhet skulle det innebära, att kvinnornas eget sätt att tjäna Gud löpte fara att slutgiltigt förkvävas i en tvåtusenårig maskulin tradition. Det skulle vara samma fel, som när man fördärvar en gammal förnämlig växelsång genom att låta såväl män som kvinnor sjunga alla stroforna, ty sådan är den urkristna synen på männens och kvinnornas liturgi, att rösterna först i slutstrofen förenas till ett.

Jag menar alltså, att urkyrkan med sina visserligen tidsfärgade förordningar om kvinnornas uppgift i kyrkan

velat värna något för kyrkans väsen karakteristiskt och därvid haft i sikte för oss svåråtkomliga men för hela frälsningsmysteriet betydelsefulla perspektiv. Apostlarna har syftat längre än till samtidens seder och samhällsordningar, när de tagit ställning i dessa problem. De har handlat i tro på samband, som för dem uppenbarade väsentliga religiösa sanningar.

Om kyrkan i nutiden vill tillämpa deras tankar, gör hon det bäst genom att i nya former anknyta till den kyrkliga tradition, som under århundraden renodlat manliga och kvinnliga egenskaper i olika tjänster och över alltsammans spänt det valv, som kallas Andens enhet. Detta innebär att låta prästämbetet ha kvar den maskulina karaktär, som det av gammalt äger, och överlämna åt de kvinnor, som är kallade, att i en särskild tjänst — icke undanskymd utan betrodd med betydelsefulla uppdrag, icke kopierad efter prästämbetet utan fri från dess tyngande manliga tradition — fullfölja det verk, som begyntes av Nya testamentets kvinnor.

Olov Hartman

¹ Av gammalt har man i svenska kyrkan kringgärdat ämbetets funktioner i nattvarden med särskilda föreskrifter — sålunda har lekmän med biskopens *venia* fått predika, medan ingen *venia* kunnat ge en lekman uppgiften att förrätta nattvardsliturgien.

RESERVATION AV FRU LEIJON

Reservanten, som under utredningens gång noga följt såväl majoritetens som minoritetens uppfattning om lämpligheten av kvinnas tillträde till prästerlig tjänst, ansluter sig till sakkunnigmajoriteten i stort sett men skiljer sig i uppfattning från denna i en mycket central och viktig fråga och har därför föredragit att utforma ett eget yrkande.

Det är viktigt, när det gäller en nyorientering inom kyrkliga sedvänjor att gå fram med både grundlighet och varsamhet och ta hänsyn till alla fakta, som framförts både från prästerligt håll och från församlingsmenigheten. Man måste beakta den tongivande ställning inom kyrkan, som prästerskapet har, men också besinna, att den svenska kyrkan icke är en privat sekt, som ledes och underhålls av kyrkobesökare och speciellt kyrkligt intresserade, utan också tillhör och underhålls både kommunalt och statligt sett av hela det svenska folket. Men främst måste man beakta, att den är till för att tjäna Guds rikes bästa både nu och i framtiden och att man med tanke på detta inte får låta tillfälliga eller invanda fördomar och sedvänjor stå hindrande i vägen för det Guds verk, som avser att förvandla den småskurna, hatfulla och syndiga världen till ett kärlekens rike, sådant det predikades av Jesus Kristus.

Åtskilliga spörsmål dominera i denna debatt. Man frågar sig med rätta: Är tillståndet i det svenska samhället sådant, att det motiverar en utökning och för-

stärkning av kyrkans arbetsförmåga genom att även kvinnor prästvigas?

Reservanten är enig med sakkunnigmajoriteten om att kyrkan i vårt land har större uppgifter än den för närvarande mäktar fylla. Även i vårt fredliga land blir, trots kyrkans arbete, brottsligheten större för varje dag. Mord, rån, stölder och våldtäktsbrott höra till ordningen för dagen. Den inre rolösheten och rotlösheten hos människorna synes ständigt bli större. Problem växer upp, som varken präster, psykologer eller världsliga myndigheter kan bemästra. Endast Jesus Kristus kan hjälpa. Reservantens åsikt är, att *om kvinnan här kan vara till hjälp, så bör Gud icke genom mänsklig lagstiftning hindras att taga henne i sin tjänst. Guds handlingsfrihet, när det gäller medlen att rädda själar, bör vara obesuren av mänskliga föreskrifter.*

En viktig fråga är onekligen, hur prästerskapet ställer sig till den tänkta reformen. Det finns en grupp präster, huvudsakligen yngre, som anser, att den nuvarande situationen icke påkallar prästvigning av kvinnor. Enligt deras mening är mannen den ende, som Gud kan taga i sin tjänst, och att både bibeln och den kyrkliga traditionen förbjuder kyrkan att använda kvinnor annat än i lägre tjänande ställning. Någon yngre präst har under debatten till och med hotat att för egen del lämna kyrkan, om någon kvinna prästvigdes.

Mot denna extrema grupp, som inte

alls är så stor som den är högljudd till, står det äldre erfarnare prästerskapet, som ser tidens nöd och ångest och som i likhet med den prästerlige motionär i riksdagen, som föranlett denna utredning, anser, att de under sin ämbetsgärning stött på mångtaliga fall, då en kvinnlig präst bättre än en manlig lämpat sig som rådgivare och förkunnare och att därför kyrkan skulle ha nytta av att även ha tillgång till kvinnliga prästers hjälp.

En av de viktigaste frågorna i detta sammanhang är hur den stora menigheten inom folkkyrkan ställer sig till en sådan reform. Inom kyrkliga kretsar, som står den prästerliga oppositionen nära, finns också en bestämd opinion mot förslaget. Men alla som tillfrågats tycks dock numera vara eniga om, att det bör ske en allmän omläggning av det kyrkliga arbetet med bättre och mer differentierad utbildning åt prästerna. De fåtaliga kyrkobesöken och det ringa deltagandet i nattvarden samt den allmänna bristen på kristligt intresse hos medborgarna motiverar detta. Även motståndarna till kvinnlig prästtjänst önskar ha henne med som lägre arbetare inom kyrkan, exempelvis genom diakonien. Men då denna liksom allt kyrkligt hjälparbete lever på frivilliga gåvor från församlingsmedlemmarna och dessa gåvor icke förslår för det arbete, kyrkan redan nu har på dessa områden, och man knappast kan hoppas på en så utökad givmildhet, att förslaget realiserar genom den samt riksdagens sammansättning och där förut gjorda uttalanden ger oss besked om att skattemedel icke kunna påräknas för ändamålet, är denna tanke orealiserbar.

Vid den undersökning, reservanten enligt uppdrag gjort bland de större medborgargrupperna i vårt land om deras ställning till prästvigning av kvin-

nor, har ingen tillfrågad organisation svarat nekande. Flera har, som väntats, underlåtit att svara på grund av deras allmänna likgiltighet för religiösa ting. Av de svarande har flera påpekat särskilda kyrkliga uppgifter lämpliga för kvinnor och landets största ungdomsorganisation SLU, som har över 115 000 medlemmar, betonar i sin skrivelse, att kvinnan även befordringsvägen bör likställas med mannen samt således kunna bli kyrkoherde, prost och biskop liksom han. Följande organisationer har genom sina ordförande och styrelser uttalat sig för prästvigning av kvinnor:

Landsorganisationen, Arbetarnas Bildningsförbund, Svenska Landsbygdens Studieförbund, Svenska Landsbygdens Ungdomsförbund, Socialdemokratiska Kvinnoförbundet, Folkpartiets Kvinnoförbund, Svenska Landsbygdens Kvinnoförbund, Sveriges Husmodersföreningars Riksförbund och Fredrika Bremerförbundet. Dessutom har *Högerns Kvinnoförbund* meddelat, att åsikterna där äro delade, somliga är för saken och somliga emot den.

Anser man att kyrkan skall vara en folkkyrka, som skall göra alla till Jesu lärjungar, och inte ett kyrkligt frimureri av en liten fåtalig grupp kring en liten oppositionell skara enstaka präster, måste man även ta hänsyn till önskemålen hos alla de många människor, som kunna vinnas för kyrkan och som kanske både söker Frälsaren och står honom lika nära som de, vilka offentligt demonstrerar sin religiositet genom att läsa de delar av bibeln, som behagar dem och lämpar sig för deras önskemål, men som icke i gärning förverkligar broderskapets och kärlekens idé emot *alla* människor.

När det gäller bibelns ställning till frågan om kvinnliga präster vore mycket att säga, som icke framkommit i de

sakkunnigas utlåtande. Oppositionen i pressen framhåller exempelvis, att därför att Eva gav Adam äpplet och formellt var ansvarig för syndafallet skulle straffet för denna synd bäras av alla generationers kvinnor. Därför att hon dömdes till att inom äktenskapet vara mannen underdånig, skulle kvinnan *utom* äktenskapet icke kunna vara likställd med honom. Alla kvinnor har ju icke ingått äktenskap med alla män. Det torde dock vara endast sin egen make, kvinnan enligt syndafallsberättelse skulle vara underdånig. Att på grund av denna äktenskapliga underdånighetsklausul, som ju var avsedd som ett straff, nu anse det vara omöjligt att prästviga en kvinna faller väl på sin egen orimlighet. Det finns icke i hela berättelsen om syndafallet något ord, som gör mannen till präst. Han skall vara jordbrukare, vårda en mark, som förbannats för hans skull, och äta sitt bröd i sitt anletes svett. Trots dessa tydligt utsagda ord har mannen inrättat ett prästerskap och ägnat sig åt många andra yrken än jordbruket.

Man kan inte underlåta att påpeka, att det var genom kvinnan, som frälsningen skulle komma till människorna. Då är frågan den, om denna utlovade frälsning endast var avsedd för mannens räkning eller om kvinnan också skulle få del i den. Mose lag föreskriver, att straffet skall kunna drabba ättlingarna till en syndare ända till tredje och fjärde led, men välsignelsen ända till tusenden. Hur är det då möjligt, att den nutida religiösa förkunnelsen säger, att Evas straff för evigt skall bäras av hennes ättlingar? Är det då någon mening i att kvinnan söker sig till kyrka och religion?

Man glömmet, att Jesus Kristus själv poängterat, att kvinnans synd också kan förlåtas, då han förlät synderskan,

som låg vid hans fötter. Man glömmet också, att han ytterligare poängterat hennes fulla mänskliga upprättelse genom kristendomen, då han efter sin uppståndelse utsände kvinnorna att förkunna för hans bröder, att han var uppstånden.

Den som hänvisar till de judiska prästerna glömmet, att dessa präster utförde offren och utdelade välsignelsen, men de predikade inte. Det blev fariseerna och de skriftlärdade, som predikade, och vem som helst, av vilken ätt och vilket kön vederbörande än var, kunde bli profet i Israel.

Jesus var icke präst och kunde efter den mosaiska lagen icke heller bli det. Ingen av de judiska prästerna tycks ha varit hans lärjunge, medan däremot flera av de skriftlärdade, om än i hemlighet, voro det.

Prästerna betraktade Jesus som en upprorsmakare. Det var på deras begäran, han fördes inför Herodes och Pilatus, de yrkade på hans korsfästelse, upphetsade pöbeln emot honom och tvingade Pilatus att ge Barabbas lös och korsfästa Kristus.

Det är förklarligt, att de första kristna bestämt togo avstånd från tanken på ett eget prästerskap. I den första kristna församlingen delade man inte endast den jordiska egendomen lika utan också de evangeliska uppgifterna i församlingen med hänsyn till vad var och en förmådde. Den ene skulle icke vara för mer än den andre i Kristi kyrka. I Hebreerbrevets sjunde kapitel kommer denna den första kristna kyrkans syn på prästerskapet fram med särskild styrka. Där säger aposteln med skärpa ifrån, att den kristna församlingen icke skall ha präster utan att Jesus Kristus för alla tider skall vara dess ende överstepräst.

Oppositionen använder sig med sär-

skild förkärlek av aposteln Paulus, när det gäller att försvara sin ståndpunkt men glömmar, att Paulus själv icke ansåg sig som någon auktoritet utan hänvisade till Kristus. Se i första brevet till Korint kap. 1 vers 13—17!

Det är ett misstag att påstå, att det var de judiska lagbuden, som föranledde Paulus att skriva sitt bekanta äktenskapsprogram, vilket oppositionen nu åberopar som absolut bindande även i kyrkliga kvinnofrågor också för vår tid. Paulus skrev till församlingen i Korint med tanke på de förhållanden, som då rådde just i detta grekiska samhälle.

Det judiska folkets föreskrifter voro stränga men icke bindande. Man kan aldrig förbigå den stora roll domarinan och profetissan Debora spelade på sin tid och hur aktad hon var även av männen. Inte heller får man glömma, att en av bibelns vackraste böcker, Ruts bok, hör till Israels religiösa urkunder. Och så sent som vid Jesu födelse vistades profetissan Hanna i templet, inte som städerska utan för att prisas och lova Gud.

Seder och tänkesätt i Korint påverkades på Jesu tid av det konservativa Aten. Paulus skriver till korinterna med tanke på vad de hade att bekämpa.

Efter Spartas fall blev Aten tongivande i dessa områden. I Sparta hade kvinnan haft stora rättigheter men i Aten och den värld, som behärskades av idéströmningarna därifrån, hade man i stort sett återgått till gamla förhållanden. Kvinnans plats blev uteslutande hemmet. Detta därför att endast greker med ren härstamning kunde göra någon karriär i staten. Det gällde därför att se till att de barn, som föddes inom äktenskapen, verkligen blev rent grekiska. Flickorna giftes bort tidigt. Efter giftermålet blev deras värld

hemmet. Den gifta kvinnan fick icke visa sig ute på gatan annat än i sin makes eller någon äldre anhörigs sällskap. Hon skulle ha huvudet betäckt och inte vara iklädd smycken, som kunde få någon annan man att kasta ögon på henne. Hon måste tiga i församlingen och fick knappast tala med någon annan man än sin egen make. Hon måste vara absolut obrottsligt trogen i äktenskapet. Mannen däremot behövde icke vara detta.

Det fanns många ogifta kvinnor i Korint, som icke kunde gifta sig på grund av att deras börd icke var rent grekisk. Dessa kvinnor fick studera, de fick ägna sig åt vetenskap, litteratur och konst, uppträda i sällskapslivet klädda och prydda efter dagens mode. De fick delta i den offentliga diskussionen. De flesta män hade en eller flera älskarinnor i dessa kvinnors led. Att detta blev till förfång för hemkvinnan och hemlivet förstärktes och en. Och en av kristendomens största uppgifter blev att gå till storms mot dessa oseder, så att de inte trängde in i de kristna församlingarna.

Paulus förbjöd mannen att vara otrogen mot sin hustru och lärde honom, att han skulle älska henne så som Kristus hade älskat församlingen. Han predikade att bland de kristna var ingen jude eller grek. Alltså kunde det bli möjligt för de kvinnor, som förut aldrig fått ett legalt äktenskap på grund av sin ras, att bli ansedda som människor och få människovärde genom kristendomen.

När han konstaterar, att kvinnan tigger i församlingen, är det just vad som var sed för ärbara kvinnor på den tiden. Alltså fick de utomstående kvinnor, som övergick till kristendomen, godtaga vanlig ärbar sed, låta bli att kocketera och pråla med lockar och klä-

der. Men samtidigt gav han dem människovärde. Och de många berättelserna just från dessa trakter om hur gärna kvinnorna led martyrdöden för Kristus visar vilket värde de satte på hans lära och hur den reformerat hela deras andliga och vardagliga liv. Tiden var inte mogen då för reformer, som kunna vara naturliga och nödvändiga just nu, att det ändå var reformer, som skakade samhället visar den väldiga skara av martyrer, som hellre satte livet till än övergav dem och att myndigheterna fruktade dessa martyrer för kraften i deras lära.

Den kristna kyrkan har efter Kristi tid frångått en stor del av de bruk, som gällde i den första kristna församlingen. Den har släppt egendomsgemenskapen. Till och med apostlarna hade ett yrke och arbetade för levebrödet som de andra. Kyrkan övergav senare de höga idealen om absolut likställighet mellan alla kristna. Den införde så småningom av praktiska skäl ett avlönat prästerskap trots bibelns tydliga förbud mot detta. Både förkunnelsen och sakramentsförvaltningen övertogs så småningom av prästerskapet och lekmännen förbjöds att vara annat än passiva medlemmar andligen sett, medan de materiellt sett på olika sätt fick underhålla kyrkan. Man kan aldrig tala om någon annan fortlöpande kyrklig tradition än bibeln själv och även den har blivit läst och tolkad olika samt under vissa tider till och med varit förbjuden för lekmännen att läsa. Kyrkans tillväxt har aldrig gått i raka linjer utan har följt tidens växlingar och krav. Den har begått många misstag, men den har dock djupast inne haft förmågan kvar att förnya sig, att bättra det som brister och söka sig fram till de djupa sanningarna på nytt. Den har i vårt land avskaffat påveväldet, avlatshandel, kon-

ventikelplakat och religiös ofrihet. Den har gått i spetsen för många av våra stora sociala reformer både av praktisk och andlig art och den har i sina bästa ögonblick skänkt värme och tröst åt våra fäder och mödrar i tunga tider. Det är inte formerna och riterna som gjort kyrkan värdefull för vårt folk utan det evangelium, den predikat. Och den eviga rätt, den förfäktat, måste bli grundvalen för både den enskildes och samhällets liv, om världen någonsin skall bli, vad dess Skapare ämnade den till.

När nu reservanten vänder sig mot en bestämd punkt i utredningsmajoritetens positiva förslag angående kvinnans behörighet till prästerlig tjänst innebär detta inte ett klander mot de övriga medarbetande utan förestavas av reservantens önskan, att denna fråga måtte bli så prövad och så löst, att den kan bli till verkligt gagn för vårt folk och dess utveckling.

Huvudförslaget anser, att kvinna bör kunna prästvigas och användas i prästerlig tjänst. Man tänker sig närmast, att hon skall kunna användas som rese-sekreterare i stiftet och för andra särskilda ändamål och man föreslår, att *en kvinnlig präst icke skall kunna anställas i någon församling, som förut icke har en manlig präst.*

— I sammanhang med rese-sekreterartjänsten skulle reservanten vilja påpeka, att det är oerhört krävande att år efter år resa i sådan tjänst. Man torde knappast kunna vänta sig, att en sådan sekreterare kan hålla ut mer än högst tjugo år. Sedan är det ett trettioårigt kvar till emeritiåldern och det kan vara ganska svårt att från detta långa researbete komma in i vanlig församlingstjänst. De manliga prästerna brukar övergå betydligt tidigare. —

Vad jag, både av egen övertygelse och

med hänsyn till de utredningar, jag fått företaga och förelägga de sakkunniga, bestämt måste vända mig emot *är den begränsning av församlingarnas fria valrätt, som detta förslag innebär*. Redan nu är den begränsad. Från visst prästerligt håll har i den offentliga debatten yrkats, att församlingarnas valrätt helt skall bortfalla. Det torde icke vara svårare för församlingarna att bedöma, om en kvinnlig präst icke är önskvärd än om en manlig icke är det. Det torde också kunna förekomma fall, då en mindre församling av särskilda skäl skulle önska en kvinnlig präst, såsom förhållandet varit i Danmark, men genom denna paragraf skulle den kunna tvingas att mot sin vilja anställa en sökande på förslaget, som kanske varken är lämplig eller önskvärd. Det har under senare år kunnat påvisas fall, då en biskop kämpat i årtal för att få bort en präst, som varit till både skada och skam för kyrkan. Det skulle icke vara önskvärdt, att en församling tvingas att mottaga en sådan därför, att det icke får anställas mer än en präst i pastoratet.

Dessutom skulle en sådan paragraf, trots allt som sagts i denna stora utredning, dock sätta den kvinnliga teologen i en särställning, som gav henne något slags lägre prästerlig grad än den manlige. Detta kan varken främja kyrkan eller dess medarbetares glädje över sitt kall.

Det har från somligt håll uttalats tveivel om de kvinnliga teologernas förmåga att med kunnighet och värdighet sköta sin tjänst. Man borde icke i detta sammanhang behöva peka på att kvinnorna genom sina gåvor uppehåller större delen av kyrkans kärleksverksamhet, att de är de flitigaste besökarna både i kyrkan och vid nattvardsbordet och att de genom sina tjänster sprider

fest och glans över kyrkans högtider. Det räcker att hänvisa till de kvinnliga teologer, som studerat vid våra högskolor och som sedan såsom lärare och i andra sammanhang tjäna kyrkan. De har icke varit sina manliga arbetskamrater underlägsna varken i lärdom, duglighet eller kristlig värdighet.

Om biskop, domkapitel och församlingar hittintills kunnat klara prästfrågan i församlingarna, bör det icke bli svårare för dem, när urvalet blir större genom att även kvinnliga teologer kan prästvigas. Biskop har rätt att vägra prästvigning åt teolog, som han icke anser vara lämplig. Den rätten skall han fortfarande äga att utöva. *Den föreslagna paragrafen är ett oerhört mistroende votum mot biskops, domkapitels och andra kyrkliga myndigheters goda vilja och förstånd och bör strykas ur förslaget.*

Grundlagen lägger inga hinder i vägen för prästvigning av kvinna. Se § 28 regeringsformen!

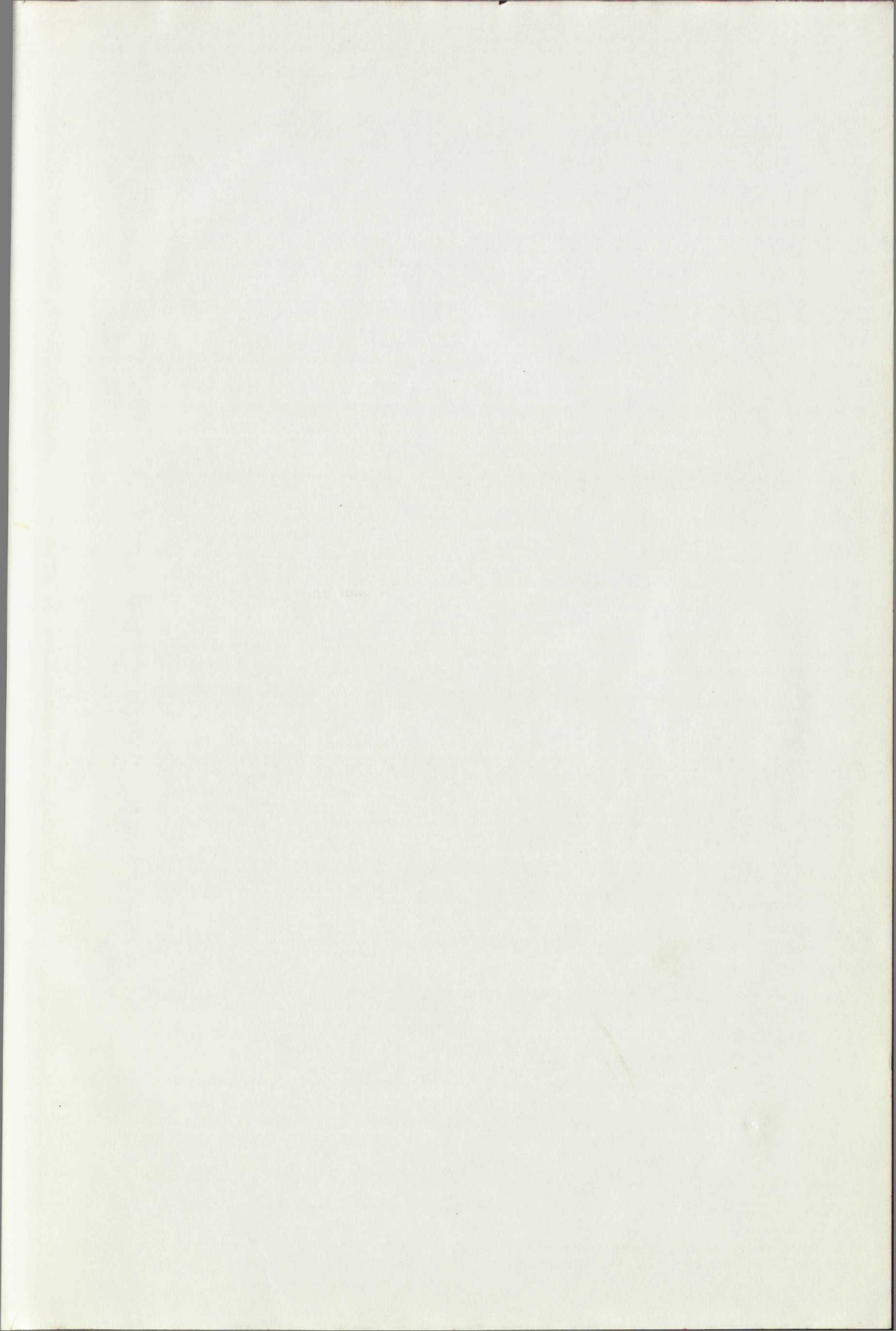
Detta är också fullt riktigt. Våra gamla fäder ägde sinne för hur stor makt människor har rätt att tillvälla sig över Den Allsmäktige. Det är naturligt, att människor utfärdar lagar i mänskliga och praktiska angelägenheter, men man måste med bävan fråga sig, *när* människor fick rätt att lagstifta över den Högste själv och bestämma vem eller vilka han får lov att använda till sina redskap. Ett folk, som sett två så stora, världshistoriska och eumeniska personligheter som Birgitta och Nathan Söderblom, växa fram inom sig, bör överlåta åt Gud själv att genom Hans kallelse och nådegåvor avgöra, vem som får lov att tjäna honom i Hans kyrka. Flera frireligiösa samfund i vårt land har föregått kyrkan med gott exempel och erfarenheten

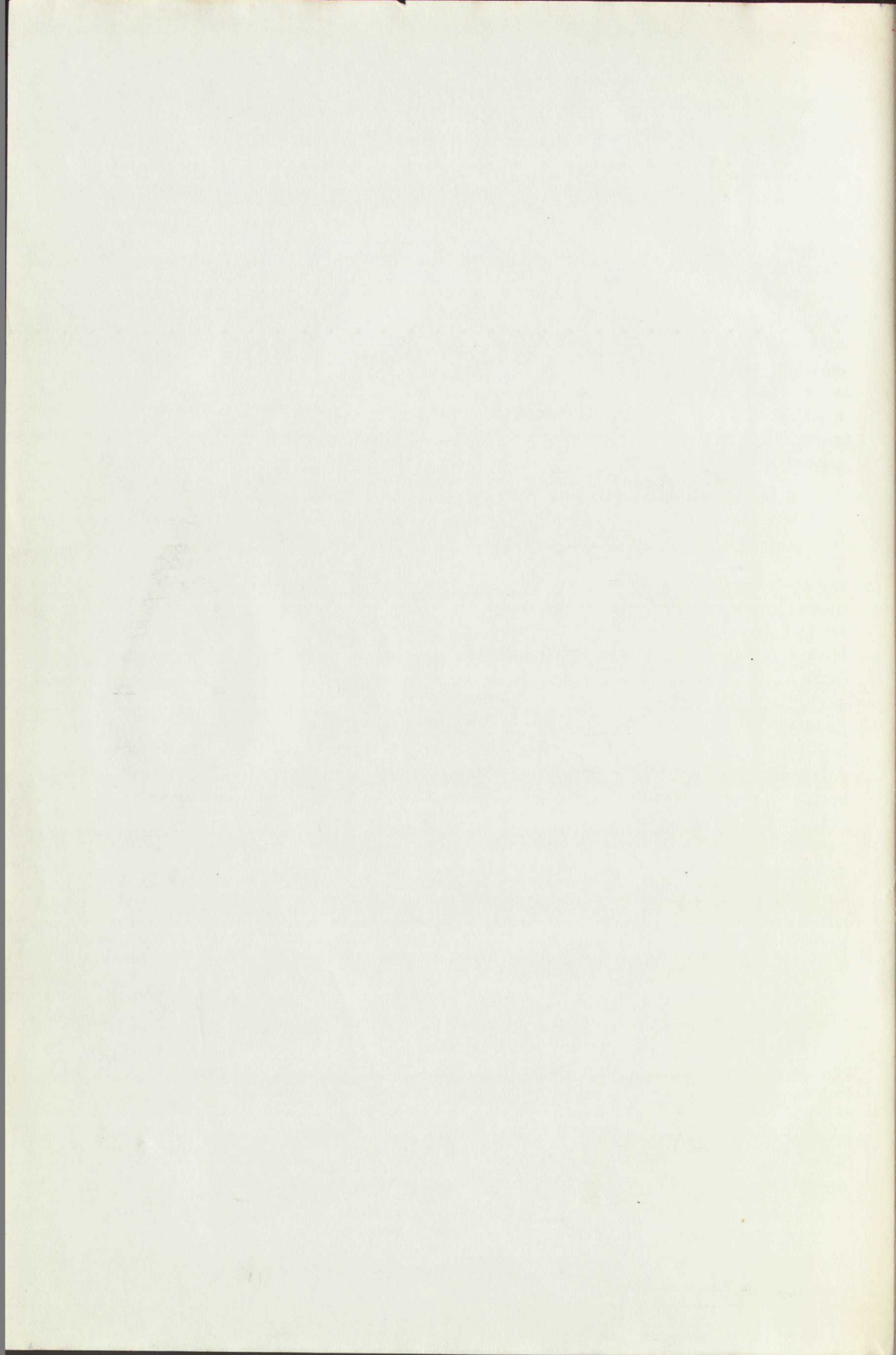

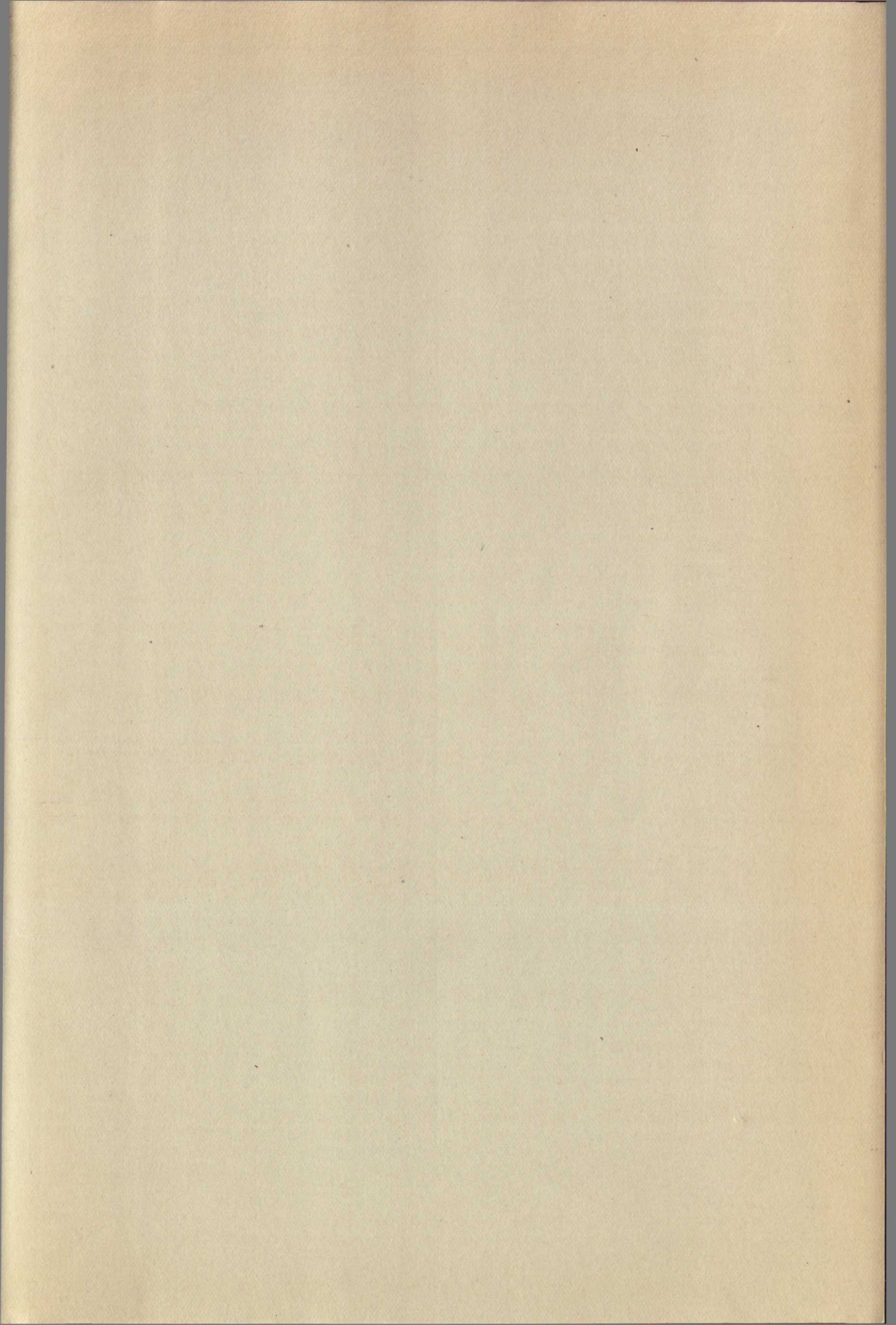
i andra länder visar också, att det kan komma en dag, då kvinnan liksom i Tyskland så gott som ensam får uppehålla kyrkan i en svår tid. Vi äro dock inte främst könsvarelser utan födda till medborgare i Guds rike. Är det icke då ett misstag av kyrkan, att den trångsynt allt fortfarande vill binda kvinnan vid synålen och kaffekokaren, medan männen predikar för tomma kyrkor, som de tyvärr icke ens själva besöker. Behövs inte en kristenhetens nya »giv», där det väsentliga får träda i förgrunden både för kvinna och man, för stat och familj? Det är icke riterna, icke traditionen, utan mötet med Jesus Kristus själv, som räddar världen.

Med stöd av vad som ovan anförts och med yrkande av bifall i övrigt till sakkunnigmajoritetens förslag framställas undertecknad följande särskilda tilläggsyrkande:

Sådan ändring av allmän svensk lag och kyrkolag samt därmed sammanhängande förordningar och handböcker må företagas, att biskop må tillåtas att prästviga de teologer, som är lämpliga för kallet, utan hänsyn till deras kön, samt att domkapitlet och församlingar må tillerkännas samma fria rätt till val och förordnande av präst i församlingarna utan någon inskränkning på grund av pastors kön eller antalet av i församlingarna förut anställda präster.

Statens offentliga utredningar 1950

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård.

- Förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. [16]
En anstalt för svårbehandlade. Ungdomsanstaltsutredningens betänkande. [47]
Förslag till ändrad lagstiftning om avbetalningsköp. [42]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

- Det statliga utredningstrycket. Trycksakskommitténs betänkande. [25]
Kommittésvenska. En undersökning och ett försök till riktlinjer. Bilaga till trycksakskommitténs betänkande. [26]
Betänkande angående rationaliseringsverksamheten inom den offentliga förvaltningen. [8]

Kommunalförvaltning.

- Planväsendets uppgifter och organisation. [45]

Statens och kommunernas finansväsen.

- Ortsavdragskommittén. Betänkande med förslag till ändrade kommunala ortsavdrag m. m. [5]
1949 års uppbördsakkunniga. 1. Betänkande med förslag till vissa ändringar i uppbördsförfarandet. [7]
1944 års allmänna skattekommitté. 4. Betänkande med förslag angående ändrade bestämmelser för beskattning av periodiskt understöd, m. m. samt av utdelning å svenska aktier och andelar i vissa fall, m. m. [21]
Länstyrelsernas organisation och ställning inom länsförvaltningen. [28]
Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden vid 1945 års allmänna fastighetstaxering. [34]
Betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående avdrag vid taxering för utländska skatter. [35]
Betänkande angående vissa med religionsfrihetslagstiftningen sammanhängande skattespörsmål. [41]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

- Socialvårdskommitténs betänkande. 17. Utredning och förslag angående lag om socialhjälp m. m. [11]
Statsbidrag för ålderdomshem. [22]
Partsgorgan inom yrkesinspektionens distrikt. [30]
Arbetsutredningens betänkande. Del 4. Tre veckors semester. [32]

Hälsa- och sjukvård.

- Betänkande med utredning och förslag angående fordringar på synförmågan för anställning i allmän och enskild tjänst m. m. [19]
Statens sjukhusutredning av år 1943. Betänkande 5 angående verksamheten vid sjukhusvårterierna och möjligheterna att rationalisera densamma. [23]
Betänkande med förslag till det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. [24]

Allmänt näringsväsen.

- Elkraftutredningens redogörelse nr 2:18. Redogörelse för detaljdistributörerna samt deras råkraftkostnader och priser vid distribution av elektrisk kraft. Örebro län. [1] 2:19. Västmanlands län. [19]
Den svenska elbranschens kapacitet och konkurrensförhållanden. [10]

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

- Undersökning rörande brukningskostnadernas samband med åkerfältens storlek, form och beskaffenhet. [20]
Betänkande angående arbets- och kapitalkostnaderna i jordbrukskalkylen. [29]
Maskinell täckdikning. [39]

Vattenväsen. Skogabruk. Bergabruk.

- Betänkande angående tyskgruvorna och centralorgan för gruvärenden. [2]
Betänkande med förslag till ny lag om flottning i allmän flottled, m. m. [27]
Förslag till ändringar i jaktlagstiftningen. [40]

Industri.

- 1948 års järnbruksutredning. Betänkande angående järnbrukens arbetskraftsförsörjning och därmed sammanhängande problem. [15]

Handel och sjöfart.

- Utredning angående de handelspolitiska arbetsformerna m. m. 2. Redogörelse för de olika avtalstyperna i det svenska avtalssystemet. [9]

Kommunikationsväsen.

- Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 4. De smalspåriga västgötabanorna. [14]
Betänkande med förslag rörande decentralisering inom väg- och vattenbyggnadsverket m. m. [17]

Bank-, kredit- och penningväsen.

- Utredning angående överflyttning av viss del av riksbankens rörelse till en statlig affärsbank m. m. [6]

Försäkringsväsen.

- Allmän pensionsförsäkring. Principbetänkande. [33]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

- Betänkande med förslag angående folkskolans disciplinmedel m. m. [3]
Skolöverstyrelsens utlåtande angående besvärning av timplanerna vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter. [4]
Handelsutbildningskommitténs betänkande och förslag. 1. Handelsgymnasierna. [12]
Betänkande med förslag till lag om prästmöte och stiftsmöte, m. m. [31]
Betänkande med förslag till nya grunder för avlöningen av präster, m. m. Del 2. [43]
Statsbidragsgrunder för det kommunala och enskilda yrkesskolväsendet. [44]
Utbildningen av lärarinnor inom det husliga området. [46]
Kvinnans behörighet till kyrkliga ämbeten och tjänster. [48]

Försvarsväsen.

- Skyddsrum för civilbefolkningen. [13]
Försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning. [36]
Försvarets centrala tyg-, intendentur- och civilförvaltning. Bildbilaga. [37].
Utredning rörande frivilligt försvarsarbete. [38]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.